

LUXEMBURG

GESELLSCHAFTSANALYSE UND LINKE PRAXIS

BIT ĆU! LUTZ BRANGSCH | MICHAEL BRIE | MARIO CANDEIAS | ALEX
DEMIROVIĆ | MICHAEL LÖWY | MIRIAM PIESCHKE | TOVE SOILAND |
INGAR SOLTY | UWE SONNENBERG | JÖRN SCHÜTRUMPF

SADRŽAJ

«TKO IDE DALJE, BIT ĆE USTRIJELJEN»

ZAŠTO SOCIJALNA REVOLUCIJA 1918/19. NIJE USPJELA

Ingar Solty, Uwe Sonnenberg, Jörn Schütrumpf 2

NOVA CIVILIZACIJA

Alex Demirović 10

PISMO SOPHIE LIEBKNECHT

Rosa Luxemburg 20

UNUTARNJE KOLONIJE

BRIGA KAO POLJE «NOVE KOLONIZACIJE»

Tove Soiland 24

RED VLADA U BERLINU

Rosa Luxemburg 30

REVOLUCIONARNA REALPOLITIKA

Michael Brie | Mario Candeias 36

VESLANJE PROTIV STRUJE

PODUČAVANJE I UČENJE S ROSOM LUXEMBURG

Miriam Pieschke 44

«BEZ KUKAVIČLUKA PRED PRIJATELJEM!»

ILI: KAKO KRITIZIRATI REVOLUCIJE?

Lutz Brangsch 50

POTLAČENI SVIH ZEMALJA...

ZAŠTO SOCIJALIZAM MORA BITI INTERNACIONALISTIČKI

Michael Löwy 56

POD MARXOVIM STIJEGOM

KAKO SE PROBLEMI TEORIJE I REVOLUCIONARNE REALPOLITIKE MOGU SPOJITI

Michael Brie 64

AUTORI 72

Ovo izdanje predstavlja izbor tekstova objavljenih u časopisu LuXemburg 3/2018 «Bit ću».

IMPRESUM

LuXemburg. Gesellschaftsanalyse und linke Praxis,
2019, ISSN 1869-0424

Izdavač: Predsjedništvo Rosa-Luxemburg-Stiftung

Izvršna urednica: Barbara Fried

barbara.fried@rosalux.org

Tel: +49 (0)30 443 10-404

Urednički savjet: Harry Adler, Lutz Brangsch,
Michael Brie, Mario Candeias, Judith Dellheim,
Alex Demirović, Barbara Fried, Corinna Genschel,
Christiane Markard, Ferdinand Muggenthaler,
Miriam Pieschke, Katharina Pühl, Rainer Rilling,
Thomas Sablowski, Hannah Schurian, Jörn
Schütrumpf, Ingar Solty, Uwe Sonnenberg, Moritz
Warnke & Florian Wilde

Kontakt: luxemburg@rosalux.org

Ured izdavača: Harry Adler

harry.adler@rosalux.org

Franz-Mehring-Platz 1, 10243 Berlin

Telefon: +49 (0)30 443 10-157

Fax: +49 (0)30 443 10-184

www.zeitschrift-luxemburg.de

Pratite nas na Facebooku:

<http://www.facebook.com/zeitschriftluxemburg>

Copyright: Sav sadržaj, osim ako je drugačije
naznačeno, podliježe uvjetima Creative Commons
licence.

Grafički dizajn & layout:

Matthies & Schnegg –

Ausstellungs- und Kommunikationsdesign

www.matthies-schnegg.com

Tisak: Hinkelstein-Druck, Berlin, Germany

Naslovna slika: © Roland Matticz, Agentur Sehstern

WWW.ZEITSCHRIFT-LUXEMBURG.DE

Reprodukcije kolaža i slika u ovome broju dio su umjetničkog projekta «A New Dress for Rosa». Ostvarili su ga studenti i studentice Škole za lijepe umjetnosti u Atini uz suradnju s grčkim uredom zaklade Rosa-Luxemburg-Stiftung povodom 100. obljetnice ubojstva Rose Luxemburg.

ROSA LUXEMBURG

EDITORIAL

Rosa Luxemburg jedna je od ikona socijalističkoga pokreta. I jedna od malobrojnih žena, možda i jedina čija je središnja uloga u njemu neosporiva. Kao briljantna autorica i razborita teoretičarka, kao nadahnjujuća govornica i angažirana političarka, kao lirska kroničarka i borbena drugarica i danas ostavlja snažan dojam. Ona zastupa stav u kojem odlučnost u političkoj borbi te «širokogrudna čovječnost» tvore cjelinu. Po Rosi Luxemburg nije nazvana samo zaklada nego je i kumovala ovome časopisu. Jedinstvo teorije i prakse, analize i promjene, strategije i radikalnoga djelovanja koje je živjela predstavlja perspektivu *LuXemburg* te razvoj lijevoga projekta čijim se dijelom i debatnim organom časopis smatra. Sto godina nakon njezinoga ubojstva ne postoji gotovo nitko tko ne zna tko je bila Rosa Luxemburg – mnogi znaju njezine krilaticе. Bavljenje njezinim djelom je pak i u lijevim kontekstima često površno, rijetki su čitalački seminari u kojima se temeljito recipira. Neke od njezinih izjava poput one o «slobodi onih koji misle drugačije» ušle su u politički «mainstream», otuđene su te

reinterpretirane u antisocijalističke parole. U ovome jubilarnom izdanju želimo misao i djelovanje Rose Luxemburg učiniti živim za danas. Što time možemo dobiti za aktualne izazove te za odnos prema desnoj prijetnji, dubokoj krizi onoga političkog te enormnoj slabosti ljevice?

Kako je Luxemburg promišljala odnos partije i pokreta? Kako je gledala na internacionalizam? Je li bila feministkinja – ili kako se mi kao lijevi feministi/ce možemo referirati na nju? U političkim tričarijama kao i u važnim borbama mnogi se iscrpljuju i danas – kojim je držanjem Luxemburg savladala te izazove? Kako se ophodila spram proturječja između reforme i revolucije? I što možemo od nje naučiti o sveodlučujućem pitanju organizacije?

U svome čvrstom uvjerenju da ovo društvo može i mora biti drugačije, ona nam je uzor – u svojoj vjeri u budućnost radikalne emancipacije, pa i unatoč političkim porazima: **Bila sam, jesam i bit ću!**

S njemačkog preveo Marko Bašić

«TKO IDE DALJE, BIT ĆE USTRIJELJEN»

ZAŠTO SOCIJALNA REVOLUCIJA 1918/19. NIJE USPJELA

INGAR SOLTY, UWE SONNENBERG, JÖRN SCHÜTRUMPF

Riječ je o jednom od motiva koji najviše govore o revolucionarnim zbivanjima iz 1918/19. godine: vojnici drže natpis na kojem stoji nedvosmisleno upozorenje: «Tko ide dalje, bit će ustrijeljen!» STOJ!, viču, i time blokiraju prilaz javnim mjestima. Od siječnja 1919. u Njemačkoj se susreću takve poruke.

«BRAĆO! NE PUCATI!»

Da će do toga doći još dva mjeseca prije nije bilo moguće predvidjeti. S razornim ratom konačno iza sebe, ljudi su plesali. Kaiser je 9. studenog abdicirao i iz straha od progona pobjegao u Nizozemsku. Nemali dio njegova golemog privatnog vlasništva, republika mu je – iako je u ratu financijski iskrvarila – kasnije sama dostavila, što je u Europi bio jedinstven način postupanja sa svrgnutim monarhom. Na brzinu sastavljeno Vijeće narodnih poslanika (Rat der Volksbeauftragten) je uvođenjem

općeg glasačkog prava, glasačkog prava za žene i osmosatnog radnog dana ispunio neke od dugogodišnjih zahtjeva radničkog pokreta. Činilo se da je cijeli jedan poredak u svega nekoliko sati kolabirao. Iako su ekonomske strukture moći i vlasništva ostale netaknute, Njemačka je ipak unutar svega nekoliko sati s republikom dobila novi državni oblik.

Slikovno pamćenje revolucije o novembru 1918. podsjeća nas još i na usrdnu molbu: «Braćo! Ne pucati!». U oštroj opreci s užasnim zlodjelima i iskustvima nasilja Prvog svjetskog rata, revolucija je započela uglavnom nenasilno – s ustankom mornara u Kielu od 3. studenog 1918. i s (dvostrukim) proglašenjem republike od strane Phillipa Scheidemanna i Karla Liebknechta 9. studenog. No 6. prosinca 1918. gradski komandant Berlina Otto Wels (SPD) dao je postaviti mitraljeska gnijezda u Chausseestraße s kojih su

pripadnici gardijske pješadije pucali u odobrenu demonstraciju. Istovremeno su kontrarevolucionarne jedinice u centru grada pokušale uhapsiti izvršno vijeće radničkih i vojničkih vijeća – od 10. studenog najvišeg organa revolucije – i proglasiti narodnog poslanika Friedricha Eberta (SPD) «predsjednikom» s diktatorskim ovlastima. Kada je oboje propalo, maroderi su nastavili prema redakciji *Rote Fahne*, listu Spartakova saveza, koji je u to vrijeme doduše već bio samostalno organiziran, ali je i dalje bio dio Nezavisne socijaldemokratske partije Njemačke (Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands, USPD), koja je nastala odcjepljenem protivniku ratu unutar SPD-a 1917. godine. Pokazat će se da to neće ostati jedina posjeta. Napetosti između revolucionarnih i reakcionarnih snaga rasle su, kao i spremnost na nasilje na strani kontrarevolucije. Tri tjedna poslije uslijedile su takozvane Božićne bitke oko Berliner Schloss-a, zatim siječanjski nemiri 1919., državni pokolji tijekom generalnog štrajka s više od 1200 ubijenih radnika, radnica i mornara, a u ožujku/travnju naposljetku i vojno razbijanje republikā savjeta koje su tijekom revolucije stvorene na njemačkom teritoriju (usp. i Demirović u ovoj publikaciji).

No kako je uopće moglo doći do takve erupcije nasilja? Kako objasniti prijelaz s parole «Braćo! Ne pucati!» na «Tko ide dalje, bit će ustrijeljen!», prijelaz s miroljubive revolucije na strahovito izbijanje nasilja tijekom mjeseci koji

su uslijedili? I što nam – s onu stranu optužbi određenih pojedinaca za počinjenu «izdaju» – može pomoći razumjeti zašto su vladajući većinski socijaldemokrati, pošto su se u predratno doba bili zalagali za revolucionarnu preobrazbu kapitalizma, sada u savezu s antidemokratskim snagama autoritarno istupili protiv revolucije?

Najkasnije od 1910., revolucija za SPD više nije bila na dnevnom redu. Umjesto toga se, u koaliciji s manje ili više liberalnim strankama zastupljenim u Reichstagu, radilo na jačoj parlamentarizaciji monarhije. Početkom listopada 1918. to zalaganje je na koncu rezultiralo povlačenjem Ludendorffove vojne diktature. Većinska socijaldemokracija u tom trenutku više nije ni htjela. One snage unutar SPD-a koje su, poput Rose Luxemburg i Karla Liebknechta, ostali vjerni Marxovom nasljeđu i revolucionarnoj viziji, tijekom rata su korak po korak istisnuti na marginu, a na koncu i iz stranke. Poput same Luxemburg, dospijevali su u zatvor, formirali zimmerwaldsku ljevicu (1915.) ili Spartakov savez (1916.), a na koncu 1917. USPD, koji je obuhvaćao širok spektar protivnika rata. Poslije 1918. formirano Vijeće narodnih poslanika, paritetno sastavljeno od članova SPD-a i USPD-a, nije ličilo čak ni na brak iz interesa. Radilo se prosto o prisilnom braku na koji ih je prisilio revolucionarni val, braku koji je trebalo što prije opet razvrgnuti, bilo preko izbora za nacionalnu skupštinu, bilo putem spektakularne bračne svađe.

Međutim, put do te nacionalne skupštine nije bio unaprijed zacrtan, niti je bio direktan. Tek ga je trebalo prokrčiti. Jer njemački novembar 1918. odvijao se u znaku Rusijom inspirirane ideje: u cijeloj zemlji su nastajali sovjeti [savjeti], sa samorazumljivošću koja iz današnje perspektive izgleda gotovo neshvatljiva, kao uglavnom čisto proleterski organi vladavine. Bili su simbol i nositelj revolucije. No već pet tjedana kasnije, ogromna većina delegata na Prvom Reichskongresu radničkih i vojničkih savjeta, održanom u Berlinu od 16. do 20. prosinca, odlučila se za održavanje izbora za ustavotvornu nacionalnu skupštinu. Iako to nije bila intencija, rezultat tog izglasavanja značio je efektivno samosvrgavanje savjeta.

Odbijanje divizije Narodne mornarice da napusti gradski dvorac i napad koji je zatim na Badnjak zapovjedio Friedrich Ebert, zastupnicima SPD-a pružilo je dobrodošlu priliku da raskinu veze s nevoljenim USPD – om i istovremeno pored slabih regularnih jedinica potiču izgradnju često ekstremno desnih *freikorpsa*. USPD je pak mogao biti prirodni hegemon revolucije. Ali kao i sve snage koje su revoluciju nosile, poslije 9. studenog našla se bez koncepta pred zadatkom oblikovanja prijelaza na republiku i stvaranja temelja za izgradnju socijalističkog društva. Prilikom raskida koalicije u Vijeću narodnih poslanika USPD se ispostavio kao bespomoćan i na koncu se predao svojoj sudbini.

Istovremeno je Spartakov savez napustio USPD i stvorio jednu od grupa iz kojih će 30. prosinca 1918. biti stvorena Komunistička partija Njemačke (KPD). No u međuvremenu je i «kontrarevolucija» osnažila. Antiboljševička liga, koju su financirale krupna industrija i banke, 1. prosinca je otvorila svoj «Generalni sekretarijat za izučavanje i suzbijanje boljševizma». U masovnim publikacijama pozivali su na ubojstvo Liebknechta i Luxemburg. Tek kasnije će postati poznat već u prvim danima revolucije stvoren savez između Eberta i generala poručnika Wilhelma Groenera, koji je djelovao u ime vrha vojnog zapovjedništva. Faktički, taj savez iza kulisa vladao je od samoga početka, na temelju suglasnosti oko toga da ljevicu po potrebi i silom treba spriječiti da revoluciju tjera dalje. A to znači da je jedva nešto više od dana poslije parole «Braćo, ne pucati!», s kojom su vojnici u Garde-Ulanen kasarni pozvani na bratimljenje, potajno već vrijedilo: «Tko ide dalje, bit će ustrijeljen!» Poziv na suzdržavanje od nasilja vrijedio je dakle samo dok se Ebert vidio u defenzivnoj poziciji, a granica političke revolucije nije prekoračena. Revolucionarke i revolucionari to međutim nisu znali.

Poslije slamanja siječanjskih nemira, pripadnici divizije «Garde-Kavallerie-Schützen» su na zapovijed njemačkog oficira Waldemara Pabsta 15. januara 1915. ubili Rosu Luxemburg i Karla Liebknechta. Koliko duboko je provizorna vlada bila upletena u ta ubojstva danas više nije

moguće sa sigurnošću rekonstruirati. Sigurno je samo to da je Gustav Noske (SPD), prvo kao narodni zastupnik, a onda kao ministar obrane, štitio Pabsta, i da su institucije masivno sabotirale istrage tih ubojstava.

S ONU STRANU TEZE O IZDAJI: LUXEMBURG, «TRASFORMISMO» I PITANJE NASILJA

No već i činjenica da je vodstvo SPD-a tijekom revolucije ušlo u savez sa starim elitama kako bi spriječilo temeljitu društvenu preobrazbu zahtijeva objašnjenje. Socijaldemokratska historiografija je ubojstvo Luxemburg i Liebknechta – kao najprominentnijih žrtava prijelaza s «Braćo, ne pucati» na «Tko ide dalje, bit će ustrijeljen» – dugo opravdavala nužnošću da se spriječi građanski rat po ruskom uzoru. No značaj Luxemburg i Liebknechta nije distorzirala samo socijaldemokratska historiografija, to su činile i građansko-konzervativna i komunistička, svaka na svoj način. U svim tim prikazima umrli su kao «boljševici». Konzervativna i socijaldemokratska historiografija preuveličala je njihovu ulogu, kao i onu Spartakova saveza, odnosno KPD-a u siječanjskim nemirima 1919. godine. Stvorile su mit o avanturizmu koji je Njemačku htio gurnuti u krvavi građanski rat kako bi se stvorila diktatura proletarijata po sovjetskom uzoru.

Tumačiti ustanak Spartakova saveza kao izraz revolucionarnog avanturizma fatalna je, povijesno dalekosežna legenda.

U stvarnosti, «Novembarska revolucija» dio je obuhvatnijeg ciklusa, koji ne završava ni u studenom 1918., ni s izborima za nacionalnu skupštinu 19. siječnja 1919., niti sa stupanjem na snagu weimarskog ustava 14. augusta 1919. godine. W historijski relativno otvorenoj situaciji, s «drugom revolucijom» se protegnula barem do 1920., ako ne i do 1923. godine. Bila je to socijalna revolucija, a ne samo politička revolucija sa socijalnom bazom. Osim toga, nipošto nije bila ograničena samo na Njemačku, nego uklopljena u globalni ciklus revolucija koji se – kao što revolucije historijski često koreliraju s ratovima, pogotovo onim izgubljenim – geografski protezao od Irske i ustanka protiv britanske kolonijalne vladavine (1916.) sve do centralne Azije, gdje su se u veljači 1917. Uzbeki, Kirgizi, Turkmeni i Kazahi odbili pokoriti carističkoj vojnoj obavezi.

Ali bajka o «Spartakističkom ustanku» djelovala je sve do 1930-ih i 1940-ih. Nadovezujući se na legendu o «bodežu u leđa» (*Dolchstoßlegende*), u kojoj se poraz Njemačke u Prvom svjetskom ratu prikazivao kao posljedica «židovsko-boljševičke zavjere» unutrašnjeg neprijatelja, tako se i 1944/45. navodno «ponovo» radilo o tome da se spriječi socijalističku revoluciju sleđa nacije koja je bila usredotočena na rat s izvanjskim neprijateljima. To referiranje nacista na revoluciju iz 1918., koje se naziva i novembarskim sindromom, pretvoreno je poslije oslobođenja od fašizma, tijekom Hladnog rata, u nacionalno-konzervativnoj

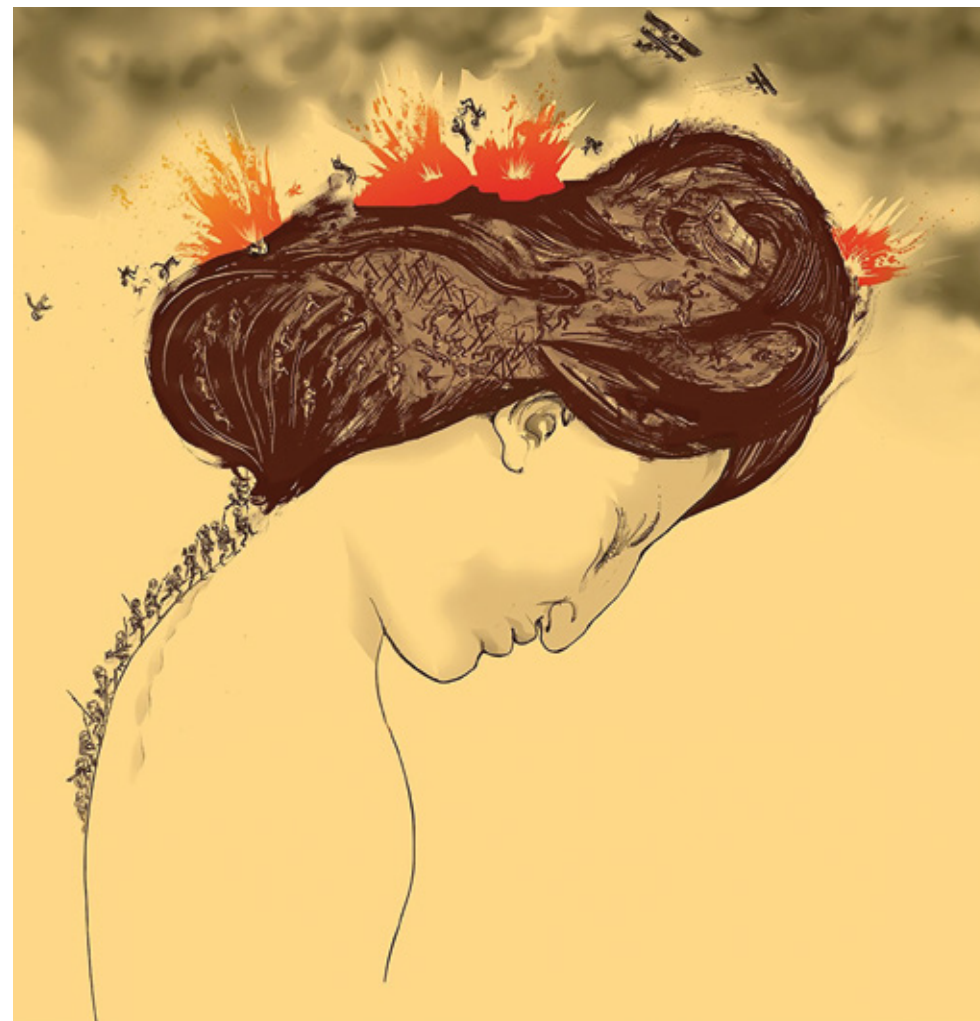
historiografiji Zapadne Njemačke u pripovijest prema kojoj Weimarsku republiku u grob nije otjerala 1918. pokrenuta kontrarevolucija i savez SPD-a s reakcionarnim starim elitama, nego ju je ugušio udruženi pritisak slijeva i zdesna. Tek počevši od 1960-ih nova generacija povjesničara i povjesničarki otkriva demokratski potencijal pokreta savjeta i povijesti te revolucije počinje postavljati drugačija pitanja.

S druge strane, u komunističkoj historiografiji Luxemburg i Liebknecht se javljaju kao velike vođe ustanka protiv SPD-ove izdaje revolucije i njegova saveza sa silama starog režima. Ustanak iz siječnja 1919. izgubljen je, tvrdi se, samo zato što je nedostajala jasno hijerarhijski strukturirana komunistička kadrovska partija. Svega dva tjedna poslije svog osnivanja, KPD jednostavno još nije predstavljao takvu vrstu revolucionarne organizacije. A pošto u komunističkoj historiografiji izgubljene socijalističke revolucije nisu smjele postojati, Novembarska revolucija je otad važila za građansku revoluciju koja se samo poslužila proleterskim sredstvima.

U stvarnosti, Luxemburg je odbijala građanski rat. Bila je nepovjerljiva prema parlamentarno orijentiranom evolucionizmu «centrista» oko Karla Kautskog, koji je već prije Prvog svjetskog rata izdao parolu prema kojoj je SPD «revolucionarna stranka, ali ne i stranka koja pravi revolucije». Luxemburg je prepoznala ono što je Antonio Gramsci kasnije nazvao «trasformismo» – proces

upisivanja i kooptacije socijaldemokratske opozicije u postojeći sustav dominacije. SPD i sindikati su mu u tijeku vlastite institucionalizacije podlegli. Upravo taj proces partijsko je vodstvo 1914. naveo na raskid s antiratnim internacionalizmom socijalističkog pokreta. I upravo taj proces nam pomaže razumjeti zašto su SPD i sindikati, sa svojim milijunskim članstvom, tako dugo održavali primirje s *ancien régimeom*, iako je rat na domaćem frontu s gledišta hegemonijske politike bio izgubljen već 1916. godine, prije svega i zbog katastrofalne situacije prehrambene opskrbljenosti, koja je već 1915. izazvala tzv. «Butterkrawalle» – «nemire zbog maslaca».

Veliki pokreti masovnih štrajkova od lipnja 1916. do 9. studenog 1918. podcrtali su tu vezu. Iz njih je Luxemburg crpila svoje nade u nadilaženje kapitalizma i imperijalističkog rata, i socijalističku preobrazbu društva. Uzdala se u spontanost demokratski aktiviranih masa, kao i onih koje je tek trebalo aktivirati. Prijelaz na socijalizam zamišljala je, između ostalog, putem eksproprijacije na temelju kompenzacije. Vjerojatno je ispravno procijenila da će se revolucija na kapitalistički razvijenom zapadu, s njegovim većim mogućnostima političke integracije i resursima državnog nasilja, morati odvijati drugačije nego što je to bio slučaj pod uvjetima autoritarne carističke države, putem lenjinističko-zavjereničke partije avangarde (usp. Demirović i Pieschke u ovome izdanju publikaciji).

© «Rosa» iz grafičke novele Kate Evans.

Luxemburg doduše ne bi izbjegavala revolucionarni građanski rat u slučaju da nije bilo druge alternative za produbljivanje revolucije, nego bi ga i vodila (usp. Brie u ovoj publikaciji). No kada se Liebknecht 6. siječnja 1919. priključio pozivu Revolucionarnih povjerenika na generalni štrajk i rušenje «vlade Ebert/Scheidemann»,

Luxemburg mu se suprotstavila. A ipak je ubijena, i prema vladajućem povijesnom narativu umrla kao boljševikinja.

Tijek zbivanja u siječnju 1919. međutim nije ovisio ni o Luxemburg, ni o Liebknechtu. Historijska zbivanja, od masovne mobilizacije radnika Berlina, zauzimanja novinarske četvrti i kolodvora,

od upotrebe vojne sile sve do pokolja revolucionara, odvijalo bi se vjerojatno na sličan način i bez njih, iako je njihova demonizacija zasigurno doprinijela gubitku inhibicija pri korištenju nasilja.

U Revolucionarnom odboru koji je osnovan 5. siječnja sjedila su samo dva člana KPD-a – Liebknecht i Wilhelm Pieck. Protestirajuće mase politički su stajale iza USPD-a. Nasuprot oko 300 pristaša KPD-a, USPD je samo u Berlinu mogao računati na možda i 200.000 sljedbenika. No nakon masivnog nasilja tijekom božićnih borbi 1918. i otpuštanja USPD-ova ministra unutrašnjih poslova Emila Eichorna 4. siječnja 1919. po naređenju SPD-a, i USPD se radikalizirao.

Povijesna retrospektiva potvrđuje da je Luxemburg bila u pravu, ali to ju je stajalo života. Umrla je zbog postojećeg odnosa snaga: erodirana hegemonija učinila je revoluciju nužnom, socijalizam je u tom trenutku kao društveno raspoloženje još imao masovnu bazu, ali integracija SPD – a i njegov savez s *ancien régimeom* takvo preoblikovanje nisu dopuštali. To je možda najbolje izrazio njemački književnik Arnold Zweig (1919,75), koji je u tekstu «Posmrtni govor Spartaku» Luxemburg poslije njena umorstva opisao kao nositeljicu jedne neotplaćene ideje budućnosti: «Kao antipod nasilju, ideja pobjeđuje tako što žrtvuje svoje nositelje [...]. Karl Liebknecht i Rosa Luxemburg: uz prosinačke i siječanjske mrtve, njihovi leševi leže u temelju njemačke republike,

socijalističke slobode. Morat će izvršiti velika djela, ako žele biti dostojni takvih mrtvih.»

TO IDE PREDALEKO!

Poslije Prvog svjetskog rata sa svojim milijunima mrtvih, socijalizam je bio na dnevnom redu. Rođena iz razočaranja u ono što je dotad postignuto, takozvana «druga revolucija» je od proljeća 1919. mogla računati na široku socijalno-revolucionarnu masovnu bazu za svoje zahtjeve: demokratizacija državnih aparata, izvlaštenje kneževa, suodlučivanje u poduzećima, socijalizacijske mjere, prijelaz na socijalistički način proizvodnje, ali i kulturna, seksualna i umjetnička emancipacija. Taj impuls – da se sada ide dalje, kako se ne bi samo osiguralo rezultate revolucije, nego ih i produbilo, bio je prisutan i unutar sindikata i u njihovim diskusijama o temeljima novog ekonomskog i društvenog poretka. U svojoj čvrstoj odluci da daljnje revolucionarno kretanje u tom smjeru spriječi, Weimarska koalicija je kontrarevolucionarno nasilje oslobodila okova. Tijekom generalnog štrajka u ožujku 1919., u kojem je sudjelovalo oko milijun zaposlenika berlinskih poduzeća, snage *freikorpsa* su u četvrti Lichtenberg po nalogu vlade ubili najmanje 1200 radnika i radnica, najčešće bez presude. Često su ih jednostavno linčovali. To besprimjerno djelo pratila je nevjerojatna propaganda laži, uključujući tvrdnju da su avionima kojima je vlada bombardirala srce pobune na istoku

Berlina zapravo upravljali spartakisti. Ali ne samo u Berlinu, nego i kod vojnog gušenja Bavorske republike savjeta korišteno je dotad nezamislivo nasilje spram vlastitog stanovništva. I ovdje je većina umrla tijekom naknadnih egzekucija i ubilačkih akcija, koje su u daleko iznad 90 posto slučajeva počinile jedinice vlade. To nasilje s ciljem uništenja, koje je državnu legitimaciju dobilo s proglašenjem izvanrednog stanja od strane Gustava Noskea, a počinjeno je u ime državnog rezona, protiv kaosa, za red i mir, a prije svega protiv demoniziranih manjina i političkog protivnika, u očima mnogih povjesničara najavljuje nasilje nacista.

Ponašanje «vladajućih socijalista» iz SPD-a bitno je doprinijelo tome da se fatalno cijepanje radničkog pokreta na socijaldemokraciju i komuniste učini konačnim. «Socijaldemokrati Ebert i Noske su 1918/19. spartakističke ustanke mogli slomiti samo uz pomoć generala Kaisera. Otad se kroz njemačko radništvo provlači dubok jarak, a taj jarak je napunjen krvlju. Poslije ga više nije bilo moguće zatrpati», tvrdio je primjerice Wilhelm Hoegner (1945, 22).¹ Ali i suvremenici poput lijevog socijaldemokrate Heinricha Ströbela (1919, 275) – koji je zbog svoje kritike politike primirja sa carem 1916. dobio otkaz s mjesta glavnog urednika časopisa *Vorwärts*, a koji je do 4. siječnja 1919. bio član Pruskog revolucionarnog kabineta – vrlo rano su izrazili očaj zbog tog cijepanja: «Greška leži u tome [...] da je vlada sa svojim ustupcima potpuno zakasnila. Dobru

volju po pitanju socijalizacije trebalo je dokazati još mjesecima unatrag. Da je tada nacionalizirala rudnike, monopolistička poduzeća, ali i sva druga koja su bila zrela za zajedničko upravljanje, ublažila bi teško nepovjerenje, spriječila razorne štrajkove, a boljševizmu oduzela zamah.» Ali ono što Ströbel i drugi nisu mogli znati jest da je fatalno udruživanje Eberta sa starim elitama Kaiserove armije isključivalo svaki nastavak puta, da će svatko tko pokuša ići dalje biti ustrijeljen. Iz toga proizašla tvrdokorna uzajamna mržnja dvaju krila radničkog pokreta omogućila je tezu o socijaldemokraciji kao socijalfašizmu poslije boljševizacije KPD-a 1928., baš kao i «crveni-jednako-smeđi» jednadžbu SPD-a. Iako su još 1920. porazile Kappov puč, obje pozicije su spriječile da radnički pokret zaustavi predaju vlasti Hitleru. Sada su se žešće međusobno borile nego protiv zajedničkog neprijatelja. Od 1933. naći će se u istim koncentracijskim logorima.

S njemačkog preveo Stipe Ćurković

LITERATURA

Hoegner, Wilhelm (alias Rudolf Ritter), 1945: *Lehren der Weimarer Republik*, u: *Schweizer Monatshefte* 25, H. 1, 14–34
Ströbel, Heinrich, 1919: *Moskau gegen Weimar*, u: *Die Weltbühne*, 15/1. i 2. Hj., 273–279
Zweig, Arnold, 1919: *Grabrede auf Spartacus*, u: *Die Weltbühne*, 15/1. i 2. Hj., 75–78

1 Hoegner je od 1945. do 1946., a zatim iznova od 1954. do 1957., bio socijaldemokratski premijer Bavorske.

NOVA CIVILIZACIJA

ALEX DEMIROVIĆ

Rosa Luxemburg do danas izaziva međusobno nepomirljive reakcije. Mnogima u vodstvu SPD-a bila je preradikalna i previše demokratska. To je vrijedilo i za mnoge od njenih nasljednika u vodstvu KPD-a. Ruth Fischer je njeno shvaćanje slobode kao slobode drugih diskreditirala kao «bacilu sifilisa». Iz istog razloga Ernst Thälmann se pridružio Staljinovoj procjeni po kojoj «luksemburgizam» treba najoštrije suzbijati, jer predstavlja prijelaz prema građanskoj ideologiji i socijalizmu (usp. Bierl 1993, 9 i dalje).

Istraživač ekstremizma Eckhard Jesse pak kritizira da Luxemburg zbog svoje kritike Lenjina i shvaćanja slobode za mnoge ljevičare predstavlja blistavu figuru i predstavnicu demokratskog socijalizma. No mnogi se samo zavaravaju. «Da nije [...] ubijena, teško da bi došlo do upravo panegiričnog obožavanja.» (Jesse 2008, 83) Njen ekstremizam nije moguće ujediniti

s demokratskom ustavnom državom – Novembarsku revoluciju, sukladno tome, ne bi trebalo promatrati kao «propuštenu šansu», nego prije kao «spriječenu katastrofu» (ibid., 79).

CJELINA I POJEDINAČNO

U «Rosa Luxemburg kao marksist» Georg Lukács izlaže jednu od svojih centralnih misli: nije prevlast ekonomskih motiva u objašnjenju historijskih procesa ono što razlikuje marksizam od građanske znanosti, nego gledište totaliteta (usp. Lukács 1977, 83). Misao da cjelina ima prednost pred pojedinačnim, Lukács na kraju teksta pokušava učiniti plodnom kako bi iz ubojstva Luxemburg izvukao nešto pozitivno. Ne niječe da je njena smrt povezana s porazom revolucionarnih borbi iz siječnja 1919., ali je vidi kao «konzekventno krunisanje njezina mišljenja i života» (ibid., 104). Gledište totaliteta po

njemu osigurava metodičku izvjesnost da povijesni proces «bez obzira na sve momentalne poraze i iznenadne padove ide do kraja svojim putem» (ibid., 103).

Lukács se očito nastojao suprotstaviti mogućoj rezignaciji, koju je ubojstvo jedne od vodećih predstavnica revolucionarne socijaldemokracije moglo značiti za pokret u Njemačkoj. Suprotstavio se oportunističkom stavu po kojem se, s obzirom na slabost radničkog pokreta, pokušaj revolucionarne promjene nije smio ni poduzeti. Spremnost Luxemburg da unatoč svijesti o nadolazećem porazu ostane uz mase i dijeli njenu sudbinu za njega je ispravna konsekvencija jedinstva teorije i prakse – drugačije rečeno, opravdana, smislena žrtva za (tek nadolazeću) cjelinu. Taj argument, koji želi ohrabrivati, ali potencijal Luxemburgina konkretnog političkog rada uopće ne uzima u obzir, ignorira je kao individu, dok istovremeno pretpostavlja da je ta cjelina teoretičaru dostupna i da on, u njeno ime, ima pravo raspolagati individuama. Ni jednog trenutka ne ostavlja prostora strategijskoj misli da je smrt osobe doista mogla doprinijeti ireverzibilnom porazu, da bi, drugačije rečeno, Luxemburgino preživljavanje možda bilo važnije, jer bi stvorilo prostor djelovanja za revolucionarnu demokraciju u Njemačkoj, držalo otvorenim strateške alternative i daljnjem procesu moglo dati drugačije usmjerenje. Pojam cjeline koristi se kao sredstvo okončanja rasprave. To dovodi do osebujne osjećajne hladnoće.

Da li Lukács ispravno ocjenjuje misao i politiku Rose Luxemburg? Da i ne. Ona je smatrala samorazumljivim da je kao proleterska borkinja za slobodu dospjela i u zatvor, računala je sa svojim ubojstvom. Za nju je to bio dio logike borbe (Caysa 2001, 30). Ne bi pobjegla iz Njemačke ni da joj je prijetilo vješanje – «i to iz jednostavnog razloga što smatram itekako nužnim da našu stranku naviknem na to da su žrtve dio zanata socijalista» (Luxemburg 1914, 339 i dalje). Lenjin se u usporedivoj situaciji u ljeto 1917. drugačije odlučio, pa je pobjegao, jer je smatrao važnijim da nastavi živjeti za nastavak revolucije. U slučaju Luxemburg vjerojatno bi doista bilo od značaja da se sakrila, iako bi se SPD-ov časopis Vorwärts, koji je i sam doprinosio ubilačkoj atmosferi, zasigurno rugao njenom kukavičluku.

LJUDSKOST NAJOTVORENIJEG SRCA...

Lukács, pak, ne uzima dovoljno u obzir dijalektiku koja je na djelu u mišljenju Luxemburg: nekoliko dana nakon njena puštanja iz zatvora u studenom 1918. u Rote Fahne objavljuje tekst kojim je ispunila obećanje koje je bila dala svojim suzatvorenicima, naime da će zahtijevati da se postojeći kazneni sustav, koji je odisao barbarstvom kapitalizma, zatre u korijenu. Pošto je to moguće samo na novoj ekonomskoj i socijalnoj osnovi, barem bi trebalo smijesta pokrenuti načelnu reformu i ukinuti smrtnu kaznu. Da vlada radničkih i vojničkih savjeta nije djelovala u tom smjeru, Luxemburg je interpretirala kao

indiciju: «Koliko je ova njemačka revolucija samo – njemačka! Koliko je trezvena, pedantna, bez zamaha, bez sjaja, bez veličine. Zaboravljena smrtna kazna samo je mali, pojedinačan moment. Ali kako se samo upravo u takvim malim momentima običava otkrivati unutarnji duh cjeline!» (Luxemburg 1918a, 405) Ona ovdje teorijski operira potpuno drugačije od Lukácsa. Njena referentna točka nije cjelina, ona ne sugerira da se na promjene režima kaznenog prava može čekati sve dok se ta cjelina ne promijeni. Upravo suprotno, činjenica da se o nekoj «sitnici» ne razmišlja za nju postaje mjerilom cjeline. U ratu, u imperijalističkom ubijanju naroda, proliveno je toliko krvi. Upravo zbog toga se ubijanje ne smije nastaviti. «Cijeli jedan svijet treba svrgnuti, ali svaka suza koja je potekla, iako je mogla biti obrisana, predstavlja optužbu, i čovjek koji žuri na važan zadatak, a iz grube nepažljivosti zgazi crva, počinio je zločin.» (ibid., 406) Upravo kako bi se izbjegao zločin nepažljivosti i hladnoće, polazeći od poštovanja prema pojedincu, potrebno je promijeniti cjelinu. «Najbezobzirnija revolucionarna energija i ljudskost najotvorenijeg srca – jedino to je stvarni duh socijalizma.» (ibid.) Ljudskost ovdje shvaćam kao onaj smisao za pojedinačno koji nepažljivosti, koja može biti prakticirana u ime cjeline, oduzima opravdanje. Luxemburg (1974, 263) u jednoj rečenici spaja nešto što nije lako međusobno uskladiti, naime rigoroznu transformativnu praksu, «najviši idealizam u interesu zajednice», i krajnju pažnju za

pojedinačno. Kako to dvoje može ići skupa? Cjelinu treba bezobzirno mijenjati upravo kako bi se osjećajnoj hladnoći uzela osnova egzistencije i omogućilo pojedinačnom da na svjetsko-povijesnom nivou dođe do izražaja. Tako se Luxemburg (1917b, 177) osjeća povezana i s boli Židova u getu i sa žrtvama njemačkog ratovanja u jugozapadnoj Africi: «Osjećam se kod kuće u cijelom svijetu, gdje god postoje oblaci i ptice i ljudske suze.»

... A IPAK STAJATI IZNAD STVARI

Luxemburg se dakle svjesno kreće u kontradikcijama. Možemo naći i druge: onu između spontanosti i partijske organizacije, između zakonitosti povijesti i intervenirajuće volje, između rigoroznog odbijanja rata, terora i «umorstva ljudi» i revolucionarnog nasilja (1974, 264 i dalje). Kako se prema tome odnositi, kada je relevantna jedna strana, a kada druga, ostaje nejasno. Luxemburg nije razradila nikakvu materijalističku teoriju dijalektike, ali njeno držanje je jasno: ne proizvodi jednostranosti, nego pledira za to da se krećemo u polju napetosti opreke između cjeline i pojedinačnog. Radovati se jučerašnjem, osluhnuti čaroliju života i u najmanjim stvarima, udubiti se u detalje revolucionarne promjene, bez očekivanja historijske pravednosti ili višeg smisla živjeti onako kako držimo ispravnim. Pa ipak, Luxemburg postavlja zahtjev da se stoji iznad stvari i ne precjenjuje djelovanje pojedinaca. Kada cijeli svijet klizi iz tračnica, ona ne želi stenjati i uzdisati,

nego razumjeti. Teoriju vidi kao oblik borbe. Pojam joj pomaže da stekne držanje i suverenost koji joj omogućuju da se obrani od prezezanja moći na njenu osobu, njene osjećaje, njeno raspoloženje, njeno mišljenje. «Borac pogotovo mora težiti da stoji iznad stvari, inače će do ušiju potonuti u svakoj trici.» (Luxemburg 1917a, 163) Radi se o određenom držanju distance spram dnevnih zbivanja, kako se ne bi dali uvući u sitni vez povijesnog odvijanja, u plašljivost, rutinu, parlamentarni kretizam, stranačku mizeriju, koji zamućuju naše političke ocjene, kako bi pogled zadržali na dugoročnom cilju. ««Razočaranje u mase» uvijek je najsrmatnije svjedočanstvo za političkog vođu. Vođa velikog stila svoju taktiku ne ravna prema trenutnom raspoloženju masa, nego prema nesavitojivo čvrstim zakonima razvoja, drži se svoje taktike unatoč svim razočaranjima, a što se svega ostalog tiče, pušta povijesti da mirno dovrši svoje djelo.» (Luxemburg 1917b, 176) Luxemburg uvijek iznova govori o objektivnoj logici povijesti, kojoj treba dati vrijeme. Strpljenje je za nju nužno držanje. Za Luxemburg se radi o suverenosti u odnosu na moć stvari, o smislu za velike linije kretanja. Nervoza i uznemirenost oko sporednosti ništa ne bi donijele. Stvari treba studirati i promatrati sa staloženošću istraživača prirode. Luxemburgino povjerenje u historijski proces, u revoluciju, ne poziva se na mehanički razvoj društva (Luxemburg 1974, 25-81). Ne treba ga brkati s atentizmom. Ona zastupa specifično

shvaćanje aktivnosti radničke klasne borbe. Ne događa se tek kada su okolnosti dozrele, nego je uvijek preuranjena. U mjeri u kojoj klasne borbe nisu izvanjske društvenom razvoju, neistovremene intervencije pomjeraju historijski proces i stvaraju uvjete dugoročnog uspjeha. Upravo zbog te neistovremenosti Luxemburg je bila uvjerena da uvijek može doći do naglih preokreta. I kada stanje izgleda beznažno i očajno, duboko skrivene opruge mogle bi izazvati kontingentne procese na koje treba biti spreman. Masa je uvijek pred pokretom, uvijek pred tim da postane nešto potpuno drugačije od onoga što se čini da jest (Luxemburg 1917b, 176).

PULS POLITIČKOG ŽIVOTA MASA

Njena radikalna volja za demokracijom manifestira se u velikom broju izjava. Peter Bierl (1993, 78 i dalje) zastupa stajalište da je Luxemburg gotovo do kraja svoga života demokratsku republiku smatrala prikladnim institucionalnim oblikom za socijalističku transformaciju. Zapravo, ona ne razjašnjava kako vidi odnos parlamentarne demokracije i demokracije savjeta. Odbijala je ukidanje Ustavotvorne skupštine od strane Lenjina i Trockog. Očekivala je da će se oko reprezentativnog tijela razviti produktivnost zajedničkih aktivnosti i javnih diskusija o zajedničkim odlukama: «I što je institucija demokratskija, što je življe snažno bilo političkog života mase, to je učinak neposredniji i točniji [...] Zacijelo, svaka demokratska institucija ima svoja ograničenja i slabosti, koje svakako dijeli

sa svim ostalim ljudskim institucijama. Samo, lijek koji su pronašli Trocki i Lenjin: uklanjanje demokracije uopće, još je gori od onog zla koje bi trebalo izliječiti: on naime zatrpava sam živi izvor iz kojega se jedino mogu korigirati svi prirođeni nedostaci društvenih institucija: aktivan, nesputani, energični politički život najširih narodnih masa.» (Luxemburg 1974, 290-291)

U tjednima poslije izbijanja Novembarske revolucije u Njemačkoj, argumentirala je međutim odlučno protiv osnivanja narodne skupštine. Ta vrsta demokracije je, tvrdila je, naslijeđe građanske revolucije i stoga zastarjela. Parlamentarna svakodnevica, sa svojim formiranjem većina i kompromisima, u kojima buržoazija uvijek uspijeva nametnuti svoju volju, a radništvo nije neposredno aktivno, svodi se na održavanje ravnoteže među klasama. Narodna skupština kao rezultat Novembarske revolucije, koja je po mišljenju Luxemburg ostvarenje socijalizma stavila na dnevni red, stoga predstavlja korak unatrag. Trenutku je odgovarala, smatrala je, samo vladavina većine naroda. Prvo je argumentirala u korist radničkog parlamenta, onda za savjete. Osnove demokracije savjeta skicirala je neposredno prije 1. Općeg kongresa radničkih i vojničkih savjeta Njemačke, koji se održavao sredinom prosinca 1918. godine. Parlamente i općinske skupštine trebali bi zamijeniti radnički i vojnički savjeti, delegati lokalnih savjeta trebali bi birati centralni savjet Njemačke, koji bi, pak, trebao izabrati izvršni savjet kao zakonodavnu i izvršnu instancu. Glasačko pravo za radničke savjete

trebali bi imati svi punoljetni radnici i radnice, u gradu i na selu, a za vojničke savjete svi vojnici, s izuzetkom oficira. Delegati centralnog savjeta, koji bi trebao kontrolirati izvršni savjet, trebali bi biti opozivi (1974, 266). Samo dva tjedna poslije, na osnivačkom sastanku KPD-a, ipak je pledirala za sudjelovanje na izborima za narodnu skupštinu (Nationalversammlung), jer je to podupirao velik dio radništva, pa bi protivna odluka značila samomarginalizaciju stranke. Već prema konstelaciji, Luxemburg dolazi do različitih procjena. To sugerira tezu da joj nije bila toliko važna posebna politička forma – parlament, radnički parlament ili savjeti – nego što šira osnova demokracije: «Spartakov savez nikada neće preuzeti vlast drugačije nego jasnom, nedvosmislenom voljom velike većine proletera u cijeloj Njemačkoj.» (ibid., 269).

AUTONOMIJA

Radikalno se zalagati za pojedinačno, za demokratsko oblikovanje odnosa koje ljudi stvaraju svojim radom, kretati se u kontradikcijama – sve to priprema jedan «novi marksizam» (Caysa 2002, 34). Luxemburg je u svojim razmatranjima daleko iza sebe ostavila svoje drugove i drugarice, kao i politiku svoga doba, anticipirala je dotad neispunjeni napredak civilizacije. Ako su građanski odnosi individue oslobodili iz njihovih staleških oblika života i omogućili da se percipiraju kao slobodni i jednaki, obdareni vlastitom voljom i razumom, ti odnosi su

© Stavroula Mihalopoulou, Košnica. Tiskane slike, 2018.

istovremeno ograničili individuaciju. Pojedinci se u konkurenciji, kroz državu i moderne građanske zakone individuiraју i individualiziraju: stječu prava, identitet, potiču se na to da se shvaćaju kao oni koji suvereno odlučuju o svojim postupcima, koji im se onda pripisuju i određuju ih. Istovremeno, svoja prava uživaju samo negativno, u razgraničavanju od drugih, što im sugerira da budu ravnodušni, hladni i opaki u odnosu na posljedice konkurencije, u odnosu na korištenje «šansi» koje im se nude, ali i u odnosu na vlastite i tuđe neuspjehe.

Građanstvo se, unatoč svim negativnim posljedicama, sve do danas kreće u uskim granicama tog koncepta slobode. Mogućnosti da se carstvo slobode bitno proširi – kako bi se nadišlo nasilje, siromaštvo i glad, omogućilo življenje ispunjeno slobodnim vremenom i užitkom – potraćene su i dalje se trate. U tradiciji koja slijedi Marxa, moment kooperacije je presudan kriterij pri zamišljanja uspijevajućih oblika suživota. Ljudi surađuju, samo tako im uspijeva da se kao vrsta održe, samo zajedno mogu stvoriti nešto što nadilazi njihove individualne ili grupno-specifične sposobnosti. Te kooperativne potencije tisućljećima su koristili malobrojni vladajući i razvijali ih potpuno jednostrano. Jer istovremeno su morali osigurati da oni koji surađuju to ne čini slobodno i autonomno. Kako bi mogli prisvojiti rezultate, kako bi mogli određivati narav kooperacije, trebalo ju je podčiniti vladarima i ograničiti je

u njenoj produktivnosti. Individue su podvrgnute prinudnim zakonima povijesti i općeg (tržištu, državi, naciji, religiji) kako bi ih se vodilo, oduzelo im slobodu, životne mogućnosti i sposobnosti njihova oblikovanja. Luxemburg se tome, u skladu sa socijalizmom, suprotstavlja i cilja na nešto potpuno novo u povijesti civilizacije: životnu radost, ljepotu, dostojanstvo, odgovornost, strast, entuzijazam za opće dobro, unutarnju bistrinu, suosjećanje, izdržljivost i žilavost, kako bi se odvažili na ono najteže (Luxemburg 1918b, 436). Ona naznačuje perspektivu autonomnog suživota: «Bit socijalističkog društva u tomu je što velika radna masa prestaje biti masa kojom vladaju, već ona, naprotiv, sama živi svoj čitavi politički i ekonomski život i upravlja njime svjesnim slobodnim samoodlučivanjem.» (Luxemburg 1974, 263) Kooperacija treba biti oslobođena, individue individuiraue daleko preko mjere građanskog društva. Marx i Engels su društvo promišljali na potpuno nov način kada su pisali: «Na mjesto starog građanskog društva s njegovim klasama i klasnim suprotnostima stupa asocijacija u kojoj je slobodan razvoj svakoga uvjet slobodnog razvoja za sve.» (Marx/Engels 1998, 116) Prema toj predodžbi, sloboda pojedinca stoji tek na početku. Ne radi se, međutim, o njegovom samoostvarenju, o razvijanju nečega što je u njemu već zadano, nego o razvoju vlastite slobode kroz slobodu udruženih drugih. U socijalističkoj tradiciji takvo shvaćanje slobode ostaje marginalno. Sve do – i uključujući – Lukácsa, mnogi

su bili spremni podrediti individuu kolektivu, uz obećanje da će tako svima biti bolje. Misao slobode se reducirala na varijablu dominacije. «Sloboda (kao na primjer ni socijalizacija*) ne može predstavljati neku vrijednost po sebi. Ona ima da služi vladavini proletarijata, a ne obratno.» (Lukács 1977, 388–389) [*prijevod izmijenjen] Ta se kritika posebno odnosila na Luxemburginu rečenicu da je sloboda uvijek sloboda onih koji misle drugačije (Luxemburg 1974, 293). Tako bi se i onima koji su protiv temeljitih socijalnih promjena omogućilo pozivanje na slobodu. No Luxemburg je odbijala taktički odnos spram slobode. Izričito ne slijedi liberalno, na normi pravednosti temeljeno shvaćanje, kada piše da sloboda ne smije biti ničija privilegija, nego upravo mora biti i sloboda onih koji imaju drugačije mišljenje. Jer samo tako ona može biti sloboda svakog pojedinca (usp. Brie 2002, 66 i dalje). Tek tada se dokazuje i obistinjuje i omogućuje samoodređenje. «[S]ve što je poučno, blagotvorno, što očičuje u političkoj slobodi» bilo bi izgubljeno, kada bi ona postala privilegijom (Luxemburg 1974, 293). U korištenju slobode razvija se ona kooperativna, komunikativna produktivnost koja je konstitutivna za slobodno udruženje. U temelju toga leži već spomenuto demokratsko-teorijsko i demokratsko-političko shvaćanje prema kojemu socijalizam nije moguće stvoriti i održavati autoritarno, nego se on može ostvariti samo u mediju uvjerenja i praksi velike većine (usp. Schütrumpf 2018).

S njemačkog preveo Stipe Ćurković

LITERATURA

- Bierl, Peter, 1993: *Alle Macht den Räten. Rosa Luxemburg: Räte-demokratie und Sozialismus*, Köln
- Brie, Michael, 2002: *Freiheit ist immer die Freiheit der Anderen. Die sozialphilosophische Dimension von Rosa Luxemburgs Kritik an den Bolschewiki*, u: Kinner/Seidel, 66–69
- Caysa, Volker, 2002: *Rosa Luxemburg – das Leben als Werk*, u: Kinner/Seidel, 11–36
- Jesse, Eckhard, 2008: *Demokratie oder Diktatur? Luxemburg und der Luxemburgismus*, u: *Isti: Diktaturen in Deutschland. Diagnosen und Analysen*, Baden-Baden, 61–85
- Kinner, Klaus/Seidel, Helmut (Hg.), 2002: *Rosa Luxemburg. Historische und aktuelle Dimensionen ihres theoretischen Werkes*, Berlin
- Lukács, Georg, 1977: *Povijest i klasna svijest*, Zagreb
- Luxemburg, Rosa, 1914: *Brief an Walter Stoecker vom 11.3.1914*, u: *Gesammelte Briefe* 4, Berlin, 339–340
- . 1917a: *Brief an Luise Kautsky vom 26.1.1917*, u: *Gesammelte Briefe* 5, Berlin, 161–165
- . 1917b: *Luxemburg an Mathilde Wurm, 16.2.1917*, u: *Gesammelte Briefe* 5, Berlin, 175–178
- . 1918a: *Eine Ehrenpflicht*, u: *Gesammelte Werke* 4, Berlin, 404–406
- . 1918b: *Die Sozialisierung der Gesellschaft*, u: *Gesammelte Werke* 4, Berlin, 433–436
- . 1974: *Socijalna reforma ili revolucija?*, u: *Izabrani spisi*, Zagreb, 25–81
- . 1974: *Što hoće Spartakov savez*, u: *Izabrani spisi*, Zagreb, 259–269
- . 1974: *Ruska revolucija*, u: *Izabrani spisi*, Zagreb, 271–299
- . 1990: *Gesammelte Werke, Band 5*, Berlin
- Marx, Karl/Engels, Friedrich, 1998: *Komunistički manifest*, Zagreb
- Schütrumpf, Jörn, 2018: *Rosa Luxemburg oder: Der Preis der Freiheit*, Berlin

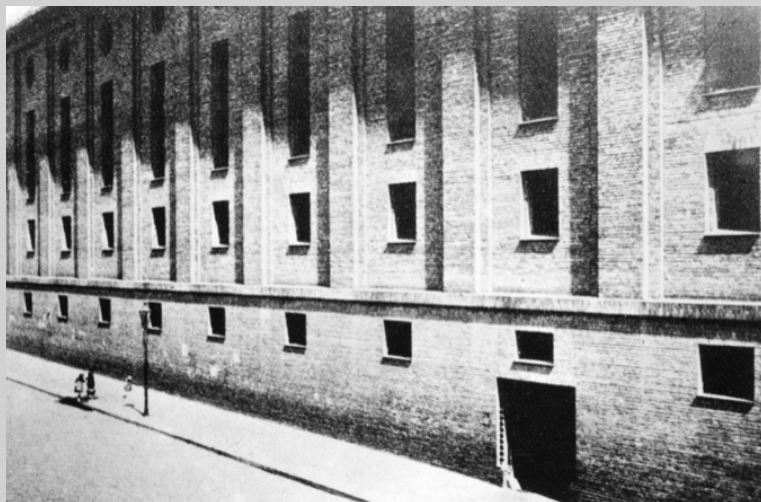

© Dimitros Petrolekas, Uspomena. Miješana tehnika, 2018

ROSA LUXEMBURG

PISMO SOPHIE LIEBKNECHT

IZ ZATVORA BRESLAU, U PROSINCU 1917.

[...] Ima godinu dana kako Karl (Liebknecht) sjedi u Luckau¹. Često sam mislila na to ovoga mjeseca, a točno je godina dana kako ste bili kod mene u Wronkeu i darovali mi lijepo božićno drvce... Ove sam godine dala da mi tu nabave jedno, ali donijeli su mi neko bijedno, bez pola grana – ne može se ni usporediti s onim prošlogodišnjim. Ne znam kako ću na nj okačiti tih osam svjećica što sam ih kupila. Ovo mi je treći Božić u zatvoru, ali nemojte to nikako uzimati za tragično. Mirna sam i vedra kao i uvijek. Jučer sam dugo ležala budna – nikad ne mogu zaspati prije jedan, a moram već u deset biti u krevetu – pa u tami sanjarim o koječemu. Jučer sam tako pomislila: kako je samo čudno to da stalno živim u nekoj vrsti radosnog ushićenja – bez nekog posebnog razloga. Tako, na primjer, ležim tu u mračnoj ćeliji na strunjači tvrdoj kao kamen, oko mene u kući vlada uobičajena grobna tišina, čovjek se osjeća kao u grobu; kroz prozor se na stropu ocrtava odraz svjetiljke koja čitavu noć gori pred zatvorom. S vremena na vrijeme izdaleka se čuje samo potmulo kloparanje vlaka što prolazi ili sasvim blizu, pod prozorima kašljanje stražara koji polagano koračaju u svojim teškim čizmama ne bi li protegnuli ukočene noge. Pod tim koracima pijesak tako beznažno škripi da otud u vlažnu, mračnu noć odjekuje sva samotnost i bezizlaznost bivanja. Ležim tu mirno, sama, umotana u višeslojne crne krpe tmine, dosade, ropstva zime – a srce mi pritom tuče od neshvatljive, nepoznate unutarnje radosti, kao da po blistavom suncu šećem rascvjetanom livadom. Pa se u tami osmjehujem životu, kao da znam neku čarobnu tajnu koja bi pobila sve zlo i svu tugu, i pretvorila ih u čistu svjetlost i sreću. I pritom tražim razloge toj radosti, ali ih ne nalazim pa se opet nasmijem samoj sebi. Mislim da tajna nije ništa drugo doli život sâm; duboka noćna tmina lijepa je i mekana poput baršuna, ako je samo pravilno pogledamo. A ako samo znamo slušati, čut ćemo kako u onom škripanju vlažnoga pijeska pod polaganim, teškim koracima stražara pjevuši i mala, lijepa pjesma o životu. U takvim trenucima mislim na Vas i želim Vam povjeriti taj čarobni ključ, kako biste uvijek i u svakoj prilici zapazili ono lijepo i radosno u životu, kako biste i Vi živjeli u ushićenju kao da šetate šarenom livadom. Ta ne mislim na to da Vas hranim asketizmom, umišljenim radostima. Dopuštam Vam sve razborite čulne radosti. Željela bih Vam uz to dati još samo svoju neiscrpnu unutarnju vedrinu, kako ne bih morala brinuti za Vas, da kroz život grabite u kaputu protkanom zvijezdama koji će Vas štititi od svega niskog, trivijalnog i zastrašujućeg.

U parku Steglitzer ubrali ste krasnu kitu crnih i rozo-ljubičastih bobica. Crne su bobice ili bazgine – njezine bobice vise u teškim gustim grozdovima među velikim pernatim listovima, sigurno ih poznajete – ili, vjerojatnije, od kaline, s tankim, nježnim, uspravnim metličastim cvatovima bobica i uskim, duguljastim zelenim listićima. Ružičasto ljubičaste bobice skrivene ispod sićušnih listića mogle bi biti bobice dunjarice; one su doduše crvene, ali u ovo kasno doba godine već pomalo i prezrele i nagnjile pa često izgledaju ljubičasto-crvenkaste; listovi im nalikuju listovima mirte, mali, zašiljeni na vrhovima, odozgo tamnozeleni i kožnati, a odozdo hrapavi.

Sonjuška, znate li Platenovu «Sudbonosnu vilicu»? Možete li mi poslati ili donijeti tu knjigu? Karl je jednom spomenuo da ju je čitao kod kuće. Georgeove pjesme su lijepe; sad znam otkuda dolazi stih «I uz šum crvenkastog žita»², koji ste obično recitali kad bismo išli šetati poljem. Možete li mi kojom prilikom prepisati novoga «Amadisa»³, tu pjesmu jako volim – naravno, zahvaljujući kompoziciji Huga Wolfa – a nemam je tu. Čitate li i dalje «Legendu o Lessingu»⁴? Ja sam ponovo posegnula za Langovom «Povijesti materijalizma» koja mi uvijek iznova daje poticaj i okrepu. Jako bih željela da je i Vi jednom pročitate.

Ah, Sonjička, doživjela sam ovdje strašnu bol; u dvorište gdje šećem često pristižu vojna kola, natovarena vrećama ili starim vojničkim kaputima i košuljama, često umrljanim krvlju..., i tu ih istovaruju, dijele po ćelijama, gdje ih krpaju, a onda ih opet utovare i isporuče vojsci. Nedavno su tako stigla kola u koja su umjesto konja bili upregnuti bivoli. Prvi put sam te životinje vidila izbliza. Snažniji su i šire građeni od naših goveda, imaju plosnate glave i lagano zavijene rogove, a i lubanja im je sličnija lubanjama naših ovaca, posve su crni s velikim, blagim očima. Potječu iz Rumunjske, to su ratni trofeji... vojnici koji voze kola pričaju kako je te divlje životinje bilo jako teško uhvatiti i još teže upregnuti ih da tegle, s obzirom na to da su naviknute na slobodu. Strahovito su ih tukli, sve dok se za njih nije moglo reći «vae victis»⁵... Izgleda da je oko stotinjak tih životinja samo u Breslauu; osim toga, naviknute su na bujne rumunjske pašnjake, a tu dobivaju bijednu i oskudnu hranu. Bezobzirno ih se iskorištava da vuku sva moguća teretna kola pa stoga brzo propadaju. – Prije nekoliko dana tako su dovezli jedna kola natovarena vrećama, teret je bio tako visoko naslagan da bivoli nisu mogli preći prag ulaznih vrata. Vojnik u pratnji, neki brutalni momak, počeo je životinje tako udarati debelom drškom biča da ga je nadglednica grubo

pozvala na odgovornost, pitajući ga zar nema sažaljenja prema životinjama! «Ni za nas ljude nitko nema sažaljenja», odgovorio je zlobno se smijući pa udario još snažnije... Životinje su konačno povukle i prešle preko brijega, ali jedna je krvarila... Sonjička, bivolja koža je naširoko poznata po debljini i žilavosti, a bila je – razderana. Životinje su pri istovaru stajale posve mirno i malaksalo, a jedna, ona što je krvarila, gledala je ravno preda se. U nježnim, crnim očima i na crnom licu imala je izraz uplakanog djeteta. Bio je to uistinu izraz djeteta koje je strogo kažnjeno, a ne zna ni za što, ni zbog čega, ni kako da umakne muci i gruboj sili... Stajala sam pred tom životinjom, ona me pogledala, na što su mi niz obraze potekle suze – bile su to njezine suze, ne bi se ni za najdražim bratom bolnije drhtalo nego što sam ja u svojoj nemoći drhtala pred tom tihom patnjom. Kako su daleki, kako nedostižni, izgubljeni oni slobodni, sočni zeleni pašnjaci Rumunjske! Kako li je samo tamo drugačije sunce sjalo, vjetar puhao, kako li je drugačije bilo lijepo glasanje prica ili melodični zov pastira. A ovdje – taj strani, g rozni grad, zagušljiva staja, odvratno pljesnjivo sijeno pomiješano s trulom slamom, tuđi, strašni ljudi i – udarci, krv što teče iz svježije rane... O, jadni moj bivolu, jadni moj ljubljani brate, oboje stojimo tu nemoćni i tupi, i postajemo jedno u boli, u nemoći, u čežnji. – U međuvremenu su se zatvorenici marljivo užurbali oko kola, istovaruju teške vreće i vuku ih u kuću, a vojnik je obje ruke uvukao u džepove, velikim koracima prelazi dvorište, smijulji se i tiho zvižduće neku popularnu melodiju. I čitav veličanstveni rat najednom mi je prošao pred očima. Pišite mi brzo. Grlim Vas, Sonjička.

Vaša R

Sonjuška, najdraža, usprkos svemu budite mirni i vedri. Takav je život, i tako ga moramo uzeti, hrabro, neustrašivo i s osmijehom na licu – usprkos svemu. Sretan Božić! ...

S njemačkog prevela Vesna Vuković

Slika: Ženski zatvor u Barnimstraße, Berlin 1918, © Bildarchiv Karl Dietz Verlag Berlin

- 1 Karl Liebknecht je 8. prosinca 1916. priveden u zatvor Luckau
- 2 Stefan George: «Der siebente Ring» [Sedmi prsten], «Nun lass mich rufen»
- 3 Komična junačka pjesma Christoph Martina Wielanda
- 4 «Legenda o Lessingu» Franza Mehringa
- 5 Jao pobijeđenima

UNUTARNJE KOLONIJE

BRIGA KAO POLJE «NOVE KOLONIZACIJE»

TOVE SOILAND

Neoliberalizam je više od privatizacije željeznica, električne energije i pošte. A ne može ga se svesti niti na deregulaciju tržišta rada, liberalizaciju trgovine na globalnoj razini i s njom povezanu dominaciju financijskog kapitala. Neoliberalizam je također, a možda čak i primarno, fundamentalno restrukturiranje načina na koji se ljudi moraju reproducirati. U svjetlu ženskih protesta koji danas bujaju širom svijeta pozivajući na generalni štrajk (usp. Luxemburg 2/2018) pred lijevu se politiku postavlja sljedeće pitanje: formiraju li se trenutno upravo na tom mjestu najvažnije antikapitalističke borbe? U svakom slučaju izgleda da se u tim borbama artikulira sukob koji se poput zaraze širi svijetom: sukob između ekonomije akumulacije i ekonomije skrbi. Ženski štrajkovi su uvijek istodobno i štrajkovi u reprodukciji, ako

ih shvaćamo kao borbe oko resursa za reprodukciju, i to iz jednostavnog razloga koji navodi feministička ekonomistica Mascha Mädrin (2019): «Ekonomija skrbi je sve do danas u osnovi ženska privreda, dok ekonomijom akumulacije u osnovi dominiraju muškarci».

KUĆANSTVO KAO MJESTO PROIZVODNJE

Takva formulacija sugerira kako u kapitalističkom načinu proizvodnje imamo posla ne s jednom, već s dvije ekonomije, koje su na neki način isprepletene. A upravo se u toj točki marksistička teorija akumulacije u svom proširenom obliku koji je razvila Rosa Luxemburg pokazuje kao krajnje plodonosna za analizu sadašnjosti. Kao što je poznato, Luxemburg u svom ključnom ekonomskom djelu «Akumulacija kapitala» (1913) prigovara Marxovom konceptu prema

kojem kapitalističke proizvodne odnose treba razumjeti kao čistu akumulaciju viška vrijednosti te postulira: «Akumulacija nije samo unutrašnji odnos među granama kapitalističke privrede već je ona, pre svega, odnos između kapitala i nekapitalističke sredine.» (Luxemburg 1955, 325)

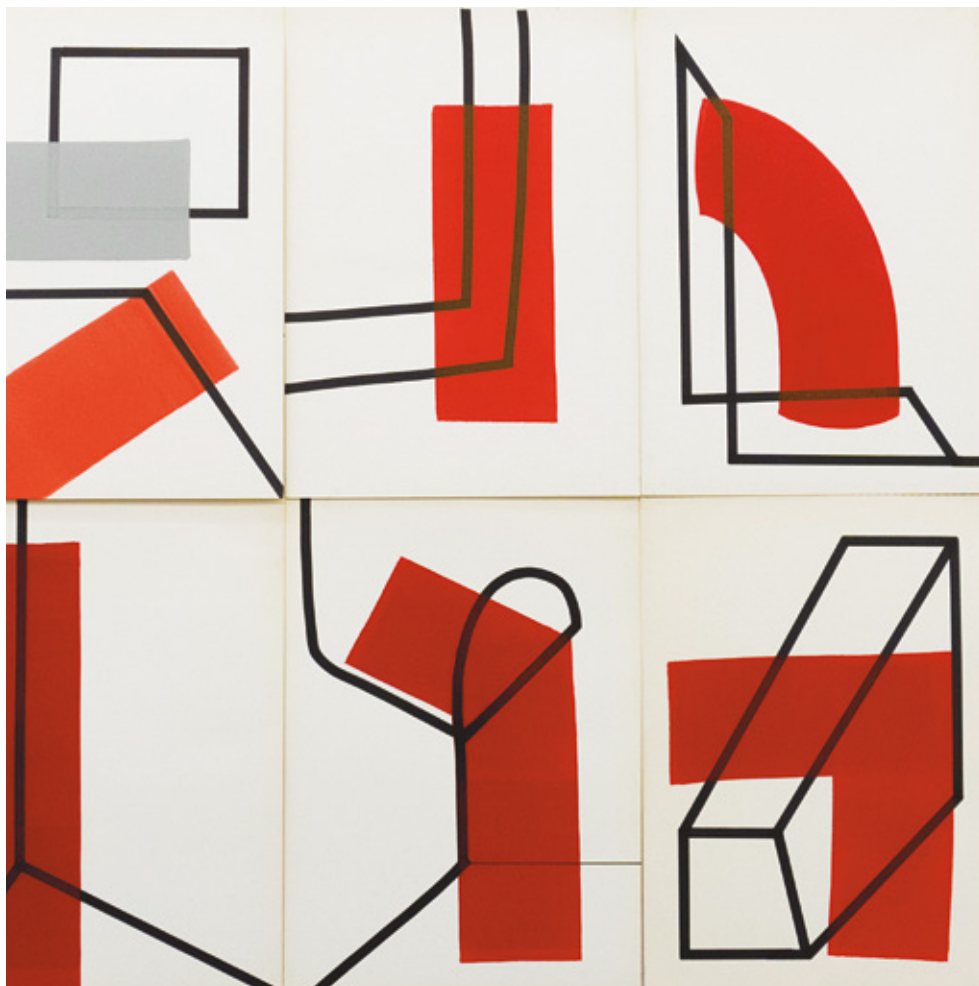
Tezom «da kapitalizam i u visokom stupnju zrelosti» poseže za oblicima akumulacije u kojima ne prevladava ugovor, već kao oblici prisvajanja «potpuno neprikriveno i otvoreno dolaze do izražaja nasilje, prevara, ugnjetavanje, pljačka» (ibid., 356), Luxemburg proturječi Marxovoj pretpostavci da «primitivni» oblici akumulacije – ono što Marx naziva «prvobitnom akumulacijom» (1974, 552) – igraju ulogu samo na početku i tobože pri nastajanju kapitalizma. Pred nadolazećim Prvim svjetskim ratom Luxemburg je, naime, došla do zaključka da treba analizirati kolonije, zajedno s nasilnim oblicima izrabljivanja koji u njima vladaju, u njihovoj ekonomskoj funkciji za kapitalistički način proizvodnje te da ih pritom treba uzeti kao svojevrsni oblik «neprekidne prvobitne akumulacije» (usp. Mies 2009, 265).

Teze Rose Luxemburg danas su naširoko prihvaćene pod odrednicom «nova kolonizacija», utoliko što se polazi od toga da napredni kapitalizam u određenoj mjeri iznutra uvijek iznova stvara takve vanjske kolonije, kako bi ih u sljedećem trenutku ponovo «primio u svoje granice». Privatizacija narodne

imovine predstavlja takav moderni oblik «akumulacije izvlaštenjem» (Harvey 2005, 151), jednako kao i pljačkanje državnih financija koje se često događa u vrijeme financijskih kriza. Na to reagira suvremena rasprava o zajedničkim dobrima (*commons*).

U toj se raspravi međutim, više ili manje prešutno, većinom prelazi preko toga da je već 1970-ih godina postojala feministička recepcija teza Rose Luxemburg: teoretičarke tadašnje rasprave o kućanskom radu, ponajprije sociologinje razvoja sa Sveučilišta u Bielefeldu – Maria Mies, Claudia von Werlhof i Veronika Bennholdt-Thomsen, dokazivale su kako je rad koji žene besplatno obavljaju u kućanstvu izložen takvom obliku primitivne akumulacije. U tom pogledu kućanstvo proizvodi najvažniji element kapitalističke proizvodnje, robu radnu snagu, tobože besplatno.¹ Pomoću neplaćenog kućanskog rada tematizirale su istina drugi, ali s najamnim radom neposredno povezan oblik eksploatacije, koji se ne odvija samo u kapitalističkim centrima, već koji sâm kapitalizam uvijek iznova proizvodi.

Tadašnja recepcija ponudila je interpretaciju proširene teorije akumulacije Rose Luxemburg, na koju upućuje i suvremena diskusija o kontinuiranim oblicima prvobitne akumulacije – također u ekonomski visoko razvijenim društvima – te je djelomično i drugačije interpretira:

© Vladimiro Mitropoulos, Revolucija. Miješana tehnika, 2018.

sociologinje iz Bielefelda u svom teoretiziranju «neprekidne prvobitne akumulacije» nisu na umu imale (samo) otimačinu dobara, već i istiskivanje drugog načina proizvodnje: jer i u kućanstvima se proizvodi.

No upravo se na tom mjestu kao iznimno plodonosna pokazuje analiza Rose Luxemburg prema kojoj je kapitalistički

način proizvodnje «u svakom pogledu upućen na istovremeno postojanje nekapitalističkih slojeva i društava» (Luxemburg 1955, 278). U njezinoj formulaciji «da su kapitalističkoj akumulaciji za njeno kretanje potrebne nekapitalističke socijalne formacije kao njena sredina, da ona napreduje u stalnoj razmeni materija sa njima i da ona samo dotle može da postoji

dok nalazi ovu sredinu» (ibid., 279), postaje jasno da ona taj odnos misli kao *artikulaciju* različitih načina proizvodnje. Ustrajući pri tome da kapitalistički način proizvodnje, jednako kao što prisvaja «nekapitalistički proizvedena sredstva za proizvodnju» (ibid., 271), tako i tu nekapitalističku sredinu koristi kao «rezervoare iz kojih joj pritiče radna snaga» (ibid., 275), pokazala je da ta artikulacija predstavlja svojevrsan oblik kolonizacije. Nadalje – i što je iznimno važno – Luxemburg sugerira kako bi se ta artikulacija trebala teorijski koncipirati, naime kao jedan oblik supsumpcije, u kojem se proizvodnja uzdržavanja u okvirima jednog načina proizvodnje podvodi pod kapitalistički način proizvodnje. Iako Luxemburg sama ne koristi pojam proizvodnja uzdržavanja, ona – sudeći po izboru riječi – pod onim što naziva «nekapitalistički oblici proizvodnje» podrazumijeva resurse za njihovo uzdržavanje. U tom smislu moglo bi se reći kako Luxemburg u konačnici govori o supsumpciji proizvodnje uzdržavanja u «nekapitalističk[im] sredina[ma]» (ibid., 325) pod kapitalistički način proizvodnje.

NEPLAĆENI RAD ZA STALNO

Upravo je koncept artikulacije različitih načina proizvodnje sociologinje iz Bielefelda već tada doveo do i dan danas revolucionarnoga zaključka kako zajedno s proširenjem kapitalizma i njime povezanog širenja najamnog oblika neizbježno dolazi i do proširenja

proizvodnje uzdržavanja. Globalna ekspanzija najamnog oblika nije, prema tome, ni u kom slučaju zatrla proizvodnju uzdržavanja. To se posebno odnosi na najvažniju promjenu u području reprodukcije koja se odvija od krize fordizma: na činjenicu da je jedan dio kućanskoga rada, koji su žene nekada obavljale besplatno, poprimio najamni oblik. Drugačije nego što se očekivalo i čemu se tadašnji ženski pokret nadao, ta promjena oblika ipak nije dovela do značajnog opadanja neplaćenog kućanskog rada.

Budući da sektor brige kao sektor koji slabo stvara vrijednost u kapitalističkim uvjetima nužno ostaje i sektor s niskim nadnicama, u kojemu jedva da je moguće proizvesti prihod koji bi osigurao egzistenciju, oni koji su u njemu zaposleni u velikoj mjeri ostaju upućeni na neplaćeni rad drugih kako bi osigurali svoju vlastitu reprodukciju.² Iz toga se rađa kompleksna isprepletenost plaćenog prekariziranog brižnog rada i neplaćenog brižnog rada: osobe, većinom žene, koje recimo kao pretežno migrantske kućne pomoćnice, njegovatelji/ce ili dadilje rade u sektoru brige za nadnice koje su ispod nivoa njihove reprodukcije, moraju i sebe i svoju djecu – budući da su često jedine hraniteljice obitelji – uzdržavati neplaćenim reproduktivnim radom. Taj rad opet često obavljaju druge žene, izložene istom mehanizmu – radi se o kruženju koje se nastavlja u beskraj i koje reprodukcije nedostatke vuče «nadalje». To znači da transformacija rada koje su žene

nekad obavljale besplatno u najamni oblik u kapitalističkim uvjetima paradoksalno vodi tome da s njome raste i potražnja za neplaćenim radom. Izgleda da se, barem što se tiče područja reprodukcije, i ne baš samo njega, ne radi samo o tome da kapitalizam stvara svoje vlastito «izvanjsko». Štoviše, njega uvelike zanima i to da to izvanjsko i zadrži takvim kako bi i dalje mogao živjeti od njegovih resursa. Taj se aspekt puno preciznije – i drugačije nego slikom kolonizacije – može prikazati konceptom artikulacije: kako bi funkcioniralo kao redoviti opskrbljivač resursima ono «izvanjsko» ne samo da se mora izvesti, nego se mora i sačuvati.

NEVIDLJIVO IZVLAŠTENJE

Uz pomoć koncepta «marginalne mase» Veronike Bennholdt-Thomsen (1981, 43) taj se transfer resursa može opisati otprilike ovako: usporedo s progresom kapitalističkog načina proizvodnje ljudi se sve više reproduciraju izvan najamnog odnosa, pod uvjetom da se prekarizirani najamni oblik poopćava. To znači da se ljudi reproduciraju iako su – ili upravo pod uvjetom da su – zaposleni, većinom izvan najamnog rada u nekom drugom načinu proizvodnje, a time i zahvaljujući resursima koji nisu pokriveni nadnicom. Porast prekariziranog najamnog rada, koji možemo primijetiti u visoko razvijenim kapitalizmima, u potpunosti izrasta na resursima proizvodnje uzdržavanja. Pritom treba imati na umu da svaki

prekarizirani najamni rad na specifičan način crpi resurse reproduktivnog rada, a time i «prekovremeni rad», koji doduše jesu situirani izvan najamnog rada, pa ipak se kao prekovremeni rad slijevaju natrag u nj (ibid., 34p.). Značenje «marginalne mase» za Bennholdt-Thomsen leži i u tome što se dotična iz perspektive kapitala besplatno reproducira, a unatoč tome mu, po potrebi, stoji na raspolaganju: «Budući da jedan dio stanovništva na sebe preuzima nužni rad za uzdržavanje, a da pritom ne uzrokuje troškove za kapital, time enormno povećava mogućnost prisvajanja prekovremenog rada od strane kapitala. [...] Marginalna masa ne nalazi se izvan ili na rubu, naprotiv ona čini integralni, sastavni dio kapitalističkog sistema.» (ibid., 44) Stoga se pod onim što Bennholdt-Thomsen naziva «marginalnom supsumpcijom» ne radi o pitanju promjene oblika iz neplaćenog u plaćeni rad, već upravo o održavanju neplaćenog rada, koji je za postfordističke režime akumulacije prijeko potreban, ili – još preciznije – o za postfordističke odnose konstitutivnom uzajamnom odnosu plaćenog i neplaćenog brižnog rada, koji oba *zajedno* subvencioniraju «normalni» najamni rad. Tako je Madörin (2017, 39pp.) izračunala da u Švicarskoj plaćeni i neplaćeni brižni rad zajedno čine oko dvije trećine bruto domaćeg proizvoda povećanog za neplaćeni rad, što znači da su te dvije trećine privređivanja u osnovi ekonomska

baza na koju se – tako gledano – oslanja stvarni «ostatak» privređivanja. Upravo se stoga razmišljanje Rose Luxemburg pokazuje plodonosnim za feministički pristup. Naime, njezina glavna preokupacija leži u tome da one oblike eksploatacije koje je marksističko teoretiziranje zanemarilo i koji su toga radi u velikoj mjeri ostali nevidljivi teorijski zahvati i tako učini vidljivima. Fokus na spektakularne oblike izvlaštenja, kakav dominira suvremenim diskusijama o novim kolonizacijama, tako djelomično iskrivljuje pogled na taj teže shvatljivi i stoga prešućeni transfer resursa. On nikako ne predstavlja jednostavnu otimačinu, već neki oblik artikulacije različitih načina proizvodnje, koje dosadašnje teoretiziranje s lijeva nije uspjelo na odgovarajući način konceptualizirati.

Razmišljanja Rose Luxemburg u svakom slučaju pružaju interpretaciju neprekidne prvobitne akumulacije, koja – kad je se shvati kao artikulaciju različitih načina proizvodnje – dopušta da u računicu uključimo situaciju ekspanzije sektora brižnog rada u postfordizmu i s njime promijenjenih uvjeta kućanskoga rada u postfordističkom režimu akumulacije. Koncept artikulacije je pritom centralan jer omogućuje da se reprodukciju, i u njezinom plaćenom kao i u njezinom neplaćenom obliku, zajedno misli kao svojevrсни način proizvodnje, koji je – u prevladavajućim ekonomsko-političkim prilikama – supsumiran pod jedan drugi način proizvodnje.

S njemačkog prevela Vesna Vuković

LITERATURA

- Bennholdt-Thomsen, Veronika, 1981: Subsistenzproduktion und erweiterte Reproduktion. Ein Beitrag zur Produktionsweisendiskussion, u: Backhaus, Hans-Georg i dr. (ur.): Gesellschaft: Beiträge zur Marxschen Theorie 14, Frankfurt a.M., str. 30–51
- Harvey, David, 2005: Der neue Imperialismus, Hamburg
- Luxemburg, Rosa, 1955: Akumulacija kapitala. Prilog ekonomskom objašnjenju imperijalizma, Beograd
- Madörin, Mascha, 2017: Überlegungen zur Zukunft der Care-Arbeit, u: Diefenbacher, Hans/Held, Benjamin/Rodenhäuser, Dorothee (ur.): Ende des Wachstums – Arbeit ohne Ende? Arbeiten in einer Postwachstumsgesellschaft Marburg, str. 35–67.
- Madörin, Mascha, 2019: Zählen, was zählt. Sorge- und Versorgungswirtschaft als Teil der Gesamtwirtschaft, u: Knobloch, Ulrike (ur.): Ökonomie des Versorgens. Beiträge zur Pluralen Feministischen Wirtschaftstheorie, Weinheim/Basel (u pripremi)
- Marx, Karl, 1974: Kapital. Kritika političke ekonomije. Prvi tom, Beograd
- Mies, Maria, 2009: Hausfrausierung, Globalisierung, Subsistenzproduktion, u: Linden, Marcel von der/Roth, Karl Heinz (ur.): Über Marx hinaus, Hamburg/Berlin, str. 255–290

-
- 1 Časopis The Commoner (br. 15, zima 2012.) je u tematskom broju «Care Work and the Commons» [Brižni rad i zajednička dobra] posegnuo za tim starijim debatama. U njemu su ponovo otisnuti i važni tekstovi toga vremena.
- 2 Sektor brižnog rada ostaje sektor niskih nadnica jer se brižni rad kao radnointenzivni rad u velikoj mjeri odupire racionalizaciji, što ga čini nedostupnim i blagoslovu kapitalističkoga načina proizvodnje – mogućnosti podizanja produktivnosti pomoću tehničkih inovacija (usp. Madörin 2017).

RED VLADA U BERLINU

ROSA LUXEMBURG

«Red vlada u Varšavi!», izjavio je ministar Sebastiani u pariškom Donjem domu 1831. godine, kad je Paskijevičeva soldateska nakon strahovitog juriša na predgrađe Praga preuzela vojnu dužnost u glavnom gradu Poljske te počela s pokoljem pobunjenika.

«Red vlada u Berlinu!», trijumfalno objavljuje buržujski tisak, izjavljuju Ebert i Noske, izjavljuju oficiri «pobjedničkih trupa», a berlinska im malograđanska svjetina na ulicama maše maramicama i kliče im «hura!». Slava i čast njemačkog naoružanja spašeni su pred svjetskom povijesti. Oni kukavni što su pobijeđeni u Flandriji i Argonskoj šumi povratili su izgubljenu slavu veličanstvenom pobjedom – nad 300 «Spartakovaca» u *Vorwärtsu*¹. Vremena čuvenih prvih prodora njemačkih trupa u Belgiju, vremena generala von Emmicha, pobjednika iz Liègea, blijede pred djelima Reinhardta i kompanije na ulicama Berlina. Masakrirane *mirovne pregovarače*, koji su željeli pregovarati o predaji *Vorwärtsa*, vladina je soldateska kundacima pretukla do nerazpoznatljivosti, tako da se njihovi leševi nisu dali prepoznati. Ti zarobljenici su postavljeni pred zid i postrijeljeni na takav način da su lubanje i mozgovi prskali naokolo. Pa tko to suočen s tako slavnim djelima još misli na sramotne poraze od strane Francuza, Engleza i Amerikanaca? «Spartak», to je neprijatelj, a Berlin mjesto gdje naši oficiri znaju pobjeđivati. Noske, «radnik», to je general koji umije organizirati pobjede tamo gdje je Ludendorff podbacio.

Tko se tu ne bi prisjetio pobjedničkog zanosa svjetine «redom» u Parizu, bakanalija buržoazije nad leševima boraca Komune, one iste buržoazije koja je kukavno kapitulirala pred Prusima i glavni grad zemlje predala na milost i nemilost vanjskom neprijatelju, e da bi pobjegli poput zadnjih kukavica! Ali kako li se ponovo rasplamtala muška neustrašivost buržujskih sinčića, «zlatne mladeži», oficira, protiv slabo naoružanih izgladnjelih pariških proletera, protiv njihovih golorukih žena i djece! Kako li se samo junaštvo Marsovih sinova, koje je vanjski neprijatelj slomio, iskalilo u zvjerskim okrutnostima nad nenaoružanima, nad uhićenima, nad palima!

«Red vlada u Varšavi!» «Red vlada u Parizu!» «Red vlada u Berlinu!» Tako se redaju priopćenja čuvara «reda» svakih pola stoljeća od jednog središta svjetsko- historijske bitke do drugoga. A ti ushićeni «pobjednici ne primjećuju da taj «red», koji se periodički mora održavati krvavim pokoljima, nezaustavljivo hrli ususret svom historijskom usudu, svojoj propasti. Što je bio taj posljednji «Spartakov tjedan» u Berlinu, što je donio, čemu nas uči? Još usred borbe,

usred pobjedničkog urlika kontrarevolucije, revolucionarni su proleter morali položiti račun o onome što se dogodilo, izmjeriti događaje i njihove posljedice velikim historijskim mjerilom. Revolucija nema vremena na bacanje, ona juriša dalje – preko još otvorenih grobova, preko «pobjeda» i «poraza» dalje – ususret svojim velikim ciljevima. Svjesno slijediti njezine smjernice, njezine puteve, to je prva zadaća boraca za međunarodni socijalizam.

Je li u tom obračunu trebalo očekivati konačnu pobjedu revolucionarnog proletarijata, pad vlade Ebert-Scheidemanna i uspostavu socijalističke diktature? Sasvim sigurno ne, kad se pažljivo razmotre svi momenti koji odlučuju o tom pitanju. Ranjivo mjesto revolucionarne stvari u ovom trenutku: politička nezrelost mase vojnika, koji još uvijek dopuštaju da ih njihovi oficiri zloupotrebljavaju kao neprijatelje naroda u proturevolucionarne svrhe, već je dovoljan dokaz za to da *trajna* pobjeda revolucije u tom sukobu nije bila moguća. S druge strane, ta je nezrelost vojske i sama tek jedan simptom sveopće nezrelosti njemačke revolucije.

Ruralni krajevi, odakle dolazi velik postotak vojničke mase, revolucija jedva da je dotakla. Berlin je za sad još gotovo odsječen od ostatka zemlje. Doduše, revolucionarna središta u provinciji – u Porajnju, na obali sjevernoga mora, u Braunschweigu, u Saskoj, u Württembergu – tijelom i dušom stoje na strani berlinskog proletarijata. Međutim, oni još uvijek ne marširaju zdušno ukorak, nedostaje direktno zajedništvo akcije koje bi prodor i udarnu snagu berlinskog radništva učinilo neusporedivo učinkovitijima. Uslijed toga su ekonomske borbe, onaj istinski vulkanski izvor koji postojano hrani revolucionarnu klasnu borbu – tek u početnom stadiju, što stoji u dubokoj vezi s političkim nedozrelostima revolucije.

Iz svega toga proizlazi da se u ovom trenutku još uvijek ne može računati na konačnu i trajnu pobjedu. Je li zato borba prošloga tjedna bila «greška»? Da, ali samo ako bi se govorilo o intencionalnom «udaru», o takozvanom «puču»! Ali, što je bilo polazište prošlog borbenog tjedna? Kao i u svim dosadašnjim slučajevima, kao i 6. prosinca², kao i 24. prosinca³: brutalna vladina provokacija! Kao i ranije krvoproliće nad nenaoružanim demonstrantima u Ulici Chaussee, kao i pokolj mornara, tako je i ovaj put napad na berlinsku policijsku upravu⁴ bilo povodom svih kasnijih događaja. Ali, revolucija ne operira iz vlastite pobude, na otvorenom ravnom polju, prema planu koji su lukavo pripremili «stratezi». I njezini protivnici *također* imaju inicijativu, da, i u pravilu je i poduzimaju više nego revolucija sama. Stavljeno pred drsku

provokaciju od strane Ebert-Scheidemanna, revolucionarno radništvo bilo je *prisiljeno* potegnuti oružje. Da, radilo se o *časti* revolucije da se napad odmah i svom silinom odbije, kako se kontrarevolucija ne bi ohrabrila na daljnje napredovanje i kako se ne bi uzdrмали revolucionarni redovi proletarijata, moralni kredit njemačke revolucije u Internacionali.

Trenutni otpor iz berlinskih je masa i došao spontano, s tako samorazumljivom energijom, da je u prvom naletu i moralna pobjeda ostala na strani «ulice». Dakle, to je temeljni unutarnji zakon revolucije: nikad, nakon što ostvari pomak, ne zapasti u pasivnost. Najbolja parada je snažan udarac. To je elementarno pravilo svake borbe i ono više od svega vrijedi za svaki korak revolucije. Jasno je samo po sebi, a pokazuje zdrav instinkt i svjež u unutarnju snagu berlinskog proletarijata to da se on nije primirio nakon ponovnog postavljanja Eichhorna na njegovu dužnost i da spontano korača da zauzme druge pozicije moći kontrarevolucije: buržuski tisak, izvještajnu novinsku agenciju, *Vorwärts*. Sve te mjere u masama niču iz instinktivne spoznaje da se kontrarevolucija neće sama od sebe zaustaviti na izvojevanom porazu, već da će ciljati sveopćem odmjeraivanju snaga.

I tu stojimo pred jednim od velikih historijskih zakona revolucije, o koji su se obila sva mudrovanja i sveznalaštvo onih malih «revolucionara» od sorte USP-a,⁵ koji u svakoj bitci samo traže izgovore za povlačenje. Čim je temeljni problem revolucije jasno postavljen – a to je u *ovoj* revoluciji rušenje Ebert-Scheidemannove vlade kao prve zapreke pobjedi socijalizma, onda taj temeljni problem uvijek iznova iskrsava u svojoj svojoj aktualnosti, a svaka ga pojedina epizoda borbe fatalnošću prirodnoga zakona otkriva u njegovom punom opsegu, ma koliko revolucija još nespremna bila za njegovo rješavanje, ma koliko situacija još nezrela. «Dole Ebert-Scheidemann!» - ta parola neizbježno izranja u svakoj revolucionarnoj krizi, kao jedina iscrpna formula svih parcijalnih konflikata, i tako sama od sebe, svojom unutarnjom objektivnom logikom, do vrenja vodi svaku epizodu borbe, htjelo se to ili ne.

Iz toga proturječja između zaoštrevanja zadatka i nepostojanja preduvjeta za njegovo rješavanje u početnoj fazi revolucionarnog razvoja proizlazi to da pojedinačne bitke revolucije formalno završavaju *porazom*. Ali revolucija je jedini oblik «rata» – i to je je njezin osebusni životni zakon – u kojem se konačna pobjeda može pripremiti samo kroz niz «poraza»!

Što nam pokazuje čitava povijest modernih revolucija i socijalizma? Prvo razbuktavanje klasne borbe u Europi: buna lionskih tkalaca svile 1831. godine

završila je teškim porazom. Čartistički pokret u Engleskoj – porazom. Ustanak pariškog proletarijata u lipnju 1848. završio je potresnim porazom. Čitav put socijalizma je – dokle pogled na revolucionarne borbe seže – popločan samim porazima. Pa ipak ta ista povijest, korak po korak, nezaustavljivo vodi do konačne pobjede! Gdje bismo danas bili *bez* onih «poraza», iz kojih smo crpili historijsko iskustvo, spoznaju, moć, idealizam! Danas, kad se neposredno primičemo posljednjem boju proletrske klasne borbe, stojimo upravo na zasadama onih poraza od kojih *ni jedan jedini* nismo smjeli propustiti jer je svaki od njih doprinio našoj snazi i jasnoći našega cilja.

Revolucionarne borbe su upravo suprotnost parlamentarnim borbama. U Njemačkoj smo u posljednjih četiri desetljeća imali samo parlamentarne «pobjede», koračali smo doslovno iz pobjede u pobjedu. A na velikom historijskom ispitu, 4. kolovoza 1914. rezultat je bio sljedeći: razorni politički i moralni poraz, nevjerojatni slom, besprimjerni bankrot. Revolucije su nam dosad donosile samo poraze, ali ti neminovni porazi zapravo naslaguju jamstvo na jamstvo buduće konačne pobjede.

Doduše, pod *jednim* uvjetom! Pitanje je u kojim je prilikama izvojevan dotični poraz: je li on rezultat toga da je borbena energija masa u jurišu naprijed udarila o granice nedostatne zrelosti historijskih preduvjeta ili toga da je revolucionarna akcija sama bila zakočena polovičnošću, neodlučnošću, unutarnjim slabostima. Klasični primjeri za oba ova slučaja su s jedne strane francuska februarska revolucija, a s druge, njemačka martovska revolucija. Junačka akcija pariškog proletarijata godine 1848. postala je živi izvor klasne snage čitavog internacionalnog proletarijata. Sva bijeda njemačke martovske revolucije poput zatvoreničke kugle zauzdala je cjelokupni moderni njemački razvoj. Ona djeluje kroz osebujnu povijest službene njemačke socijaldemokracije sve do najnovijih zbivanja njemačke revolucije – sve do dramatične krize koju upravo proživljavamo.

Kako izgleda poraz tog takozvanog «Spartakovog tjedna» u svjetlu gore postavljenog historijskog pitanja? Je li do njega došlo zbog razbješnjele revolucionarne energije i nedostatne zrelosti situacije ili pak zbog slabosti i polovičnosti akcije?

Zbog obojega! Tu posljednju epizodu prije svega obilježava dvostruki karakter ove krize, proturječje između čvrstog, odlučnog, ofenzivnog nastupanja berlinskih masa i neodlučnosti, bojažljivosti, polovičnosti berlinskog vodstva. Vodstvo je zakazalo. Ali vodstvo se može i mora nanovo stvoriti od masa

i iz masa. Mase su odlučujući faktor, one su stijena na kojoj će se sagrađiti konačna pobjeda revolucije. Mase su bile spremne, one su taj «poraz» pretvorile u jednu kariku u lancu onih historijskih poraza koji su ponos i snaga internacionalnog socijalizma. I stoga će iz tog «poraza» procvasti buduća pobjeda.

«Red vlada u Berlinu!» Vi otupjeli ađutanti! Vaš je «red» sagrađen na pijesku. Revolucija će već sutra «opet bučno ustati» i na vaš užas uz zvuk trublji proglasiti: *Bila sam, jesam i bit ću!*

S njemačkog prevela Vesna Vuković

objavljeno u: Die Rote Fahne, br. 14, 14. siječnja 1919.

Slika: Straža divizije narodne mornarice ispred ulaza u dvorac, Berlin, 24.12.1918,

© bpk/Kunstabibliothek, SMB, Photothek Willy Römer/Willy Römer

1 11. siječnja 1919. su se radnici i vojnici, koji su 5. siječnja iz protesta protiv Eichhornove smjene okupirali zgradu Vowärtsa, nakon junačkog otpora morali predati brojčano i tehnički nadmoćnijim kontrarevolucionarnim trupama. Mirovni pregovarači, poslani vani na pregovore oko predaje, zvjerski su zlostavljani i ubijeni. Onih 300 revolucionara, koji su bili prisiljeni položiti oružje, mučili su bičevima i kunacima, a neke su i ustrijelili

2 U organizaciji socijaldemokratskog gradskog komandanta Otta Welsa, Vrhovnog zapovjedništva gardijskog korpusa, Ministarstva rata i Ministarstva vanjskih poslova dijelovi vojske predvođeni reakcionarnim oficirima su 6. prosinca 1918. pokušali izvesti puč

3 24. prosinca su kontrarevolucionarne trupe pod vodstvom general-poručnika Arnolda Lequisa i uz potporu artiljerije napale Narodnu mornaričku diviziju u dvorskoj konjušnici u Berlinu. Pritom je poginulo 11 mornara i 56 vojnika Lequisovih trupa. Mornarima su u borbi vojnu pomoć pružili berlinski radnici. Time je napad slomljen (usp. sliku na str. 102)

4 4. siječnja 1919. socijaldemokratska vlada je svrgnula s položaja šefa berlinske policije Emila Eichhorna, koji je pripadao lijevom krilu USPD-a. Time su navodno izazvali revolucionarne berlinske radnike i vojnike na nepripremljene oružane sukobe. Revolucionarni izaslanici, berlinsko vodstvo USPD-a i centrala KPD-a su zajedno zaposlene i vojnike pozivali na akcije za opoziv smjene Emila Eichhorna, za razoružavanje kontrarevolucije i za naoružavanje radnika. Stotine tisuća ljudi demonstriralo je u Berlinu 5. siječnja, okupivši se u Siegesallee i marširavši do policijske uprave

5 USP: Nezavisna socijaldemokratska partija

REVOLUCIONARNA REALPOLITIKA

MICHAEL BRIE | MARIO CANDEIAS

REVOLUCIONARNA REALPOLITIKA I

MICHAEL BRIE

Postoji mučno proturječje koji proganja mnoge ljevičare: znaju koliko su nužne i neophodne fundamentalne društvene promjene, angažiraju se jer nedostaje elementarne pravednosti, jer milijarde ljudi ne mogu voditi čovjeka dostojan život, jer kapitalistički stroj rasta vodi u ekološku katastrofu, jer se o najelementarnijim pitanjima ne može demokratski odlučivati, jer ljudi žive u stanju nametnute ilegalnosti, ratovi uništavaju cijela društva. Ali realno su u mogućnosti postići vrlo malo. Štoviše: čak i najradikalniji autonomaši u svakodnevici često djeluju «reformistički», prave kompromise (kada rade, kupuju potrepštine ili kada su na godišnjem odmoru) koji su oprečni njihovim deklariranim ciljevima. Sindikalci znaju da samo temeljita preobrazba može trajno osigurati dobar rad i život, ali ono

što mogu postići prije svega su poboljšanja unutar okvira postojećih struktura – ako i to. Lijeve političke stranke navode socijalizam u svome programu, ali kada sudjeluju u vlasti prvenstveno rade na manje ili više dobrom upravljanju *statusom quo* u uvjetima konkurencije i dominacije kapitala. Revolucionarni raskid s postojećim vlasničkim odnosima i odnosima moći, sa cjelokupnim načinom društvenog razvoja, čini se neophodan za naše preživljavanje, ali je realno moguće samo tako mučno malo, a onda se i to malo često još izokreće u svoju suprotnost. A to je vrijedilo i tamo gdje je revolucionarni raskid ostvaren – u «realsocijalizmu» sovjetskog tipa.

POJAM REVOLUCIONARNE REALPOLITIKE KOD ROSE LUXEMBURG

Formulu «revolucionarne realpolitike» stvorila je Rosa Luxemburg (1903, 373) u nepotpisanom članku koji je 14. ožujka

1903. objavljen u *Vorwärts-u*, centralnom organu SPD-a. Povod je bila dvadeseta godišnjica smrti Karla Marxa. Luxemburg taj pojam kasnije više nije upotrijebila, a ni u lijevim raspravama tog vremena više nije igrao nikakvu ulogu.

Spajanjem revolucije i realpolitike Luxemburg je htjela izvući zaključke iz diskusija unutar njemačke socijaldemokracije koje su se od 1896. godine vodile pod natuknicom socijalna reforma ili revolucija, u takozvanom sporu o revizionizmu. Pozadina su bila realna proturječja socijaldemokratske i lijeve politike tog vremena. Kapitalizam u cjelini, kao i njemački Reich, krajem 19. stoljeća činili su se stabilizirani. SPD-u je poslije ukidanja «Zakona o socijalistima» uspjelo da ponovno djeluje legalno. Parlamentarni uspjesi stranke bili su grandiozni (oko 1914. davala je trećinu svih zastupnika u Reichstagu), ali parlamentarna većina nije bila izgledna. Stranci je uspjelo inicirati niz socijalnih reformi, od čijeg produbljivanja su si Eduard Bernstein i drugi obećavali uvođenje elemenata socijalizma, planiranja, socijalne sigurnosti, javnog vlasništva: «U razvijenim zemljama stojimo, ako već ne na pragu <diktature>, onda barem vrlo mjerodavnog utjecaja radničke klase, odnosno, stranaka koje je zastupaju, i stoga ne može biti suvišno da preispitamo duhovne alate s kojima idemo ususret te epohe.» (Bernstein 1897, 165) Suprotstavljanje reforme i revolucije Luxemburg se od početka činilo krivo.

Pisala je da je zahvaljujući Marxu «radničkoj klasi prvi put uspjelo da veliku ideju socijalističkog konačnog cilja razmijeni u sitnu valutu dnevne politike i da svakodnevni politički rad sitnog veza uzdigne u izvršni alat velike ideje. Prije Marxa postojala je građanska politika koju su vodili radnici, a postojao je i revolucionarni socijalizam. Tek od Marxa i preko Marxa postoji *socijalistička radnička politika* koja je ujedno i u najpunijem smislu obaju riječi *revolucionarna realpolitika*.» (Luxemburg 1903, 373) Odbijala je razdvajanje reformski orijentirane realpolitike u svakodnevici Kaiserreicha od čekanja na «veliki raspašoj» [großer Kladderadatsch, August Bebel] i revolucionarni kolaps kapitalizma. Ruska revolucije iz 1905. godine, koja je zahvatila i njenu domovinu, caristički okupiranu Poljsku, dala joj je novog poleta. Kao što je pisala 1906. iz Varšave: «Revolucija je izvanredna, sve drugo su trice.» (Luxemburg 1906a, 259)

Polazeći od tog iskustva, Luxemburg traži organsku vezu između konkretnog zalaganja za interese radnika i podjarmljenih regija svijeta i revolucionarne preobrazbe društva. Frigga Haug piše: «Rosa Luxemburg u tom nas kontekstu uči umjetnosti spajanja i umjetnosti prigovora, i u svemu tome i iznad svega toga – samokritici.» (Haug 2009, 21). Još prilikom osnivanja KPD-a (Komunističke partije Njemačke) na prijelazu iz 1918/1919. naglašavala je, protiv onih koji su insistirali na bojkotiranju nacionalnih

parlamentarnih izbora: «Oni razumiju: ili strojnice ili parlamentarizam. Mi želimo profinjeniji radikalizam. Ne samo to grubo tesano ili-ili.» (Luxemburg 1918a, 483) Luxemburg traži spojnicu između reforme, revolucije i realpolitike na drugačiji način i od reformista i od Lenjina. Potonji se, za razliku od Bernsteina i kompanije, u potpunosti kladio na revoluciju, ali je s njima, kao i s mnogim drugima u tadašnjoj socijaldemokraciji, dijelio misao da se ispravna svijest, u njegovom slučaju «revolucionarna», među radnike mora unositi izvana. Radilo se o politici reprezentacije. Radnici su prije svega bili sredstvo za cilj njihova vlastitog oslobođenja pod vodstvom reformski orijentirane ili revolucionarne partije. No revolucija iz 1905. za Luxemburg je prije svega jednu stvar gurnula u središte: «Živa tvar svjetske povijesti i unatoč socijaldemokraciji i dalje ostaje narodna masa, i samo ako postoji živahan krvotok između organizacijske jezgre i narodnih masa, ako oboje životom napaja isti puls, onda se i socijaldemokracija može pokazati sposobna za velike historijske akcije.» (Luxemburg 1913, 252) U svome spisu «Masovni štrajk, partija i sindikati» (Luxemburg 1974, 25-81) te je uvide sažela. Samo politika koja proizlazi iz samog djelovanja ljudi, koju oni sami promiču, u kojoj prije svega sami eksperimentiraju s uvijek novim oblicima i sadržajima, učeći i izvlačeći vlastite zaključke, u kojoj si zadaju vlastite organizacijske oblike a zastarjele razaraju, revolucionarna realpolitika postaje moguća.

Stranačka ljevica i njeno vodstvo za nju su prije svega onda bili korisni kada su podupirali radničku samoorganizaciju i samoovlaštenje, kada ohrabruju na iskorake kada se čini da trenutak to omogućuje. Represiju političkih sloboda od strane boljševika vehementno je odbacivala, jer «uklanjanje demokracije» guši «sam živi izvor iz kojega se jedino mogu korigirati svi prirodni nedostaci društvenih institucija: aktivan, nesputani, energični politički život najširih narodnih masa» (Luxemburg 1974, 291).

DANAŠNJI ZNAČAJ

Ljevica je posljednjih 100 godina imala mnoga iskustva s revolucionarnom realpolitikom. To uključuje nastojanja oko jedinstvene ili narodne fronte 1920ih i 1930ih, oko lijevog historijskog bloka kroz Komunističku partiju Italije, za lijeve transformativne projekte vlasti poput onih u Španjolskoj između 1936. i 1939., Unidad Popular u Čileu od 1970. do 1973., ili, najrecentnije, u Venezueli, Boliviji i Ekvadoru. No revolucionarnoj realpolitici pripadaju i projekti neposrednog radničkog samoupravljanja u poduzećima (od Španjolske do Argentine), zadruge ili participativni budžeti, koji svoje ishodište imaju u Porto Alegreu (Brazil). Na koncu treba navesti i inicijative koje neposredno ciljaju na nove načine proizvodnje, razmjene ili življenja. Projekti stanogradnje Crvenog Beča ili u Sovjetskom savezu poslije Prvog svjetskog rata tu spadaju jednako kao i komune šezdesetosmaškog

pokreta, *fair trade* dućani i *peer-to-peer* proizvodnja.

No projekti sami po sebi još ne znače spajanje u revolucionarnu realpolitiku. O njoj bi trebalo govoriti tek kada akteri svjesno i ciljano rade na tome da takvi projekti srastu unutar obuhvatnog pokreta koji zauzima perspektivu deprivilegiranih, ugroženih, isključenih; pokreta koji u savezu sa solidarnim srednjim slojevima teži realizaciji tih projekata, koji je protu-hegemonijski orijentiran, želi stvoriti što je moguće veći stupanj samoorganizacije pogođenih, koji nastoji proširiti otvorene prostore demokratske participacije, fleksibilno spojiti nenasilne oblike (a, ako i kada je to nužno, i oblike niske razine nasilnosti), iskoristiti kontradikcije u vladajućem bloku, itd. Takva politika teži tome da u postojećem društvu osnaži one tendencije koje upućuju s onu stranu kapitaličkog. Traži prijelomne točke kako bi promjene te vrste učinila neopozivima, «u smjeru dalekosežnije transformacije društva u cjelini» (Candeias u ovom tekstu). Joachim Hirsch (2005, 232) govori u tom kontekstu o «radikalnom reformizmu», koji transformira društvene odnose moći i «svjesno se suprotstavlja kapitalističkim društvenim oblicima i probija ih».

Lijeva politika se iz razloga strukturne uvjetovanosti kreće u antinomiji između zahtjeva za promjenom sistema i borbe za reforme. O strategijskoj sposobnosti aktera da te opreke solidarno procesuiraju i nalaze rješenja koja voda naprijed ovisi jesu li

sposobni za revolucionarnu realpolitiku (usp. Brie 2009). Opreku između, s jedne strane, radikalnog, revolucionarnog zahtjeva za temeljnim preoblikovanjem cijelog društva, za ispravnim životom u «ispravnim» društvenim odnosima, i, s druge strane, djelovanja ovdje i sada, nije moguće «ukinuti», na njoj je moguće samo raditi – individualno, zajedno s drugima, s inicijativama, pokretima, u društvenim organizacijama, kroz konkretne projekte i solidarno zajedničko djelovanje. Revolucionarna realpolitika je praktična politika u konkretnom s transformativnim ciljevima i sredstvima.

REVOLUCIONARNA REALPOLITIKA II MARIO CANDEIAS

Lijevi pokreti, skupine i stranke cijepaju se oko pitanja da li kapitalizam treba reformirati ili mu se fundamentalno suprotstaviti. No ta alternativa je krivo postavljena: skok u nešto «potpuno drugo» nije moguć. Strategije transformacije počinju uvijek s reformom. Da li međutim ravnaju put u drugačije društvo i u kakvom odnosu stoje kratkoročne i dugoročne perspektive, mora se uvijek iznova odrediti. Reforma i revolucija, prema Rosi Luxemburg (1974, 68), nisu «različite* metode», nego «različiti momenti u razvoju», koji se «međusobno uvjetuju i nadopunjuju, a ujedno i isključuju, kao na primjer Južni i Sjeverni pol, kao buržoazija i proletarijat». [*prijevod izmijenjen].

Za mnoge ljevičare, kapitalizam predstavlja sistem izrabljivanja, rata, guranja u bijedu i čovjeka i prirode. Prema tom shvaćanju, taj sistem nije moguće reformirati, ne stvarno. Reforme su prečesto korištene kako bi se strategije izrabljivanja oblikovalo raznolikije i suptilnije ili odnose nasilja preoblikovalo na račun drugih dijelova svijeta ili svjetskog stanovništva. Prema tome, ostaje samo opcija revolucionarnog prevrata – čak i ako odnosi moći govore protiv toga.

Za druge su socijalističke revolucije u povijesti bile neuspješne, odnosno, vodile su u ništa manje represivni državni socijalizam ili su se pretvorile u nasilnu despociju. Nekima stoga teško pada uopće još misliti alternativu. Prečesto su se lijevi protumodeli ispostavili kao neadekvatni, previše impresionira inovativna kapitalistička dinamika, koja melje alternative, dok samu sebe uvijek iznova obnavlja. Nadilaženje kapitalističkog načina proizvodnje i građanske vladavine čini se uzaludnim nastojanjem.

GRANICE REFORMIZMA

Nije svaki kapitalizam isti. U nepovoljnim uvjetima, reforme su uvijek služile poboljšanju neposrednog položaja izrabljivanih, poniženih i podjarmljenih. U povoljnom slučaju, ljevici su omogućavale osvajanje terena i proširenje i osiguravanje prostora za djelovanje. Kao i svaka reforma, teško izborena postignuća poput ograničenja radnog vremena, rasta plaća, sustava socijalnog osiguranja,

ekološke modernizacije i iskoraka prema demokratizaciji, predstavljaju fragilne kompromise s proturječnim oblicima. Nastale su u tijeku socijalnih borbi, ali ih se uspjelo integrirati u kapitalističku dinamiku. Ta postignuća su ugrožena kada akumulacija posustaje ili se odnosi snage mijenjaju. Dalekosežnije mjere se nasukavaju ako smanjuju profitnu stopu, kapital previše koštaju, ugrožavaju njegovu moć. Borba za reforme je neizostavna, ali ograničena na već definirani teren, u okviru uskladiivosti s kapitalističkom logikom oplodnje. «Tko se stoga izjašnjava za zakoniti put reforme *umjesto* i *nasuprot* osvajanju političke vlasti i društvenom preokretu» ograničava se «na uklanjanje kapitalističkih ekscesa*, a ne na ukidanje samog kapitalizma» [*prijevod izmijenjen] (Luxemburg 1974, 68).

Borbe za ograničavanje s kapitalizmom povezanih socijalno i ekološki destruktivnih dinamika nemaju alternative, ali se sudaraju s granicom: građansku državu, sukladno određenju teoretičara države Nicosia Poulantzasa, treba shvatiti kao «zgušnjavanje društvenih odnosa snage», pa stoga i kao podložnu reformama. No građanska država mora ispuniti dvije funkcije, jednu opću i jednu posebnu. Opća funkcija se sastoji u tome da osigura socijalnu koheziju klasno razdijeljenog društva, a posebna u tome da mora osigurati opće uvjete reprodukcije akumulacije kapitala (koja ujedno predstavlja njenu poreznu osnovu egzistencije). Te funkcije

Michael Fielitz ① ②

reformama unutar granica kapitalizma nameću granice. Čim jedna od funkcija više nije ispunjena, država gubi svoju legitimaciju i sposobnost funkcioniranja.

Slično je i s granicama regulacije tržišta. Tržište je doduše uvijek politički proizvedeno, ali ga nije moguće po nahođenju regulirati – a to znači bitno ograničiti u njegovim negativnim efektima, a da istovremeno ne gubi svoju sposobnost funkcioniranja. I funkcija kapitala se ne bazira samo na inovativnoj i efikasnoj (re) kombinaciji radne snage, sredstava za proizvodnju i resursa, nego na proizvodnji viška vrijednosti, dakle na eksploataciji, i kontinuiranoj akumulaciji – dakle, na rastu. Ako se jedno od toga ograniči, kapital gubi svoju osnovu egzistencije, a time i svoje «inovativne» momente. Postoji opreka između kapitalističke proizvodnje i ekologije, a postoje i granice razvoju socijalne države u kapitalizmu. Lijeva politika mora ispitati kako unutar tih ograničenja voditi politiku, kako ih nadići, a pritom osloboditi «inovativne» momente iz kapital-oblika i organizirati ih na nov način.

TRANSFORMATIVNE PERSPEKTIVE

Utoliko realistična dnevna politika koja si «zadaje samo dostižne ciljeve i zna kako ih najdjelotvornije ostvariti najkraćim mogućim putem» (Luxemburg 1903, 373) ne seže dovoljno daleko. Ono što se s gledišta dnevne politike može činiti nerealistično, s «gledišta povijesnih razvojnih tendencija» krizom obilježenog kapitalizma, koji sva socijalna postignuća

uvijek iznova dovodi u pitanje, izgleda nužno, ističe Luxemburg u svome članku o Karlu Marxu (ibid.). No skakanje iz jednog sistema u drugi ne postoji. Potrebni su dakle transformativni koraci koje je moguće odmah sprovesti i koji mogu neposredno poboljšati položaj ljudi. Istovremeno, te neposredne mjere moraju otvoriti perspektivu i naznačiti sljedeće korake prema dalekosežnijoj transformaciji društva u cjelini.

«Revolucionarna realpolitika» u smislu Luxemburg ukida lažnu opreku između reforme i revolucije, odnosno, tu opreku pretvara u nešto sa čime se može raditi. Revolucionarno se odnosi na temeljito preoblikujući, transformativni i korjeniti karakter politike, a manje na nasilnu točku prevrata revolucionarnog preuzimanja vlasti. Potonje nije moguće prizvati u realnost pukim priželjkivanjem ili verbalnim zazivanjem. Koncentrirati se na prijelom značilo bi učiniti se politički nesposobnim za djelovanje i osuditi se na «revolucionarno čekanje». Što na prvu izgleda radikalno, tada više ne služi svrsi intervencije.

Luxemburgino upozoravanje na realizam to snažno naglašava: uzimati u obzir društvene odnose snaga, ali u perspektivi njihova mijenjanja, nadovezati se na realne uvjete i kontradikcije u kojima se svatko mora kretati, na brige i svakodnevne interese ljudi; krenuti od užih, neposrednih partikularnih interesa i strasti, ali ih tako reformulirati – «etičko-politički», kao što to kaže Antonio Gramsci

– da se neposredni interesi različitih (još međusobno izoliranih) grupa mogu prekoračiti i poopćiti u interese drugih grupa i klasnih frakcija. Radi se o tome da se perspektiva nadilaženja razvija na takav način da «u svim svojim partikularnim težnjama u njihovoj ukupnosti» nadilazi «okvir postojećeg poretka u kojemu djeluje» – tako Rosa Luxemburg opisuje dijalektiku revolucionarne realpolitike (ibid.).

Radi se o cjelini, o pitanju zajedničkog raspolaganja nad neposrednim uvjetima života, o oblikovanju budućnosti. To je više od lijepog dalekog cilja. Takav politički orijentir prije svega izbjegava ponovni pad u korporatističke, dakle uske grupne interese. Borbe ili pojedinačne reforme moraju biti stavljene u kontekst fundamentalnog društvenog preoblikovanja, u protivnom onima koji te borbe vode u konačnici prijeti samo još oštija podčinjenost, naime – integracija njihovih izoliranih interesa u kompromisnom obliku u vladajući blok. Cjeloviti kontekst i veza raznolikih emancipatornih zahtjeva uvijek «odozgo» mogu biti ponovno parcelizirani, kako bi se potisnulo ispravno imenovanje društvenih problema, a socijalne grupe izolirale. Niz antisistemske zahtjeva može zaštititi od tog prisvajanja, ali pod cijenu izolirane, marginalne pozicije koja ne dopušta nadovezivanje. Potreban je pozitivan, transformacijski i integrirajući projekt koji polazi od reformi u kapitalizmu, ali im daje specifično usmjerenje, koji je sposoban misliti raskide s postojećim stanjem stvari i dovesti do njih. Protagonist takvog procesa

može biti samo participativno orijentirana društvena transformacijska ljevica, koja individue osposobljava da se domognu kormila vlastite povijesti.

S njemačkog preveo Stipe Ćurković

«Revolucionarna realpolitika II» izvorno je objavljena u: Brand i dr. (ur.), *ABC der Alternativen 2.0. Von Alltagskultur bis Zivilgesellschaft, Hamburg 2012.*, 352–353

LITERATURA

- Bernstein, Eduard, 1897: Probleme des Sozialismus. Eigenes und Übersetztes von Eduard Bernstein. 1. Allgemeines über Utopismus und Eklektizismus, u: Die Neue Zeit, 15/6, 164–171
- Brand, Ulrich/Lötsch, Bettina/Opratto, Benjamin/Thimmel, Stefan, 2012 (ur.): ABC der Alternativen 2.0. Von Alltagskultur bis Zivilgesellschaft, Hamburg
- Brie, Michael, 2009 (ur.): Radikale Realpolitik. Plädoyer für eine andere Politik, Berlin
- Haug, Frigga, 2009: Revolutionäre Realpolitik – die Vier-in-einem-Perspektive, u: Brie, Michael (ur.), a.a.O., 11–26
- Hirsch, Joachim, 2005: Materialistische Staatstheorie. Transformationsprozesse des kapitalistischen Staatensystems, Hamburg
- Luxemburg, Rosa, 1903: Karl Marx, u: Gesammelte Werke 1.2, Berlin, 369–377
- . 1906a: Brief an Mathilde und Emanuel Wurm vom 18. Juli 1906, u: Gesammelte Briefe 2, Berlin, 258–259
- . 1913: Taktische Fragen, u: Gesammelte Werke 3, Berlin, 246–258
- . 1918: Rede für die Beteiligung der KPD an den Wahlen zur Nationalversammlung, u: Gesammelte Werke 4, Berlin, 481–487
- . 1974: Ruska revolucija, u: Izabrani spisi, Zagreb, 271–299
- . 1974: Socijalna reforma ili revolucija?, u: Izabrani spisi, Zagreb, 25–81
- . 1974: Masovni štrajk, partija i sindikati, u: Izabrani spisi, Zagreb, 103–163

VESLANJE PROTIV STRUJE

PODUČAVANJE I UČENJE S ROSOM LUXEMBURG

MIRIAM PIESCHKE

Postoje brojne slavne fotografije Rose Luxemburg. Jedna je prikazuje u stranačkoj školi SPD-a, gdje je od 1907. bila predavačica. Luxemburg je na lijevom rubu fotografije, na kojoj osim nje gotovo i da nema žena. Dok je njezina prijateljica Clara Zetkin bila školovana učiteljica, Luksemburg nije imala n ikakvo pedagoško predznanje. No, kada se pogleda u njezine tekstove, vidi se, što ju je, osim njezina znanja i analitičke oštroumnosti, kvalificiralo za ovaj posao: njezina sposobnost da protumači povezanosti i objasni stanje stvari. Zbog toga je i dan danas užitak čitati njezine tekstove. Razvija misao, navodi vlastite argumente i secira kontraargumente. Njezina sposobnost da se precizno izrazi o kompliciranom, upareno s duhovitošću, činila ju je govornicom koja zanosi i novinarkom snažnog učinka, a vjerojatno i dobrom profesoricom. Za mnoge je Luxemburg

uzor, bilo da se radi o njezinom životu, njezinim stavovima ili njezinim spisima. Može li Luxemburg biti i referentna točka za političke edukatore? Je li moguće iz njezinog rada izvući naputke za pedagoški rad?

UČENJE KROZ PODUČAVANJE

«Najbolje se uči podučavanjem.» Ovaj citat, koji zapravo potječe od rimskog filozofa Seneke, često se pripisuje Luxemburg. Isprva je oklijevala prihvatiti radno mjesto u stranačkoj školi, ali čim je počela podučavati, bila je oduševljena, hvaleći živahno ozračje, spremnost za raspravu i entuzijazam sudionika. Annelies Laschitz (1996, 292) u svojoj biografiji o Luxemburg piše kako su učenici hvalili njezine pedagoške vještine, iako je bila zahtjevnja: «Uvijek se iznova zalagala za intenzivno samostalno učenje. Činilo joj se da je najbolje ne podučavati

u poslijepodnevnim satima, kako bi se kod kuće stiglo ponoviti jutarnje predavanje, kako bi se bilješke mogle obraditi, te pročitati odgovarajuće brošure i knjige. Zbog tih zahtjeva i stavova Rosa Luxemburg je bila omiljena, ali su je se i pribojavali.» Luxemburg se pri podučavanju rado služila pitanjima, konfrontirajući s njima sudionike, a zatim je iz odgovora izvlačila nova pitanja. Pri tome nije samo testirala znanje, nego je i poticala na razmišljanje, te ukazivala na velike teze u svojim predavanjima: «Rosa Luxemburg nikada nije podučavala čistu povijest ekonomije, nego je uključivala i političke događaje, etnološke i društveno-teorijske aspekte, umjetnost i književnost određene regije te faze razvoja. Tu je otkrivala i nešto novo za sebe.» (ibid., 290p.)

Upravo stoga je Luxemburg nastanak svog glavnog djela, «Akumulacija kapitala», neposredno pripisivala svom podučavanju. U predgovoru tog djela opisuje kako se susrela s «neočekivanim poteškoćama» u pokušaju da napiše «shvatljiv uvod u nacionalnu ekonomiju» (Luxemburg 1912, 5). «Prilikom pažljivog promatranja došla sam do zaključka da se ovdje ne radi samo o pitanju prikazivanja, nego da postoji i problem koji je teorijski povezan sa sadržajem drugog dijela Marxova *Kapitala* i, istodobno, ulazi u praksu današnje imperijalističke politike i njezine ekonomske korijene.» (ibid.) I tako je uvodni udžbenik ostao nedovršen, jer je Luxemburg istraživala svoje otkriće. Podučavanje je, dakle,

značajno unaprijedilo njezin proces spoznaje i dovelo do prekretnice njezinog razmišljanja, njezine teorije akumulacije.

UČITI JEDNI OD DRUGIH: MASA I VODSTVO

Luxemburg je možda najpoznatija po svojim razmišljanjima o odnosu mase i vodstva u klasnoj borbi, u pokretima i u socijalističkim strankama. Pod dojmom vlastitog sudjelovanja u ruskoj revoluciji od 1905. do 1907. godine izložila je u tekstu «Masovni štrajk, stranka i sindikati» svoje argumente o masovnom štrajku. No, to za nju nije štrajk kojeg može proglasiti vodstvo stranke ili sindikata (vidi Luxemburg 1906, 98). Tu se prije radi o razdoblju političkih i ekonomskih borbi koje prelaze jedna u drugu, koje se razbuktavaju ili povlače, jedna drugu uzrokuju, jačaju ili slabe. Način na koji su njemački sindikalni i stranački vođe vjerovali da masovni štrajk mogu pokrenuti dekretom, ne služiti se masovnim štrajkom kao preklopnim nožem, užasavao ju je. «Apstraktna gimnastika za mozak» (ibid., 101) tako je ona to zvala, i bilo joj je drago da se njemački proletarijat zbog svojih «zdravih revolucionarnih instinkata i živahne inteligencije [...] bez obzira na tvrdoglavi otpor svojih sindikalnih vođa, s toplim zanimanjem okrenuo novom problemu» (ibid.). Time nije mislila reći da proletarijat zbog svoje klasne pozicije sve nužno sam prepoznaje. Štoviše, dodijelila je socijaldemokratskom vodstvu i vodstvu sindikata zadatak da reagiraju

© Elena Kyrkili, Kamen i ruža. Miješana tehnika, 2018.

na te instinkte kao i na konkretni razvoj događaja, zauzimajući pri tome obje uloge, onu nastavnika i onu učenika, te onu voditelja i onu vođenog. U slučaju Rusije to je značilo objasniti radničkoj klasi «međunarodni značaj te revolucije», i tako je pripremiti za «ulogu i zadatke mase u nadolazećim klasnim borbama.» (ibid.). Luxemburg je, dakle, tražila da se uči iz konkretnih situacija, bio joj je bitan predmet i način stjecanja znanja. «Samo u tom obliku će rasprava o masovnom štrajku dovesti do širenja intelektualnog horizonta proletarijata, do izoštravanja njegove klasne svijesti, do produbljivanja načina razmišljanja i do čeličenja njegove odrješitosti.» (ibid.)

Luxemburg je vidjela da u revolucionarnoj Rusiji u konkretnom sporu postoji izmjenični odnos između vodstva i mase. Ponekad bi događaji prisilili lokalni ustroj socijaldemokratske stranke i sindikata da preuzmu vodstvo i ukinu fragmentaciju mase. Drugi put su «socijaldemokratske organizacije prednjačile sa svojim pozivima» (ibid., 110p.), a ipak nisu mogle pratiti događaje i aktivnosti mase, «jedva su imale vremena formulirati lozinke za jurišajuće proletersko mnoštvo» (ibid.). To je bilo zato što su svi, vodstvo kao i masa, revoluciju tek mogli prepoznati u njezinom tijeku (usp. ibid., 112). Vodstvo bi stoga značilo: «Dati parole i smjer borbi, urediti taktiku

političke borbe tako da se u svakoj fazi i u svakom trenutku borbe ostvaruje cjelokupna suma postojeće i već aktivirane moći proletarijata i da dolazi do izražaja u borbenom stavu stranke, da taktika socijaldemokracije po svojoj odlučnosti i ošttrini nikad ne stoji ispod stvarne razine odnosa snaga, nego štoviše, da prethodi tom odnosu, to je najvažniji zadatak «vodstva» u razdoblju masovnog štrajka.» (ibid., 133) Luxemburg opisuje revoluciju kao proces učenja u kojem se uloga vodstva ograničava na način da su potrebne određene okolnosti kako bi se unaprijedilo događaje koje vodstvo ne može narediti, čak i ako bi ono to htjelo.

Iz svojih opažanja i iskustava s revolucijom u Rusiji, Luxemburg je razvila koncept vodstva koji naglašava aspekt podučavanja kao i učenja: «Upravo za vrijeme revolucije iznimno je teško bilo kojem vodećem organu proleterskog pokreta predvidjeti i izračunati koja prigoda i koji trenutak mogu dovesti do eksplozije, a koji ne. I ovdje se inicijativa vodstva ne sastoji u zapovijedanju po volji, već u najspretnijoj prilagodbi situaciji i što je moguće bližem kontaktu s raspoloženjem mase.» (ibid., 132). To je ono što nazivamo elementom spontanosti: «Revolucija, premda u njoj proletarijat sa socijaldemokracijom na čelu ima vodeću ulogu, nije manevar proletarijata na otvorenom polju, nego borba usred neprestanog sudaranja, drobljenja, pomicanja svih društvenih temelja. Ukratko, u masovnom štrajku

u Rusiji, element spontanosti igra takvu dominantnu ulogu, ne zato što je ruski proletarijat «neobučen», nego zato što se revolucije ne mogu «podučavati». (ibid.) Pri tome se analiza Luxemburg ne temelji na jednom jedinstvenom povijesnom primjeru, štoviše, kasnije je produbila svoju analizu odnosa između mase i vodstva u svojim spisima o ruskoj revoluciji 1917. i revoluciji 1918. u Njemačkoj (vidi Luxemburg, «Die Ordnung in Berlin» u ovome izdanju).

UČENJE KROZ ISKUSTVO

Usko povezana s njezinim idejama o odnosu mase i vodstva, u njezinim razmišljanjima postoji još jedna pedagoška misao koja naglašava važnost iskustva. Već 1906. zahtijevala je: «Proletarijat u Rusiji mora srušiti apsolutizam. Ali je proletarijatu za to potreban visoki stupanj političkog školovanja, klasne svijesti i organizacije. Sve te uvjete ne može steći putem pamfleta i letaka, nego samo iz žive političke škole, iz borbe i u borbi, u progresivnom tijeku revolucije.» (Luxemburg 1906, 113) Iskustvo donosi duhovni talog, kulturni rast proletarijata, i u tome «najdragocijenijem» (ibid.) leži «neporecivo jamstvo njegovog daljnjeg nezaustavljivog napretka u ekonomskoj kao i u političkoj borbi» (ibid., 117). Učenje kroz iskustvo, koje Luxemburg opisuje kao esencijalno, ne odnosi se pri tome samo na izravna iskustva u borbi, nego i na svakodnevnicu. Zato je tako oštro kritizirala ograničavanje javnog života

i diskursa od boljševika tijekom ruske revolucije 1917. godine: Luxemburg (1918, 356) je naglašavala «neobuzdani, energični politički život najširih narodnih masa» kao nužan korektiv barijera i nedostataka građansko-demokratskih institucija.¹ Za razliku od građanskog društva, diktatura proletarijata ovisi o političkom školovanju i odgoju, i to «ukupne mase naroda» (ibid., 359), kao «vitalnog elementa, kao zraka, bez kojeg ne može postojati» (ibid.).

Za Luxemburg su ograničenja prava na okupljanje i slobodu tiska bila vrijedna kritike zato što je javni život smatrala izvorom političkog iskustva, posebice u situacijama u kojima se političko vodstvo može samo testiranjem situacije i eksperimentalno kretati unaprijed. Budući da ni vodstvo ni mase ne mogu sve znati, ovise o iskustvenom učenju: «Upravo ti divovski zadaci kojima su boljševici hrabro i odlučno pristupali zahtijevaju najintenzivnije političko školovanje masa i prikupljanje iskustava», jer samo iskustvo «može ispraviti i otvoriti nove putove» (ibid., 360). U tom smislu, javni život za Luxemburg je bio sinonim za kolektivno učenje: «Samo nesputan, uskovitlan život stvara tisuću novih oblika, improvizacija, sadržava kreativnu moć, čak i ispravlja sve pogreške. Upravo iz tog razloga javni je život država s ograničenom slobodom toliko siromašan, toliko jadan, tako shematski, tako neplodan, jer se isključivanjem demokracije zatvara od živih izvora svih intelektualnih bogatstava i napretka.» (ibid.) U građanskom

društvenom sustavu osiromašenje javnog života podupire vladajuće. Za socijalističko društvo, s druge strane, ključno je da cijela masa naroda sudjeluje u javnom životu i javnoj kontroli. U suprotnom, «razmjena iskustava ostaje samo u zatvorenom krugu službenika nove vlade.» (ibid.) Luxemburg je bila mišljenja da je uspjeh društvenih transformacija moguć samo putem «jednog cjelovitog spoznajnog preokreta u masama koje su u stoljećima građanske klasne vladavine bile degradirane. Društveni instinkti umjesto sebičnih; Masovna inicijativa umjesto inercije; Idealizam koji nadilazi sve patnje, itd. itd.» (ibid., 361).

Ali dok su boljševici opravdavali svoje prisilne mjere ukazujući na političke i taktičke potrebe revolucije, po mišljenju Luxemburg tim istim potrebama može se doskočiti jedino s najvećom mogućom slobodom (ibid., 362): «Bez općih izbora, neograničene slobode tiska i okupljanja, bez slobodne borbe mišljenja, život u svakoj javnoj instituciji umire, postaje privid života, u kojem je jedino birokracija aktivan element. Javni život postupno zaspi, nekoliko tuceta stranačkih vođa s nepresušnom energijom i bezgraničnim idealizmom upravlja i redigira. Među njima u stvarnosti vodi tucet briljantnih umova, a elita radničke klase povremeno se poziva na sastanke, kako bi pljeskali govorima vođa, jednoglasno pristajali na predložene rezolucije, dakle u osnovi gospodarenje klika – jedna vrsta diktature, ali ne diktatura proletarijata,

nego diktatura šačice političara, to znači diktatura čisto u građanskom smislu, u smislu vladavine jakobinaca.»

UČENJE KAO ORGANIZIRANJE, ORGANIZIRANJE KAO UČENJE

Za Luxemburg su učenje i političko organiziranje jedno, uvjetuju i trebaju jedno drugo: U zajedničkom promišljanju ljudi stječu sposobnost kolektivnog djelovanja, u zajedničkoj borbi stječu spoznaje i znanje. Pri tome ne prešućuje izazov: Ljudsko se djelovanje i razmišljanje u kapitalističkim uvjetima oštećuje i disciplinira, što otežava emancipatorsko učenje i djelovanje. To je još jedan razlog zašto je tako primamljivo osloniti se na provjerene koncepte podučavanja i učenja: jedni daju norme, drugi ih slijede. To naizgled vodi do brzih uspjeha. Međutim, kako su iskustva u real-socijalističkim društvima bolno pokazala, oni nisu ništa manje izgrađeni na klimavim temeljima od samoga građanskog sustava. Kad se ljude jednom sustavno obeshrabri da razmišljaju i da kritiziraju, nastaje nepopravljiva šteta. Kako onda može uspjeti organizirajući proces učenja koji nadilazi tu preporučenu poslušnost, umjesto da ga se koristi u smislu stranačke stege u vlastite svrhe? Političko obrazovanje iz lijeve perspektive, kako bi to ostvarilo, sadržajno, metodički i što se tiče okvirnih uvjeta, mora biti tako usmjereno da se u postojećem može preći preko postojećeg (vidi Brie/Candeias u ovome izdanju). Kolektivno učenje o vlastitom postojanju, saznanja o

vlastitom sudjelovanju u vladajućim uvjetima i patnji koju to uzrokuje, prvi je važan korak. Takvo emancipatorsko učenje zahtijeva mjesta, vrijeme, strpljenja i postavlja ljude koji se bave pedagoškim radom, koji pripremaju takvo okruženje i koji ga žele voditi, pred velike izazove.

Luxemburg se baš u trenucima najtežih poraza držala svog optimizma. «Bijah, jesam, bit ću!», tako je formulirala svoje pravo na učenje iz poraza. Taj optimizam najmanje je ono što bi pedagoški radnici trebali izvući iz Luxemburg.

*S njemačkog prevela
Slavica Bošnjaković Sikora*

LITERATURA

Laschitz, Annelies, 1996: Im Lebensrauch, trotz alledem. Rosa Luxemburg. Eine Biografie, Berlin
Luxemburg, Rosa, 1906: Massenstreik, Partei und Gewerkschaften, u: GW 2, 91–170
Ista., 1912: Die Akkumulation des Kapitals. Ein Beitrag zur ökonomischen Erklärung des Imperialismus, u: GW 5, 1–411
Ista., 1918: Zur russischen Revolution, u: GW 4, 332–365

1 Trocki je, na primjer, opravdao raspuštanje ustavotvorne skupštine time, da ona prikazuje samo predrevolucionarne većinske odnose. Ovoj procjeni o tromosti biračkog tijela Luxemburg, putem povijesnih primjera, suprotstavlja korektiv javne rasprave (vidi LuXemburg 1912, 356).

«BEZ KUKAVIČLUKA PRED PRIJATELJEM!»

ILI: KAKO KRITIZIRATI REVOLUCIJE?

LUTZ BRANGSCH

«Za revolucionarku Rosu Luxemburg bilo je, naravno, prirodno solidarizirati se s ruskom revolucijom. Ali solidarnost bez kritike, bez kritike politike Lenjina i Trockog, Rosa Luxemburg smatrala je kukavičlukom – kukavičlukom pred prijateljem.» (Schütrumpf 2006, 1001)

Sukobi oko odnosa Lenjina i Luxemburg u komunističkoj su struji ljevice desetljećima igrali središnju ulogu. Njihov se odnos s punim pravom može nazvati napetim. Istovremeno ih je spajala borba protiv oportunizma desničarske socijaldemokracije i borba za socijalističku revoluciju. Sličnosti su nesporne, no značaj kontradikcija među njima različito se ocjenjuje. Dok je Paul Levi (1921, 138) u pismu Clari Zetkin naglasio da je Rosa Luxemburg «doista – to se ne može zaniijekati – u određenim pitanjima stajala nasuprot boljševicima», te da su «upravo ta pitanja» tijekom «ruske revolucije

gurnuta u prvi plan», Zetkin je, na primjer, drugačije procjenjivala osnove razlika.

NESLAGANJA IZMEĐU LENJINA I LUXEMBURG

Lenjin je sam u svojoj diskutabilnoj osmrtnici za Luxemburg naveo ono što je smatrao glavnim razlikama u njihovim stavovima. Za njega su to bila Luxemburgina «neshvaćanja». Zamisao da bi se moglo raditi o legitimnim razlikama, odnosno, o postojanju mogućnosti da je Luxemburg u pravu, nije mu bila ni nakraj pameti. Razlike je utvrdio koristeći se konkretnim datumima: «Griješila je 1903. u prosudbi menjševizma; griješila je u Teoriji akumulacije kapitala; bila je u krivu kada se u srpnju 1914. uz Plehanova, Vandervelde, Kautskog i druge zalagala za ujedinjenje boljševika s menjševicima; bila je u krivu u svojim zatvorskim spisima iz 1918. (iako je sama

pri napuštanju zatvora krajem 1918. i početkom 1919. većim dijelom ispravila svoju grešku).» (Lenjin 1922, 195) Svaka od tih tvrdnji zahtijevala bi svoj članak, osobito zato što je s današnjeg gledišta i Lenjin u mnogim aspektima «griješio». Pojednostavljeno, razlike se mogu utvrditi pomoću tri kompleksa.

STRANKA I EMANCIPACIJA

Kao prvo, radilo se o potencijalu masa za samoemancipaciju, o ulozi partije i partijskog aparata spram masa i članova stranke, te o širini stavova koji bi trebali biti mogući u revolucionarnoj stranci. Luxemburg nikada nije negirala potrebu za discipliniranom strankom koja sebe smatra vođom proletarijata. Međutim, raspravljalo se o tome kakav bi oblik trebala imati ta nužna uloga vodstva. Lenjin je na temelju ruskog iskustva zagovarao centraliziranu stranku koja bi se mogla nositi s uvjetima ilegalnosti. Luxemburg je, s druge strane, razvila svoje viđenje pred pozadinom manevarskog prostora koji nudi jedna zapadnoeuropska građanska demokracija. Prihvaćala je Lenjinov smjer za trenutke zaoštrene klasne borbe, no odbacivala je zamisao da je stranački model univerzalno i u svim povijesnim uvjetima ispravan. U tom kontekstu treba promatrati i njezinu opreznost prema organizacijskim podjelama. Vidjela je svoje mjesto tamo gdje su bile mase, a one su bile u velikim strankama kojima su dominirali oportunisti. Revolucionarne ideje se u mase moraju probiti baš u sukobu

s oportunistima. Vidjela je prostor za to unutar stranke, a ne u sukobu različitih socijaldemokratskih stranaka. Zbog toga je i nakon neuspjeha SPD-a 1914. godine ostala u stranci. Potpuni organizacijski prekid provela je tek krajem 1918. godine, kada više nije bilo prostora za raspravu.

MARXOVA OSTAVŠTINA

Drugi kompleks razlika odnosio se na njihovo pojedinačno razumijevanje Marxovog naslijeđa (vidi Dellheim 2018). Lenjin je još 1920. (Lenjin 1920, 334) opisao Luxemburg kao zagovornicu «neiskrivljenog marksizma». Oboje su odbacivali «ortodoksiju» Druge internacionale, ali su ipak bili predstavnici različitih tumačenja. Luxemburg je u većoj mjeri od Lenjina vidjela nedovršenost i potrebu za razvijanjem Marxovih polazišta. Lenjin je naglašavao harmoniju Marxovih shvaćanja, stoga mu se kritika Luxemburg u njezinom djelu «Akumulacija kapitala» (1913.) činila monstruoznom.

REVOLUCIJA

Kao treće, Lenjin i Luxemburg zastupali su različite stavove o povezanosti strategije i taktike u revolucionarnom djelovanju. To se najoštrije vidjelo u njezinoj kritici ruske revolucije. Luxemburg nikada nije bila protiv revolucije, protiv vladavine vijeća ili protiv diktature proletarijata. Bila je jedino protiv sasvim konkretnih odluka i mjera boljševika, u kojima je vidjela opasnost za diskreditiranjem proleTERSKE politike. Prvenstveno se radilo o načinu postupanja

s moći. Lenjin je bezuvjetno podredio taktičke odluke strategiji preuzimanja vlasti. Smatrao je da su boljševici, ili njegova frakcija među boljševicima, legitimni predstavnici proletarijata i shodno tome je pretpostavljao da se boljševička moć podudara s diktaturom proletarijata. Jedna od posljedica tog stajališta bila je da se ta diktatura može okrenuti i protiv samog proletarijata. Luxemburg je bila svjesna da klasne snage u revolucionarnim procesima nisu uvijek konzistentne, da se mogu i mijenjati. Ali trajnu diktaturu stranke ili čak partijskog aparata protiv masa odbacivala je, smatrajući to potkopavanjem ideje socijalizma.

DRUGAČIJE RAZMIŠLJATI O REVOLUCIJI...

Luxemburg nas svojom kritikom Lenjina poziva da promijenimo perspektivu, da se odmaknemo od fascinacije događajem «revolucije» i trenutačne pobjede i da se okrenemo svrstavanju događaja u proces emancipacije radničke klase. Radilo se o kritici i samokritici globalnih socijaldemokratskih politika tadašnjeg vremena. Pri tome su za nju tri perspektive bile bitne: «1. Pogled u prošlost, kako bi se odgovorilo na pitanje «zašto». 2. Na rusku revoluciju, kako bi se dobio uvid u njezine pouke. 3. U budućnost, kako bi se vidjela ratom novonastala situacija te izgledi i zadaci socijalizma koji proizlaze iz nje.» (Luxemburg 1918a, 1092)

U središtu se nalazilo zakazivanje njemačkog proletarijata i uloga Karla Kautskog kao simbola Druge

internacionale. Njezina kritika Lenjina i Trockog uvijek je bila i kritika stanja međunarodne socijaldemokracije. Za nju problem nije bio u jačini protivnika, nego «u samom proletarijatu, u njegovoj nezrelosti, zapravo u nezrelosti njegovih vođa, socijalističkih stranaka» (Luxemburg 1918b, 373). U skladu s tim došla je do sljedeće procjene djelovanja boljševika: «Boljševizam je postao sinonim za praktični revolucionarni socijalizam, za sve težnje radničke klase za preuzimanjem vlasti. U tom otvaranju društvenog ponora u krilu građanskog društva, u tom međunarodnom produbljivanju i zaoštavanju klasnih suprotnosti leži povijesna zasluga boljševizma, i u tom dijelu – uvijek u velikim povijesnim kontekstima – nestaju i postaju nebitne sve posebne greške i zablude boljševizma.» (ibid., 371)

Upravo je ta dijalektika neuspjeha (međunarodnog proletarijata) i zasluga «zaoštavanja» (od strane boljševika) od siječnja 1918. bila odlučujuća za analitičke radove Luxemburg. U rujnu je napisala: «Svaka socijalistička stranka koja danas dolazi na vlast u Rusiji slijedi pogrešnu taktiku dokle god je kao dio međunarodne proleterke vojske ostavljena na cjedilu od većine vojske.» (Luxemburg 1918c, 391) Time je postavila pitanje kako pridobiti «većinu vojske», dakle međunarodnu radničku klasu, i izrazila sumnju, da se taj cilj može postići na način koji su izabrali Lenjin i Trocki.

Lenjin si nije, s druge strane, s dosljednošću postavljao to pitanje.

Nadao se da će zaoštavanje konflikata i marljiva agitacija stranke mase dovesti do boljševizma. Nije bio potpuno u krivu, ali održivi učinci se tako nisu mogli ostvariti.

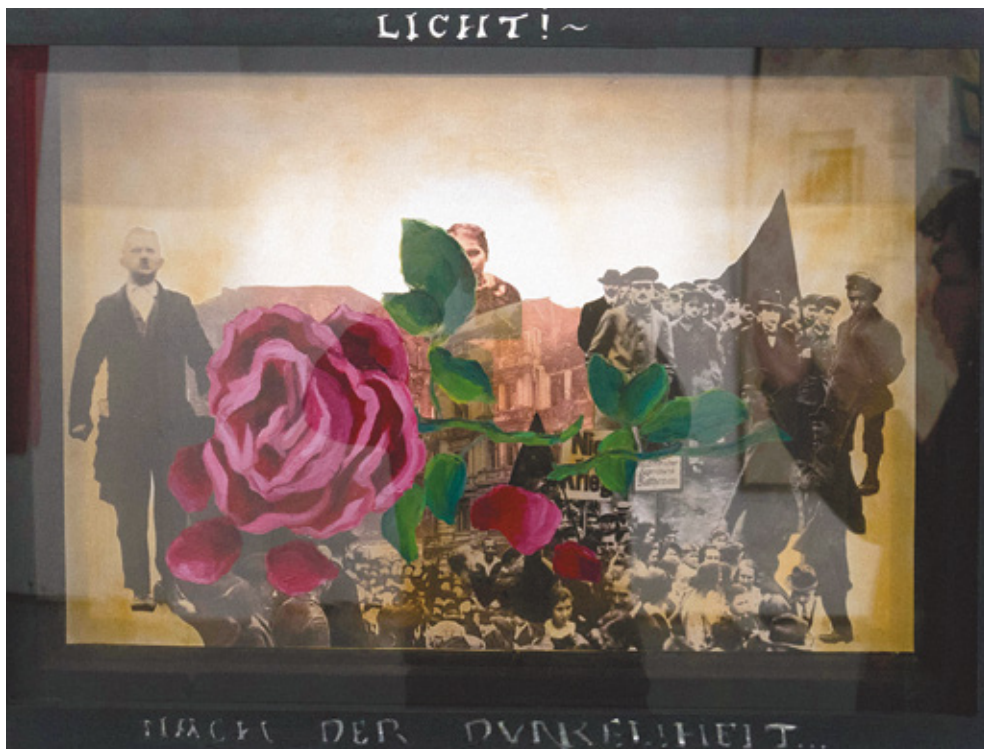
... I STVARATI JE

Dvije se točke mogu istaknuti kako bi se razjasnili problemi različitih pristupa Luxemburg i Lenjina kritici revolucionarnog djelovanja. Prva se tiče odnosa između općeg i pojedinog. «Opasnost počinje tamo gdje oni [boljševici] nuždu pretvaraju u vrlinu, te svoju, tim kobnim uvjetima nametnutu, taktiku [...] žele teoretski u svim djelima učvrstiti i preporučiti je međunarodnom [proletarijatu] kao obrazac socijalističke taktike za oponašanje.» (Luxemburg 1918, 364.) Zarobljen u praksi trenutka, Lenjin je tu Luxemburginu kritiku morao protumačiti kao napad. S jedne strane ju jednostavno nije razumio (kao uostalom i većina čitatelja). Slijedio je druga načela spoznaje. S obzirom na njezinu izolaciju on je isključio postajanje sovjetske vlasti iz revolucionarnog procesa i učinio ga determinantom općeg, iako je ponekad govorio suprotno. Moć boljševika je, dakle, pretvorio u kriterij za oslobođenje radničke klase.

Stvari su se razvijale na način kojega se Luxemburg pribojavala. Već u ožujku 1919. usvojene su «Smjernice komunističke internacionale», u kojima nema ni traga drugačijim razmišljanjima Luksemburg (vidi Hedeler/Vatlin 2008, 202pp.). Na konvenciji utemeljitelja KPD-a, ona je

na temelju specifičnih njemačkih uvjeta skicirala drugu diktaturu proletarijata i još drugačiji fokus borbi. Njezin argument bio je da je prvo razdoblje revolucije «isključivo politička revolucija; i u tome leži nedostatno, polovično i nesvjesno ove revolucije» (Luxemburg 1918/19, 501). Smjestila je ulogu vijeća u njihovoj izvornoj funkciji kao samoorganiziranje masa u prvi plan – u trenutku kada su oni u sovjetskoj Rusiji već bili pretvoreni u partijske organe. Prema njoj je trebalo ojačati radnička i vojnička vijeća, ne kao instance partije, nego kao mjesta za edukaciju mase (vidi Pieschke u ovome izdanju). Luxemburg je postavljala druge prioritete i što se tiče oblika borbe: «Socijalizam se ne stvara i ne može biti stvoren putem dekreta, pa ni preko socijalističke vlade, bez obzira koliko ona bila izvrsna. Socijalizam mora biti stvoren putem masa, putem svakog proletera. Tamo, gdje su okovani u lanac kapitala, tamo se lanac mora razbiti. Samo to je socijalizam, samo tako se može stvarati socijalizam. A što je vanjski oblik borbe za socijalizam? To je štrajk [...]» (Luxemburg 1918/1919, 502) Naglašavajući nužni demokratski karakter revolucije, Luxemburg je argumentirala da je Narodna skupština s jedne strane «kontrarevolucionarni bedem», ali i instrument «za produbljivanje duhovnog revolucioniranja masa.» (ibid., 483).

Druga točka različite procjene revolucionarnog djelovanja Luxemburg i Lenjina tiče se zahtjeva prema vremenu «prije», pitanje pripremnih politika.

© Yiannis Liarmakopoulos, Svjetlo! - poslije mraka (svibanj). Instalacija, 2018.

To je vjerojatno najrecentnija točka tih kontroverzija. U konačnici, reducirajući općenitost revolucije na jedan kriterij, pravo na emancipaciju i samoorganizaciju proletarijata, Luxemburg je formulirala zahtjeve za lijeve stranke za razdoblje «prije revolucije». I ovdje se nadovezala na svoje misli iz rasprava s vođama SPD-a (i sindikata) prije 1914. s jedne strane i Lenjinom s druge strane. Revolucije se uvijek odvijaju u «pogrešnom» trenutku – kako se taj «pogrešni» trenutak može pretvoriti u «pravi»? Lenjin se, međutim,

od 1918. držao sljedeće trijade: teror nad kapitalistima i veleposjednicima; odgoj, obrazovanje i povremeni teror nad zaposlenim masama, i naposljetku povremeni teror i podmićivanje intelektualaca i vlasnika posjeda srednje veličine. Stalni građanski rat bio je način kretanja ove politike. Odnos političke i ekonomske borbe koji je Luxemburg skicirala je, međutim, pretpostavljao ono što je više puta zahtijevala prije i tijekom revolucije: današnjim riječima «organizaciju koja uči».

ODUSTAJE LI LUXEMBURG OD SVOJE KRITIKE?

Adolf Warski, suborac Luxemburg, kojega se kasnije često citiralo, pogrešno je procijenio prirodu Luxemburgine kritike tvrdeći da je rukopis «Ruska revolucija» bio «fragment prevladanog neodlučnog duha autorice» (Warski 1922, 8). Ako promatramo rukopis tog teksta zajedno s njezinim govorima na osnivačkoj konvenciji KPD-a, postaje jasno da je kritiku revolucije smatrala oruđem za izoštravanje vlastitih teorijskih i praktičnih ideja o revoluciji. To se odnosi na politiku sindikata, na ulogu vijeća i Narodne skupštine, na odnos političke i ekonomske borbe, na odnos masa i stranke, te na karakter same stranke. U svim tim točkama su se Luxemburg i njezina grupa protivili stavovima većine KPD-a u nastajanju, koji je pak bio inspiriran boljševicima. Neposredno prije svoje smrti napisala je: «Mase su odlučujuće, one su stijena na kojoj se osniva konačna pobjeda revolucije.» (Luxemburg 1974, 307) Do kraja ni na koji način nije promijenila svoju kritiku Lenjinovog pokušaja da u praksi stranačka akcija zamjeni mase, koju su odredili ruski uvjeti, istakne kao općenitu. Svaki pokušaj da se manja revolucionarna akcija lukavo tumači kao u masovni pokret joj je ostao stran: «[...] nema ničega što je toliko štetno za revoluciju kao iluzije, ne postoji ništa što bi joj bilo toliko korisno kao jasna, otvorena istina» (Luxemburg 1918/1919, 499).

*S njemačkog prevela
Slavica Bošnjaković Sikora*

LITERATURA

- Dellheim, Judith, 2018: Ständig bei Marx, u: LuXemburg Gesellschaftsanalyse und linke Praxis 3, 64–71
- Hedeler, Wladislaw/Vatlin, Alexander, 2008: Die Weltpartei aus Moskau: Der Gründungskongress der Kommunistischen Internationale 1919. Protokoll und neue Dokumente, Berlin
- Lenin, W. I., 1920: Geschichtliches zur Frage der Diktatur, u: Lenin Werke 31, Berlin
- Lenin, W. I., 1922: Notizen eines Publizisten, in: Lenin Werke 33, Berlin, 188–196
- Levi, Paul, 1921: An Clara Zetkin, u: Beradt, Charlotte (ur.), Paul Levi: Zwischen Spartakus und Sozialdemokratie. Schriften, Reden und Briefe, Frankfurt a.M., 136–138
- Luxemburg, Rosa, 1918a: Handschriftliche Fragmente zur Geschichte der Internationalen, der deutschen Sozialdemokratie, zu Krieg, Revolution und Nachkriegsperspektiven, u: Gesammelte Werke 7.2, Berlin, 1088–1114
- . 1918b: Fragment über Krieg, nationale Frage und Revolution, u: Gesammelte Werke 4, Berlin, 366–373
- . 1918c: Die russische Tragödie, u: Sabrana djela 4, Berlin, 385–392
- . 1974: Ruska revolucija, u: Izabrani spisi, Zagreb, 271–299
- . 1918/19: Gründungsparteitag der Kommunistischen Partei Deutschlands vom 30. Dezember 1918 bis 1. Januar 1919 in Berlin, u: Gesammelte Werke 4, Berlin, 479–511
- . 1974: Red vlada u Berlinu, u: Izabrani spisi, Zagreb, 301–307
- Pieschke, Miriam, 2018: Veslanje protiv struje. Podučavanje i učenje s Rosom Luxemburg (u ovome izdanju)
- Schütrumpf, Jörn, 2006: Rosa Luxemburg, die Bolschewiki und «gewisse Fragen», u: Utopie kreativ 193, 995–1002
- Warski, Adolf, 1922: Rosa Luxemburgs Stellung zu den taktischen Problemen der Revolution, Hamburg

POTLAČENI SVIH ZEMALJA...

ZAŠTO SOCIJALIZAM MORA BITI INTERNACIONALISTIČKI

MICHAEL LÖWY

Među pretečama marksističke misli bilo je tek nekoliko onih koji su prema internacionalističkoj agendi socijalizma osjećali takvu dužnost kao Rosa Luxemburg. Bila je Židovka, Poljakinja i Njemica, no njezina jedina «domovina» bila je Socijalistička Internacionala. Ipak, njezin ju je radikalni internacionalizam doveo i do upitnih pozicija oko nacionalnoga pitanja. Što se tiče njezine rodne zemlje Poljske, nije se, primjerice, suprotstavila samo zahtjevu za nacionalnom neovisnošću koji su postavili «socijalsocijalisti» Piłsudskijev Poljske socijalističke stranke nego je odbila podržati i poljsko pravo na samoodređenje (i odcepljenje od Rusije). Taj je stav do 1914. obrazlagala «ekonomistički» – tvrdila je kako je poljsko gospodarstvo dobro integrirano u rusko te kako je neovisnost čisto utopijski zahtjev reakcionarnih aristokratskih i malograđanskih slojeva. Nacije su za nju bile suštinski «kulturni»

fenomeni, zbog čega je «kulturnu autonomiju» smatrala primjerenim odgovorom na nacionalističke težnje. Ono što se u njenome pristupu uopće ne pojavljuje je pak *politička* dimenzija nacionalnoga pitanja koju je isticao Lenjin: *demokratsko pravo* naroda na samoodređenje.

No Luxemburg se barem u jednom od svojih tekstova približava tome problemu na mnogo otvoreniji i dijalektičkiji način: u uvodu zbirci članaka «Internacionalizam i klasna borba. Poljski spisi» objavljenome 1905. U njemu razlikuje legitimno pravo svake nacije na neovisnost koje «izvire iz najelementarnijih načela socijalizma» (1905, 192) i pitanja vrijedi li težiti takvoj neovisnosti – što niječe u slučaju Poljske. K tome naglašava kako je nacionalna opresija «u svome barbarstvu najnepodnošljivija opresija» koja izaziva «fanatičnu, vatrenu pobunu i mržnju» (ibid., 217). Nekoliko

godina kasnije u svojim opažanjima «O ruskoj revoluciji» (1918) pak ponovno odbacuje svako pozivanje na pravo na nacionalno samoodređenje kao «šuplj(o) malograđansko fraziranje i obman(u)» (Luxemburg 1974, 284).

Većina analiza koje se bave internacionalizmom Rose Luxemburg – moje također – usredotočene su na njezine zaista problematične teze o pitanju nacija. Ono što se pritom zanemaruje su pozitivni aspekti njezinih pozicija, naime njezin izniman doprinos marksističkome konceptu proleterskoga internacionalizma te njezino uporno odbijanje da popusti nacionalističkim i šovinističkim ideologijama.

«PROLETERI SVIH ZEMALJA, UJEDINITE SE!»

Georg Lukács u svojoj je knjizi «Povijest i klasna svijest» (1923.) Luksemburinom marksizmu posvetio zasebno poglavlje. U njemu tvrdi kako je «vladavinu» dijalektičke kategorije totaliteta «nositelj revolucionarnoga principa u znanosti» (Lukács 1923, 39). Luksemburgine spise, osobito njezino glavno dijelo «Akumulacija kapitala» (1913), smatrao je izvrsnim primjerom toga dijalektičkog pristupa. Isto bi se moglo reći i o njenome internacionalizmu: sva socijalna i politička pitanja prosuđivala je sa stajališta totaliteta, primjerice iz perspektive interesa međunarodnoga radničkog pokreta. Taj dijalektički totalitet nije bila apstrakcija niti univerzalizam

bez sadržaja: Luxemburg je itekako bilo jasno da se međunarodni proletarijat sastoji od širokoga spektra ljudi čiji se kultura, jezik i povijest te životni i radni uvjeti snažno razlikuju. U «Akumulaciji kapitala» opširno opisuje prisilni rad u rudnicima i na plantažama u južnoj Africi kojemu nije bilo ekvivalenta u njemačkim tvornicama. No te razlike za nju nisu prepreka zajedničkoj borbi. Internacionalizam je za nju značio – u skladu s Marxovim i Engelsovim poklikom «Proleteru svih zemalja, ujedinite se!» – jedinstvo svih radnica i radnika, neovisno o zemlji njihova porijekla, u borbi protiv zajedničkoga neprijatelja: kapitalističkoga sustava, imperijalizma i imperijalističkih ratova.

Zbog toga je, čak i nakon što je postala jedna od vodećih osoba socijaldemokracije, odbijala učiniti bilo kakav ustupak njemačkome militarizmu ili dati parlamentarnu podršku ratnim kreditima ili ekspedicijama. Javno je osuđivala desno krilo Partije koje je bilo spremno pregovarati – kao kapitulaciju socijaldemokracije koju je nemoguće opravdati ukazivanjem na «nužna radna mjesta» koja nastaju naoružavanjem. U svojoj korisnoj, premda ponešto akademskoj biografiji Rose Luxemburg Peter Nettl sasvim neopravdano tvrdi kako je njezin otpor stavu SPD-a bio čista formalna «vježba na suhom», hranjena uvjerenjem kako je visoka nezaposlenost dobra za klasnu borbu (Nettl, 1969).

BEZGRANIČNA SOLIDARNOST

Za razliku od mnogih socijalistkinja i socijalista svoga vremena, Luxemburg načela internacionalizma nije zastupala samo kada je posrijedi bila Europa. Već je rano oponirala kolonijalizmu europskih država, otvoreno izražavajući svoje simpatije prema borbama koloniziranih naroda. Protivila se i kolonijalnim ratovima Njemačkoga carstva u Africi, primjerice brutalnome gušenju ustanka Herera u jugozapadnoj Africi 1904. U javnome govoru u lipnju 1911. o Hererima je rekla: «[...] Njihov se »zločin« sastojao u tome da se nisu htjeli bezvoljno predati grabežljivim industrijskim vitezovima, bijelim robovlasnicima, u tome da su svoju domovinu branili protiv stranih uljeza. [...] I u tome se ratu njemačko oružje obilno ovjenčalo slavom. [...] Muškarci su ubijani, na stotine žena i djece protjerano je u užarenu pustinju [...]» (1913a, 537).

Osuđivala je imperijalističku aroganciju Njemačke (prema Francuskoj) u sjevernoj Africi – kada je Carstvo 1911. u sklopu Marokanske krize poslalo topovnjače u Agadir – a francuski je kolonijalizam u Alžiru tumačila kao pokušaj da se građansko privatno vlasništvo nasilno nametne tradicionalnome arapskom klanskom komunizmu. U svojim predavanjima o političkoj ekonomiji u sklopu partijske škole socijaldemokrata od 1907. do 1908. isticala je poveznice između modernoga komunizma industrijskoga proletarijata u razvijenim zemljama i prakomunističkih snaga i struktura što

su u kolonijama pružale otpor prodoru imperijalne dominacije koju je pokretao profit. U svojoj najvažnijoj ekonomskoj analizi «Akumulacija kapitala» objašnjava kako je kapitalistička akumulacija u globalnim razmjerima trajan proces nasilnoga razvlaštenja: «Kapital ne poznaje drugo rešenje pitanja osim nasilja, koje je stalna metoda akumulacije kapitala kao istoriskog procesa, ne samo pri njegovom postanku nego i do današnjeg dana. Za primitivna društva u ovakvom slučaju radi se o njihovom »biti ili ne biti«, i zato za njih nema drugog izbora nego otpor i borba na život i smrt do potpunog iscrpljenja ili istrebljenja. Zato su stalna vojnička okupacija kolonija, ustanci urođenika i kolonijalne ekspedicije u cilju savlađivanja ustanaka na dnevnom redu kolonijalnog režima kao stalne pojave.» (Luxemburg 1955, 283) Malo je u to vrijeme bilo socijalista*kinja koji su ne samo osuđivali kolonijalne križarske pohode nego su i podržavali otpor kolonijaliziranih. Taj stav očituje univerzalni karakter internacionalizma Rose Luxemburg, iako je Europa bila u središtu njezine pažnje.

DOSLJEDNA PROTIVNICA RATA

Luxemburg je bila svjesna rastuće opasnosti od rata u Europi te joj nikada nije dodijalo kritizirati pripreme njemačke vlade za rat. 26. rujna 1913. održala je govor u Bockenheimu kraj Frankfurta koji je završio furioznim internacionalističkim priznanjem: «Ako se od nas traži da na našu francusku i drugu braću dignemo

ubojito oružje, uzvikujemo: To nećemo učiniti!» (list *Volksstimme* 27. 9. 1913.) Potom je optužena zbog »pozivanja na javni neposluh«. U veljači 1914. u sudnici je održala pledoaje u kojem je ponovno napala militarizam i ratnu politiku te citirala rezoluciju Prve Internacionalne iz 1868. koja poziva na generalni štrajk u slučaju rata. Govor je objavljen u socijalističkome tisku te je postao klasik antiratne literature (Luxemburg 1914.). Luxemburg je osuđena na godinu dana zatvora, no carske vlasti usudile su se uhapsiti je tek nakon početka rata, 1915.

Dok su mnoge socijalistkinje i socijalisti u Europi na početku Prvoga svjetskog rata podržale svoje vlade u »obrani domovine«, Luxemburg je odmah organizirala otpor imperijalističkome ratu. I u prvim tjednima rata u kolovozu 1914. kod nje nema nikakvih prizvuka službenoga »patriotizma« i njegova agresivnog jezika. Naprotiv, postala je jedna od vodećih kritičara/ki izdaje načela internacionalizma od vodstva SPD-a.

U pokušaju da shvati »rastuću mržnju« Rose Luxemburg spram smjera SPD-a, Nettl ukazuje na »vrlo osoban motiv«: »vječnu i jedva potisnutu nestrpljivost i frustraciju emigranata poput Luxemburg s obzirom na tromost »službenih« Nijemaca» (Nettl 1969., 422). Smatram da je ova vrsta objašnjenja od male pomoći, osobito stoga što opozicija ratu nije bila ograničena na »emigrante/kinje« iz inozemstva te je obuhvaćala i osobe poput Karla Liebknehta, Franza

Mehringa i Clare Zetkin. Indignacija Rose Luxemburg nije izvirala iz »nestrpljivosti tipične za emigrante/kinje« (ibid.) nego iz doživotnoga internacionalističkog uvjerenja.

Nakon što je zbog svoga antimilitarističkog i antinacionalističkog propagandnog djelovanja više puta bila u zatvoru, Luxemburg je ostala pri svome stajalištu: »Domovina proletara, čijoj se obrani mora podrediti sve ostalo, jest Socijalistička Internacionala.« (Luxemburg 1974, 258) Druga Internacionala, ustvrdila je, slomila se pod onim što je nazvala »socijalšovinizmom«. Luxemburg je pozivala na izgradnju *Nove Internacionalne* koju okuplja jasna misao vodilja: »Nema socijalizma izvan međunarodne solidarnosti proletarijata i nema socijalizma bez klasne borbe. Socijalistički proletarijat ne može se ni u ratu ni u miru odreći klasne borbe i međunarodne solidarnosti a da ne počini samoubojstvo.« (ibid., 257)

Bila je to bez dvojbe reakcija na licemjeren argument Karla Kautskyja kako je Internacionala mirnodopski instrument neprikladan za ratnu situaciju. Osobnom izjavom u »Politici socijaldemokratske manjine« Luxemburg k tome inspirativno priznaje svoje etičke i političke vrijednosti: »Svjetsko bratstvo *radnika* mi je ono najsvetije i vrhovno na zemlji, ono je moja zvijezda vodilja, moj *ideal*, moja *domovina*; radije ću se rastati sa *životom* nego iznevjeriti taj ideal.« (Luxemburg 1916, 178)

UPOZORENJE NA NACIONALIZAM

Bilo je nečega proročkog u upozorenjima Rose Luxemburg na pogubne posljedice imperijalizma, nacionalizma i militarizma – ne u smislu začudnoga proricanja budućnosti nego u smislu biblijskih proroka Amosa i Izaije što ljude upozoravaju na predstojeće katastrofe koje valja zajedno spriječiti. Luxemburg je upozoravala kako će uvijek dolaziti do novih ratova dokle god postoje imperijalizam i kapitalizam: Svjetski mir ne može se osigurati utopijskim ili u osnovi reakcionarnim planovima kao što su međunarodni mirovni sudovi kapitalističkih diplomata, diplomatski dogovori o «razoružanju» [...], «savezi evropskih država», «srednjoevropske carinske unije», nacionalne tampon države i slično. Imperijalizam, militarizam i ratovi ne daju se odstraniti ili zajaziti dokle god kapitalističke klase nesmetano vrše svoju klasnu vlast.» (Luxemburg 1974, 256)

U nacionalizmu prepoznaje smrtnoga neprijatelja radničkoga pokreta i plodno tlo za militarizam i rat: «Najpreča je zadaća Internacionale duhovno oslobađanje proletarijata od tutorstva buržoazije koje se ispoljuje u utjecaju nacionalističke ideologije.» (ibid., 258). U svojem spisu «Fragment o ratu. Nacionalno pitanje i revolucija» (1918.) iskazuje zabrinutost zbog snažnog uzmaha nacionalističkih pokreta u posljednjoj godini rata: «Na nacionalističkome *Blocksbergu*» danas je *Valpurgina noć*» (1918, 368). Ti su pokreti imali prilično različit karakter: neki od njih

bili su izraz slabije razvijene građanske klase (kao što je to bio slučaj na Balkanu), dok su drugi (poput talijanskoga nacionalizma) bili imperijalističko-kolonijalnoga usmjerenja. U globalnom se širenju nacionalizma prema Luxemburg pokazivala raznolikost pojedinačnih interesa koje je objedinjavao jedan zajednički interes – osjećaj prijetee svjetske proletrske revolucije koji je porastao nakon Oktobarske revolucije. Nacionalizmom Luxemburg pritom nije smatrala nacionalnu kulturu ili identitet nego ideologiju koja naciji podređuje sve ostalo («Deutschland über alles»).

Njezina su upozorenja bila izrazito dalekovidna, ako u obzir uzmemo zločine koji su u 20. stoljeću počinjeni u ime nacionalizma, obrane nacije ili nacionalsocijalističke filozofije životnoga prostora. Staljinizam je također bio rezultat nacionalističke degeneracije sovjetske države, utjelovljen u doktrini «socijalizam u jednoj zemlji». Te opasnosti politike temeljene na nacionalnoj državnosti Luxemburg je rano prepoznala: teritorijalni konflikti, «etnička čišćenja» i potlačivanje manjina. U to vrijeme nije mogla predvidjeti jedino genocide.

KOMPAS ZA GLOBALIZIRANU LJEVICU

Što internacionalizam Rose Luxemburg nama znači danas? Današnji su uvjeti sasvim sigurno potpuno drugačiji nego na početku 20. stoljeća. Njezina je internacionalistička poruka ipak relevantna u dva pogleda, možda čak i relevantnija nego tada.

1 | U 21. stoljeću

kapitalistička globalizacija dosegla je historijski neviđene razmjere. Forsira opscene forme nejednakosti te ima katastrofalne učinke na okoliš. Samo osam multimilijunaša i vlasnika multinacionalnih korporacija raspolaže imetkom koji je jednak onome najsiromašnije polovice čovječanstva (Oxfam 2017.). Uz institucije poput Međunarodnoga monetarnog fonda (MMF), Svjetske banke, Svjetske trgovinske organizacije (WTO) i nadnacionalna udruženja poput G-8 stvorio se blok vladajućih klasa koji promiče neoliberalizaciju. Nema dvojbe da postoje proturječja između različitih imperijalističkih interesa, no njih ujedinjuje agenda za uništenje preostalih tekovina radničkoga pokreta, ukidanje javnih usluga, privatizaciju profita i podruštvljavanje gubitaka te intenziviranje eksploatacije.

Tim globalnim procesom dominira financijski kapital koji je svoju moć uspio proširiti pomoću prividno neutralnih i opredmećenih mehanizama financijskih tržišta. Lokalne i nacionalne forme otpora toj globalnoj sili nužne su, ali ne i dovoljne. Perverzan planetarni

© Vassiliki Koukou, Rosina pisma. Drvo, platno, papir, tuš, 2018.

sustav mora se prevladati na planetarnoj razini. Drugim riječima: antikapitalistički otpor mora se globalizirati. Komunističkih i socijalističkih internacionalista/kinja iz dana Rose Luxemburg u tome obliku više gotovo da i nema. Postoje neke regionalne

organizacije kao što je Stranka europske ljevice ili latinoamerički Foro de São Paulo, ali ne i odgovarajuća internacionalna udruženja. Četvrta Internacionala koju je 1938. osnovao Leo Trocki aktivna je na još četiri kontinenta, no jedva da ima utjecaja.

Najveća je nada još uvijek Pokret za globalnu pravdu, koji je posijao klicu nove kulture internacionalizma. Opor kapitalističkoj globalizaciji formirao se kao «pokret svih pokreta», labava asocijacija mnogobrojnih i raznovrsnih aktera koji se od 2001. godine umrežuju na Svjetskim socijalnim forumima. Premda taj proces nije uspio ispuniti mnoge nade te je naišao na ograničenja, zbližavanje i redoviti susreti sindikalista*kinja, feminista*kinja, aktivista*kinja za zaštitu okoliša, radnika*ca, malih poljoprivrednika*ca, domorodaca*rokinja, organizacija mladih, ali i socijalističkih skupina koje se bore protiv kapitalističke globalizacije važan su korak naprijed. Oni su se dosad ponajprije uzdali u razmjenu iskustava i pojedine zajedničke kampanje, ali nisu slijedili cilj zajedničke izrade programa ili strategije.

Nasljeđe R. Luxemburg za te pokrete može biti poučno s više gledišta. Ona pokazuje kako neprijatelj nije samo «globalizacija» ili «neoliberalizam» nego globalni kapitalistički sustav u cjelini. Alternativa globalnoj kapitalističkoj hegemoniji stoga ne može biti jačanje „nacionalne suverenosti“ ili obrana onoga nacionalnog nego samo internacionalizirani otpor. Alternativa «imperiju» nije snažnije regulirani ili humaniji oblik kapitalizma

nego nova socijalistička i demokratska svjetska civilizacija. Ovo utoliko više stoji ukoliko u obzir uzmemo nove ekološke izazove poput klimatskih promjena koji ne poznaju nacionalne granice. Oni su rezultat destruktivne dinamike globaliziranoga kapitalizma koji ovisi o neograničenoj ekspanziji i rastu. Njima se može suprotstaviti samo globalno.

2 | Upozorenja Rose Luxemburg o otrovu nacionalizma danas su nužnija nego ikada. Nacionalizam i rasizam u raznim su «patriotskim», reakcionarnim i (polu) fašističkim inačicama uhvatili maha diljem svijeta. Islamofobija, antisemitizam i rasizam usmjeren prema Romima divljaju često uz pomoć prikrivene ili otvorene podrške vlada. Neofašističke stranke i autoritarne vlade pozivaju na mržnju prema migrantima*kinjama. Orbán, Salvini i Trump samo su najgnusniji predstavnici jedne politike koja od migranata*kinja pravi žrtvene jarce te ih prikazuje kao prijetnju vlastitome nacionalnom, etničkom ili vjerskom identitetu. Uslijed sve brutalnijeg zatvaranja granica Europe tisuće izbjeglica poginulo je na Sredozemnome moru. U tom zatvaranju i rasističkoj mobilizaciji može se prepoznati novi oblik brutalnoga kolonijalizma koji je Luxemburg tako žestoko kritizirala. Njezin socijalistički internacionalizam ostaje vrijedan moralan i politički kompas u toj novoj konjunkturi nacionalizma i rasizma. Nasreću, marksistički internacionalisti*kinje nisu jedini koji se odupiru ovome valu – diljem svijeta ljudi iskazuju solidarnost prema

ugnjjetavanim manjinama i migrantima*kinjama. Sindikalisti*ce, feministi*kinje i drugi društveni pokreti ulažu mnogo energije u organizaciju ljudi izvan etničkih i nacionalnih granica.

No je li reakcionarna ksenofobija danas jedini postojeći oblik nacionalizma? Nedvojbeno je da još uvijek postoje oslobodilački pokreti koji traže legitimno pravo na nacionalno samoodređenje – o kojemu Luxemburg, kao što znamo, nije imala osobito dobro mišljenje. U njih se ubrajaju, primjerice palestinski i kurdski pokret. Ipak, vrijedi napomenuti da je najvažnija lijevo-nacionalistička stranka Kurda, PKK, odustala od zahtjeva za vlastitom nacionalnom državom i da je u međuvremenu strogi fokus na naciju kritizirala kao restriktivan i represivan. Pod utjecajem anarhizma Murrayja Bookchina posvetila se konceptu demokratskoga konfederalizma. Za razumijevanje i transformaciju naše stvarnosti nisu središnje samo internacionalističke ideje Rose Luxemburg nego i one Marxa, Engelsa, Lenjina, Trockog, Gramscija, Joséa Carlosa Mariáteguija, W. E. B. Du Boisa, Frantza Fanona i mnogih drugih. One su neizostavna oružja za naše današnje borbe. Marksizam pritom moramo pojmiti kao otvorenu metodu koja je neprestano u pokretu i kojom iznalazimo nove odgovore na izazove našega doba.

S njemačkog preveo Marko Bašić

LITERATURA

- Lukács, Georg, 1923: Geschichte und Klassenbewußtsein. Studien über marxistische Dialektik, Berlin
- Luxemburg, Rosa, 1905: Internationalismus und Klassenkampf. Die polnischen Schriften, ur. v. Jürgen Hentze, Berlin 1971
- Luxemburg, Rosa, 1913: Unser Kampf um die Macht, u: Gesammelte Werke 2, Berlin, 530–541
- Luxemburg, Rosa, 1955: Akumulacija kapitala, Beograd
- Luxemburg, Rosa, 1914: Verteidigungsrede vor der Frankfurter Strafkammer am 20. Februar 1914, u: Gesammelte Werke 3, Berlin, 395–406
- Luxemburg, Rosa, 1974: Kriza socijaldemokracije (Junius-brošura), u: Izabrani spisi, Zagreb, 165–258
- Luxemburg, Rosa, 1916: Die Politik der sozial-demokratischen Minderheit, u: Gesammelte Werke 4, Berlin, 171–180
- Luxemburg, Rosa, 1974: Ruska revolucija, u: Izabrani spisi, Zagreb, 271–299
- Luxemburg, Rosa, 1918: Fragment über Krieg. Nationale Frage und Revolution, u: Gesammelte Werke 4, Berlin, 366–373
- Nettl, Peter, 1969: Rosa Luxemburg, Köln
- Oxfam (izdavač), 2017: An Economy for the 99 Percent, www.oxfam.de/ueber-uns/publikationen/economy-the-99-percent
- Volksstimme od 27. 9. 1913: «Gegen Militarismus und Krieg.» Zur Rede von Rosa Luxemburg in der Bockenheimer Liederhalle, Ausgabe 227, 792

1 Blocksberg je pučki naziv za nekoliko planina u Harzu, ponajprije za vrh Brocken, a prema sagama se ondje sastaju i s davlom osobno orgijaju vještice i demoni. Najveći parti je u Valpurginoj noći od 30. 4. na 1. 5. (op. Marko Bašić)

POD MARXOVIM STIJEGOM

KAKO SE PROBLEMI TEORIJE I REVOLUCIONARNE REALPOLITIKE MOGU SPOJITI

MICHAEL BRIE

Na osnivačkoj skupštini Komunističke partije Njemačke (KPD) 31. prosinca 1918. Rosa Luxemburg održala je posljednji javni govor svoga života. Utemeljujući program stranke uzviknula je: «Dakle, partijski drugovi, danas proživljavamo trenutak u kojem možemo reći: Opet smo s Marxom, pod njegovim stijegom.» (Luxemburg 1918a, 494) Međutim, objasnila je i na kojega je Marxa mislila – naime, onoga iz 1848., ne onoga čije su predodžbe postale osnova strategije Socijaldemokratske partije Njemačke (SPD) 1880-ih i 1890-ih godina. Prema njezinome viđenju njih se dvojica razlikuju s obzirom na odnos kratkoročnih i dugoročnih ciljeva.

Načela KPD-a Luxemburg je smatrala svjesnim vraćanjem na strategiju u kojoj revolucionarni cilj i borba za konkretne reforme više nisu bili odvojeni: «Kada danas u našem programu izjavimo da neposredna zadaća proletarijata nije druga

doli – sažeto u nekoliko riječi – učiniti socijalizam istinom i djelom te zatrti kapitalizam do korijena, onda stojimo na temelju na kojem su Marx i Engels stajali 1848. i od kojega principijelno nikada nisu odstupili. Sada se pokazuje što je istinski marksizam i što je bio taj zamjenski marksizam koji se u njemačkoj socijaldemokraciji tako dugo širio kao službeni marksizam.» (ibid.)

U tom «zamjenskom marksizmu», kaže Luxemburg, socijalistički se cilj, doduše, priziva u daljini, ali se u svakodnevici usredotočuje na posve građansku reformsku politiku. Duh «istinskoga marksizma» na koji se Luxemburg pozivala u prosincu 1918. sastoji se, s druge strane, u tome da se «velika ideja socijalističkoga krajnjeg cilja konvertira u bezvrijedan novčić dnevne politike te da se svakodnevni politički rad uzdigne do izvršnoga alata velike ideje.»

U toj je formulaciji iz 1903. dodala: «Prije Marxa postojala je građanska politika koju su vodili radnici i postojao je revolucionarni socijalizam. Tek nakon Marxa i s pomoću Marxa postoji socijalistička radnička politika koja je ujedno i u punome smislu obiju riječi revolucionarna realpolitika.» (Luxemburg 1903, 373)

ENGELSOV TAKTIČKI PROGRAM

Strategija koju je SPD slijedio najkasnije od konvencije ujedinjenja «lasalovaca» i «ajzenahovaca» 1875. i koju je Erfurtskim programom iz 1891. proglasio za službenu poziciju stranke je, s druge strane, pokušavala povezati kratkoročni i dugoročni cilj pod uvjetima relativno stabilne nerevolucionarne situacije u Europi. Strateški je ovo prvi puta precizno formulirano kada je Marx zajedno s Engelsom i vođama novoosnovane Francuske radničke stranke Julesom Guesdeom i Paulom Lafargueom razradio nacrt u kojem se pravi razlika između maksimalnoga i minimalnoga programa. Maksimalni program opisuje «vraćanje svih sredstava za proizvodnju u kolektivno vlasništvo» (Marx 1880, 238). Minimalni program bio je usredotočen na zahtjeve za općim demokratskim i socijalnim reformama unutar danoga građanskog društva te je trebao služiti pripremi za preuzimanje vlasti. Za postizanje komunističkoga cilja radnički pokret prema Marxu mora koristiti sva sredstva. Opće pravo glasa, primjerice, valja «od instrumenta obmane, što je ono dosad

bilo, pretvoriti u instrument emancipacije» (ibid.).

Ova razmatranja o marksistički orijentiranoj socijaldemokraciji koja je Luxemburg nazvala «Engelsovim taktičkim programom» Engels je kratko prije svoje smrti izložio u «Uvodu» Marxovim «Klasnim borbama u Francuskoj od 1848. do 1850.» U njemu kaže kako se SPD s jedne strane ne bi trebao dati isprovocirati tako da dođe do oružanih sukoba, ali da bi s druge trebao ostati dosljedna opozicija Carstvu i njegovim državnim silama. Pozicija Augusta Bebela koji je zagovarao smrtno neprijateljstvo s kapitalizmom bila je i Engelsova: «Tome sustavu ni čovjeka ni groša.»

Ova se strategija temeljila na jasnoj pretpostavki da će ekonomske krize i mogući svjetski ratovi građanski sustav survati u katastrofu te dovesti do «dana odluke» kojem je težio Engels. No nije to bila pozicija mirnoga iščekivanja nego energične pripreme i jačanja upravo onih snaga koje valja mobilizirati. Govoreći o «nasilnoj gomili» mislio je ozbiljno. Kratkoročni cilj trebao bi služiti dugoročnome socijalističkom cilju. Na partijskoj konvenciji 1891. August Bebel iznio je sljedeće argumente: «Građansko društvo toliko snažno radi na vlastitoj propasti da samo trebamo čekati trenutak u kojem imamo preuzeti vlast što im ispada iz ruku. [...] Čak sam i uvjeren da je ostvarenje naših krajnjih ciljeva tako blizu da samo malobrojni u ovoj dvorani neće doživjeti te dane. [...] Razvoj ekonomskih odnosa, nastavak naoružavanja

za rat, gdje svatko mora reći da će rat, ako ne dođe danas ili sutra, sasvim sigurno doći prekosutra te izvjesnost da će sve te stvari prouzrokovati propast današnjega društva, sve to je dovelo do toga da nitko više ne poriče kako plovimo prema katastrofi.» (Socijaldemokratska partija Njemačke, 1891, 172 i 175)

Međutim, engelsovska taktika nije imala željeni ishod. Kada je 1914. došlo do katastrofe, «nasilna gomila» SPD je bio postao pokoran instrument građanskoga mira s Carstvom (usp. Schütrumpf, uz ostalo u ovome zborniku). Sredstva su se bila osamostalila od cilja i nadjačala ga. Poveznica između reformskih borbi što su se nametale i revolucionarnoga cilja bila se izgubila do te mjere da se ofenzivno nisu više vodile čak niti one moguće borbe za opće pravo glasa u Pruskoj ili protiv imperijalističke i militarističke politike koja se sve više zaoštravala. Godine 1918., dok je još bila u zatvoru, obračun Rose Luxemburg sa starom taktikom postajao je sve oštriji. Kada su u proljeće te godine njemačke trupe sudjelovale u rušenju finske sovjetske republike, napisala je: «Junačka djela u Finskoj itd. raskid je sa starom [njemačkom] soc[demokracijom] i drugom Intern[acionalom]. Ona zatiru stari autoritet i taktiku Engels - K[arl] K[autsky].» (Luxemburg 1918b, 1093) «Engelsov taktički program (1895.) nije bio primjeren imperijalističkome dobu (ibid. 1094). Njemačka socijaldemokracija, tvrdila je, na taj je način mutirala u sistemsku stranku te je dobročinstvo time postalo nevolja.

KRIKA I SAMOKRIKA

Obračun Luxemburg sa strategijom Engelsa, Bebel a i Kautskyja istodobno je implicirao radikalnu samokritiku – svoja prva «odlikovanja» u njemačkoj socijaldemokraciji zaslužila je upravo tako što je staru strategiju s iznimnom odlučnošću branila od Bernsteinove revizije. Pritom je došlo do saveza s vodstvom SPD-a, osobito s Bebelom koji je u raspravi prepoznao da se teorija i strategija ne mogu odvojiti te se stoga oslanjao na Luxemburg i druge ljevičare*ke u SPD-u.

Eduard Bernstein je od 1896. pod znak pitanja stavio sve pretpostavke na kojima su se temeljili Erfurtski program i stara strategija. U prvome redu je pokušao pokazati kako nipošto sva sredstva za proizvodnju nisu centralizirana u rukama malobrojnih kapitalista nego da postoje snažni protupokreti koncentraciji kapitala. Bernstein je također smatrao kako ne može biti govora o tome da malograđanski, seljački i srednji slojevi jednostavno nestanu te da se klasna struktura polarizira: «Daleko od toga da se podjela društva pojednostavi spram nekada; naprotiv, ona se i s obzirom na visinu dohotka i s obzirom na poslovne djelatnosti u velikoj mjeri uslojila i diferencirala.» (Bernstein 1899, 79) No Bernstein je ponajprije vidio jasnu tendenciju ka demokratizaciji, uz ostalo i u gospodarstvu: «Politički gledano vidimo kako privilegij kapitalističke buržoazije u svim naprednim zemljama korak po korak uzmiče pred demokratskim institucijama. Pod njihovim utjecajem

i nošena sve snažnije uočljivim radničkim pokretom započela je društvena protuakcija protiv izrabljivačkih tendencija kapitala koja, doduše, i danas postupa vrlo kolebljivo i nesigurno, ali je ipak ovdje te svojem utjecaju podvrgava sve više područja gospodarskoga života.» (ibid. 10) Tvrdio je kako ne mora doći do katastrofe niti je nužno da temeljne promjene vlasništva postanu moguće tek nakon što radnička klasa osvoji političku vlast. Izgradnja i dogradnja socijalističkih oblika vlasništva, vjerovao je, moguće su i pod građanskim vladama.

Rosa Luxemburg tome se oštro protivila. Za nju se opće tendencije slabljenja proturječa u kapitalističkome društvu nigdje nisu nazirale. Polarizacija na dvije suprotstavljene klase – kapitaliste i proleter e – i dalje vodi nestanku srednjih slojeva. Građanske će klase na razvoj klasne borbe odgovoriti demontažom demokracije, a na socijalne reforme prinudit će ih isključivo prijetnja društvene revolucije, isticala je. Odustajanjem od te prijetnje onemogućili bi se novi uspjesi u sindikalnim, demokratskim i društvenim oblicima borbe socijaldemokracije. No ponajprije: «Što nas onda u našoj svakodnevnoj borbi čini socijalističkom strankom? Samo odnos tih triju oblika praktičke borbe ka krajnjem cilju. Samo je krajnji cilj ono što čini duh i sadržaj naše socijalističke borbe, ono što ga čini klasnom borbom. A pod krajnjim ciljem ne moramo podrazumijevati [...] ovu ili onu predodžbu o budućoj državi nego ono što mora prethoditi budućemu društvu, naime

osvajanje političke moći. To shvaćanje naše zadaće u najužoj je vezi s našim shvaćanjem [...] da se kapitalističko društvo zapliće u nerazrješiva proturječja koja kao konačan rezultat čine nužnim eksploziju, slom u kojemu ćemo mi odigrati ulogu pravnoga savjetnika koji će likvidirati to propalo društvo.» (Luxemburg 1899a, 237) Kako Luxemburg (1974, 47) ironično piše protiv Bernsteina, načelno ne postoji mogućnost da se «more kapitalističke gorčine dodajuću bocu po bocu socijalno-reformske limunade pretvori u more socijalističke slasti». Unatoč razvoju socijalnih reformi i demokracije, tvrdila je, zid između kapitalističkoga i socijalističkoga društva biva sve viši i čvršći, a taj je zid prije svega politički. Moguće ga je srušiti samo «udarцем čekića revolucije tj. tako da proletarijat osvoji političku moć» (ibid.).

Djelovanje SPD-a u Prvome svjetskom ratu Luxemburg je pokazalo da u «gerilskome ratu» protiv revizionizma nije izvojevala ništa osim «Pirovih pobjeda». Bijuci dugo na istoj strani kao Kautsky, «parlamentarizam kao jedinu politiku» (Luxemburg 1918b, 1108) legitimirala je time što mu je pridavala viši red pripreme za socijalističku revoluciju. Ujedno se dugo nije suprotstavljala oligarhizaciji i birokratizaciji SPD-a. Nada Luxemburg da će mase uspjeti ponovno preuzeti stranku nije se ispunila niti prije niti poslije 1914. Njezini pokušaji da u Partiji učvrsti zahtjev za odlučnom borbom za republiku te time protiv cara i njegovoga «osobnog režima» kao i njezina želja za usmjeravanjem ka ofenzivnome

korištenju militantnih formi poput političkoga masovnog štrajka ili ciljanoj povredi legalnosti Carstva (primjerice prosvjećivanjem radnika*ca da u slučaju rata ne pucaju na svoju klasnu braću) – sve je to, doduše, naišlo na velik odjek među članovima Partije, ali ne i u njezinim centrima moći. Luxemburg nikada nije bila tako omiljena među socijaldemokratskim radnicima i radnicima kao 1914. i nikada tako nemoćna u SPD-u kao organizaciji. Njezin zaključak o strategiji SPD-a nakon ukinuća izvanrednoga zakona protiv socijalista (Sozialistengesetz) bio je taj da je savršeno organiziran radnički pokret u Prvi svjetski rat donio disciplinirano radništvo. Luxemburg je (ibid., 1106) upotrijebila zao rasvjetljujući izraz: «Bio je to rat njemačkoga sindikalista.» Max Weber (1924., 409) imao je pravo kada je 1907. prognozirao da dugoročno gledano neće socijaldemokracija osvojiti gradove ili državu [...] nego će država [...] osvojiti Partiju.

U POTRAZI ZA NOVOM REVOLUCIONARNOM REALPOLITIKOM

U raspravama o programu i strategiji tek osnovanoga KPD-a Luxemburg je Marxovu i Engelsovu strategiju iz «Komunističkoga manifesta» usporedila s onome kasnoga Marxa i Engelsa te SPD-a. U čemu je bila razlika? Luxemburg ju je vidjela ponajprije u tome da su, drugačije nego krajem 1847. i početkom 1848., Marx i Engels nakon sloma Pariške komune bili mišljenja kako «proletarijat pred sobom sada još ima beskrajno dugačak komad puta prije nego

što bi socijalizam mogao postati stvarnost» (*LuXemburg* 1918a, 495). No držala je kako se krajem 1918. pokazalo da se žurni program iz «Manifesta» i onaj Spartakova saveza uvelike podudaraju. Posljedicama Prvoga svjetskog rata, tvrdila je, nastala je situacija u kojoj postoje samo dvije mogućnosti: «Potonuće u anarhiju ili spas socijalizmom» (ibid., 496) jer je u kapitalizmu posve nemoguće iznaći progresivna rješenja krize. Njezin zaključak u toj zategnutoj situaciji bio je: «Za nas sada ne postoje minimalni ni maksimalni program; jedno te isto je socijalizam; to je minimum koji danas imamo ostvariti.» (ibid.) U svojim govorima na osnivačkoj konvenciji KPD-a Luxemburg je tvrdila kako zadaća ne može biti to da se politička moć preuzme odmah nego da se do izražaja dovede novo načelo koje se javilo u revoluciji, tj. radnička vijeća: «Danas se moramo usredotočiti na sustav radničkih vijeća, organizacije ne smijemo udruživati kombinacijom starih oblika, sindikata i stranke nego ih moramo postaviti na potpuno novu osnovu. Zaposlenička vijeća, radnička vijeća, i dalje uzlazno, posve novo ustrojstvo koje nema ništa zajedničkoga sa starim naslijeđenim tradicijama.» (Luxemburg 1918c, 487) Umjesto generalnoga napada Luxemburg je (1918a, 511) predložila novu strategiju stvaranja elemenata novoga društva u krilu staroga: «Mi [...] pitanje preuzimanja vlasti moramo sebi postaviti kao pitanje: «Što čini, što može, što treba svako radničko i vojničko vijeće diljem Njemačke?» Ondje je vlast, mi građansku državu moramo izdubiti

odozdo, tako što javnu vlast, zakonodavstvo i upravu više nigdje nećemo odvajati nego ujedinjavati, dovesti ih u ruke radničkih i vojničkih vijeća. [...] Osvajanje vlasti tako neće biti jednokratno nego postepeno jer ćemo se utisnuti u građansku državu sve dok ne zauzmemo sve pozicije i branimo ih svim raspoloživim sredstvima.» Ovo je vidjela i kao program ekonomske faze revolucije koji mora zamijeniti političku fazu.

Prvi svjetski rat bio je u Europi i šire vremenska prekretnica. Poslijeratnim revolucijama i krizama okončano je doba ortodoksno-marksističke socijaldemokracije. Došlo je do rascjepa socijalističkoga i radničkoga pokreta. Pitanje strategije i taktike za prevladavanje građansko-kapitalističkoga društva postavljeno je nanovo. Luxemburg je još uspjela ukazati na neriješene aporije reforme i revolucije unutar staroga koncepta i započela proces potrage kako bi na potpuno novim temeljima pronašla potpuno nove odgovore. Taj je proces naprasno okončan njezinim ubojstvom.

Poznata je sentencija njemačkoga fizičara Gustava Roberta Kirchhoffa: «Dobra teorija najpraktičnije je što postoji.» Marksistkinjama i marksistima krajem 19. i početkom 20. stoljeća nedostajala je takva teorija, koja bi bila u stanju poučavati revolucionarnu realpolitiku za razdoblja relativne stabilnosti i za razdoblja otvorene velike krize, odnosno živ i uzajamno oplemenjujući odnos dobre teorije i dobre prakse. Marksizam kakvog je njegovala Luxemburg zakazao je u svojoj praktičkoj

funkciji. Na primjeru nje kao jedne od najistaknutijih marksistkinja toga vremena možemo proučavati zašto. Navedimo tri razloga:

ZA PRAKTIČKU TEORIJU SOCIJALIZMA

Prvo, Marxov ikonoklazam imao je katastrofalne posljedice. Nije bilo teorije socijalizma koja bi zavrjeđivala taj naziv. Fiksacija na revolucionarno preuzimanje političke moći izostavilo je konkretna pitanja socijalističkoga oblikovanja kompleksnoga društva u «maglovitoj zemlji budućnosti» (Marx). U časopisu *Neue Zeit*, u ono doba najvažnijem časopisu marksizma, desetljećima nije bilo niti jednog članka o pitanju oblikovanja gospodarstva i politike u uvjetima proturječja novoga društva. Slijedilo se Marxovu tvrdnju kako bi takva rasprava umanjila izvjesnost pobjede. No kada bi to bio slučaj, ukazivao bi na golemu slabost socijalističke vizije. Ne bi je se očito moglo podvrgnuti nikakvome kritičkom ispitivanju, a da bljedost te misli ne naruši vjeru u nju. Spartakov savez u trenutku revolucije nije imao nikakav pozitivno uvjerljivi program oblikovanja koji je mogao donijeti većinu. I danas je jasno da bez uvjerljive socijalističke vizije alternative kapitalizmu nije moguća djelotvorna lijeva politika (usp. Dörre 2018, 110 i dalje). Postojala je, međutim, još jedna iluzija koju je August Bebel ovako sročio: «Ako je politička moć u našim rukama, ostalo će se pronaći samo od sebe.» (Socijaldemokratska partija Njemačke 1891, 159). Situacija boljševika 1917. godine to je opovrgnula.

U KAPITALIZMU I ONKRAJ NJEGA

Drugo, potrebno je preispitati Marxovu teoriju kapitalizma. Luxemburg (Luxemburg 1955) je vjerovala da će granice širenja kapitalističkih tržišta stvoriti apsolutnu barijeru kapitalizmu, barijeru na kojoj će se on slomiti. Kautsky je granicu vidio u hipercentralizaciji ultraimperijalizma. Sve su marksistkinje i marksisti smatrali kako će kapitalistički način proizvodnje biti obilježen toliko ozbiljnim krizama da je njegov slom neizbježan, a proletarijat jedini mogući stečajni upravitelj. Ugradnja i podređivanje načela podružljavanja koji upućuju van granica kapitalizma te anticipiraju solidarno društvo, kao i nastanak hibridnih društava pod dominacijom oplodnje kapitala teorijski se nisu promišljali. Svojim pogledom na organsku vezu oplodnje kapitala i nekapitalističkih načina proizvodnje (usp. Soiland u ovome izdanju), Luxemburg je među prvima utrla put za to – svakako zajedno s Eduardom Bernsteinom. Međutim, pitanje kako je kapitalističko-teorijski moguće utemeljiti strategiju istodobne politike u kapitalizmu i onkraj njega, dakle strategiju dvostruke transformacije (usp. Klein 2013; Candeias 2017), do danas nije odgovoreno.

KLASNA POLITIKA KOJA POVEZUJE

Treće, Marxova i Engelsova pretpostavka kako proleter moraju samo osvijestiti svoje klasne interese i postati glavni akter društvene revolucije ispostavila se kao pogrešna. Kao što sva povijesna iskustva pokazuju, istinski obrat nastaje

povezivanjem vrlo različitih socijalnih i političkih pokreta od kojih svaki ima vrlo različite interese koji su u sebi k tome proturječni te usmjereni unaprijed ili unatrag. Parafrazirajući Lenjina može se i reći: onaj tko očekuje čistu radničku revoluciju, revolucionaran je samo po frazi. No to je samo negativna tvrdnja. Potrebna je klasno povezujuća politika koja je u stanju solidarno povezati skupine podijeljene kapitalističkim strukturama (usp. Candeias 2017). I riječ je o novom revolucionarnom držanju koje se ne opire proturječjima što prožimaju sve nas: «Nemilosrdna revolucionarna snaga i najširokogrudnija čovječnost – jedino to je istinski dah socijalizma.» (Luxemburg 1918a, 406) U tom smislu radikalno revolucionarne i nadasve ljudske povezanosti oprečnosti u životu i djelu Rose Luxemburg Volker Caysa je (2017, 57) napisao: «Rosa Luxemburg vodila je afirmativan, lijep život, utoliko što je do smrti vodila dosljedan, istinski život.»

Pitanja zašto, kako i tko u kontekstu socijalne revolucije 1917/18. godine su se ispostavila kao nerazjašnjena. Bez sumnje je točno: «Naglašavanje akcije bio je [...] najvažniji doprinos Rose Luxemburg praktičkome marksizmu.» (Nettl 1967, 27) No marksistička teorija koju je imala na raspolaganju nije samo podržala nego je i otežala razvoj učinkovite emancipacijske strategije. Danas, na kraju drugoga desetljeća 21. stoljeća ljevici u Njemačkoj, Europi i diljem svijeta također je potrebna u praksi primjenjiva teorija za

revolucionarnu realpolitiku koja je primjerena izazovima temeljnoga civilizacijskog preokreta, koji prevladava dominaciju oplodnje kapitala te pokreće socijalno-ekološku transformaciju. Onaj tko isplovlja na otvoreno more ovisi o kompasu, solidarnoj posadi i sposobnosti da jedro okrene suprotno vjetru koji puše ususret brodu. Od Rose Luxemburg možemo naučiti što sve za to moramo učiniti – na polju teorije, političke prakse i privatnoga života. Hic Rhodus, hic salta!

S njemačkog preveo Marko Bašić

LITERATURA

- Bernstein, Eduard, 1899: Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie, Berlin
- Candeias, Mario, 2017: Eine Frage der Klasse. Neue Klassenpolitik als verbindender Antagonismus, u: LuXemburg. Gesellschaftsanalyse und linke Praxis, Oktober 2017, www.zeitschrift-luxemburg.de/eine-frage-der-klasseneue-klassenpolitik-als-verbindender-antagonismus/
- Caysa, Volker, 2017: Rosa Luxemburg – die Philosophin, Leipzig. <https://www.zeitschrift-luxemburg.de/wiedergelesen-volker-caysa-ueber-rosa-luxemburg-als-philosophin/>
- Dörre, Klaus, 2018: Neo-Sozialismus oder: Acht Thesen zu einer überfälligen Diskussion, u: Blätter für deutsche und internationale Politik 6/2018, 105–115
- Engels, Friedrich, 1895: Engels, Friedrich, 1895: Einleitung zu Karl Marx' »Klassenkämpfe in

- Frankreich 1848 bis 1850«, u: MEW 22, Berlin, 509–527
- Klein, Dieter, 2013: Das Morgen tanzt im Heute. Transformation im Kapitalismus und über ihn hinaus, Hamburg
- Luxemburg, Rosa, 1899a: Rede über den politischen Kampf der deutschen Sozialdemokratie auf dem Parteitag der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands vom 3. bis 8. Oktober 1898 in Stuttgart, u: Gesammelte Werke 1. 1., Berlin, 236–238
- . 1974: Socijalna reforma ili revolucija?, u: Izabrani spisi, Zagreb, 25–81
- . 1903: Karl Marx, u: Gesammelte Werke 1. 2., Berlin, 369–377
- . 1955: Akumulacija kapitala. Prilog ekonomskom objašnjenju imperijalizma, Beograd
- . 1918a: Eine Ehrenpflicht, u: Gesammelte Werke 4, Berlin, 404–406
- . 1918b: Handschriftliche Fragmente zur Geschichte der Internationalen, der deutschen Sozialdemokratie, zu Krieg, Revolution und Nachkriegsperspektiven, u: Gesammelte Werke 7.2, Berlin, 1088–1114
- . 1918c: Rede gegen eine wirtschaftlich-politische Einheitsorganisation der Arbeiterbewegung, u: Gesammelte Werke 4, Berlin, 485–487
- . 1918d: Unser Programm und die politische Situation, u: Gesammelte Werke 4, Berlin, 488–513
- Marx, Karl, 1880: Einleitung zum Programm der französischen Arbeiterpartei, u: MEW 19, Berlin, 23
- Nettl, Peter, 1967: Rosa Luxemburg, Köln
- Schütrumpf, Jörn, 2018: Zwischen Liebe und Zorn: Rosa Luxemburg, u: Isti (izdavač), Rosa Luxemburg oder: Der Preis der Freiheit, Berlin, 11–100.
- Schütrumpf, Jörn u.a., 2018: Tko ide dalje, bit će ustrijeljen (članak objavljen u ovome zborniku), 2–9
- Socijaldemokratska partija Njemačke, 1891: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, abgehalten zu Erfurt, Berlin
- Tove Soiland, 2018: Unutarnje kolonije. Briga kao polje »Nove kolonizacije« (članak objavljen u ovome izdanju), Beograd, 24–29
- Weber, Max, 1924.: Gesammelte Aufsätze zur Soziologie und Sozialpolitik, Tübingen

AUTORI

LUTZ BRANGSCH je ekonomist i radi kao referent za demokraciju i državu na Institutu za društvenu analizu Zaklade Rosa Luxemburg. Dugi niz godina bavi se i pitanjem povijesnog i političkog obrazovanja za živu transformativnu ljevicu. Nedavno je, zajedno s Michaelom Briejem, objavio «Komunističko» (2017).

MICHAEL BRIE je filozof te referent za teoriju i povijest istraživanja socijalističke transformacije na Institutu za društvenu analizu Zaklade Rosa Luxemburg. Jedan je od osnivača ovoga časopisa.

MARIO CANDEIAS je direktor Instituta za društvenu analizu i suosnivač časopisa LuXemburg.

ALEX DEMIROVIĆ

Alex Demirović je filozof i društveni znanstvenik. Među lijevim intelektualcima u Njemačkoj jedan je od onih koji najredovitije intervenira u javne rasprave. Između ostalog predaje na Sveučilištima u Frankfurtu na Majni i Berlinu. Predsjedajući je Znanstvenog savjeta Zaklade Rosa Luxemburg, fellow na Institutu za društvenu analizu i jedan utemeljitelja časopisa LuXemburg.

MICHAEL LÖWY sociolog je i filozof te umirovljeni istraživač Nacionalnoga centra za znanstvena istraživanja (Centre national de la recherche scieifintique) i docent na

EHESS-u u Parizu. Bavi se socijalnim pokretima u Latinskoj Americi i marksizmom.

MIRIAM PIESCHKE je teoretičarka društva i politička pedagoginja. Trenutno radi na Sveučilištu Magdeburg-Stendal u predmetno-znanstvenom istraživačkom projektu na analizi desnog populizma. Stručnjakinja je na Institutu za društvenu analizu Zaklade Rosa Luxemburg i članica uredništva ovog časopisa.

JÖRN SCHÜTRUMPF je voditelj istraživanja o životu i djelu Rose Luxemburg u Zakladi Rosa Luxemburg.

TOVE SOILAND je povjesničarka i feministička filozofkinja. Predaje na sveučilištima u Švicarskoj, Austriji i Njemačkoj. Bavi se pitanjima feminističke teorije i političke ekonomije s jedne, te odnosom marksizma i psihoanalize s druge strane. Pored te akademske aktivnosti drži i seminare za žene, između ostaloga i pri švicarskom sindikatu VPOD. Aktivna je u savjetu časopisa Widerspruch i u ženskom pokretu.

INGAR SOLTJ je referent za mirovnu i sigurnosnu politiku pri Institutu za društvenu analizu Zaklade Rosa Luxemburg.

UWE SONNENBERG je znanstveni suradnik na projektu Revolucije pri Historijskom centru Zaklade Rosa Luxemburg.

